

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA

Apskaitos, finansų ir bankininkystės studijų programa
Kodas 62104S105

GINTARĖ RUDELIAVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

KREDITO RIZIKOS VALDYMAS KOMERCINIUOSE BANKUOSE

Kaunas 2006

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS.....	5
1. KREDITO RIZIKOS VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Rizikos įtaka banko veiklai	7
1.2. Kredito rizikos valdymo sistema.....	9
1.3. Kredito rizikos valdymo banke teisinis reglamentavimas.....	13
1.4. Kredito rizikos vertinimo modelių naudojimas bankuose.....	19
1.4.1. Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės modelių grupė.....	21
1.4.2. Kredito pozicijos modelių grupė.....	24
1.4.3. Portfelio nuostolių modelių grupė.....	25
2. KREDITO VALDYMO SISTEMA LIETUVOS BANKUOSE	27
2.1. Kredito rizikos valdymas Lietuvos bankuose	27
2.2. Kreditavimo sprendimo priėmimo procesas	29
2.3. Klientų vertinimo metodologijos analizė	32
2.4. Skolininko būklės įvertinimas remiantis Banko X metodika.....	41
3. KREDITO RIZIKOS VALDYMO SISTEMOS TOBULINIMAS	46
IŠVADOS.....	55
SUMMARY	60
PRIEDŲ SĄRAŠAS	61

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelių sąrašas:

1 lentelė Bankų kredito rizikos valdymo įvertinimo principai.....	16
2 lentelė Skolininko grynojo pelno, pardavimų pajamų ir įsipareigojimų vertinimas Banke X.....	36
3 Lentelė Orientacinis skolininko finansinės būklės rodiklių vertinimas, Banke X.....	37
4 Lentelė Tipiniai skolininko finansinės būklės rodikliai pagal ūkio šakas.....	38
5 Lentelė Skolininko verslo plano, pinigų srautų ir įsipareigojimų vertinimas Banke X.....	39
6 Lentelė Vertinimo kriterijų svorių paskirstymas banke X.....	40
8 Lentelė Įmonės “A“ finansinės būklės įvertinimas.....	41
9 Lentelė Įmonės “B“ finansinės būklės įvertinimas.....	42
10 lentelė Įmonės “C“ finansinės būklės įvertinimas.....	44
11 lentelė Įmonės “D“ finansinės būklės įvertinimas.....	44
12 lentelė Įmonės “E“ finansinės būklės įvertinimas.....	45
13 lentelė Įmonių bankroto tikimybės įvertinimas.....	48
14 lentelė Kompanijų charakteristikų apibūdinimas.....	49
15 lentelė Įmonių patikimumo reitingas.....	50
16 lentelė Siūloma kredito reitingo sistema: bendrovės veiklos vertinimas.....	51
17 lentelė Siūloma kredito reitingo sistema: šakos būklės vertinimas.....	53

Paveikslų sąrašas

1 pav. Rizikos rūšių reikšmė pagal testavimo nepalankiomis sąlygomis rezultatus.....	8
2 pav. Kredito rizikos skirstymas.....	9
3 pav. Rizikos valdymo organizavimas banke.....	10
4 pav. Amžinasis kredito ciklas.....	12
5 pav. Kredito rizikos valdymo bankuose teisinis reglamentavimas.....	14
6 pav. Kredito rizikos vertinimo modeliai.....	20
7 pav. Banko X kreditavimo sprendimų priėmimo procesas.....	30
8 pav. Banko Y kreditavimo sprendimo priėmimo procesas.....	31
9 pav. Siūloma kredito reitingo sistema.....	46

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

PD - Nemokumo tikimybė;

LGD - Nuostolis nemokumo atveju;

M - Kredito laikotarpis;

EAD -Paskolos likutis nemokumo momentu;

ROA – Turto pelningumas;

ROE – Nuosavo kapitalo pelningumas;

IVADAS

Temos aktualumas. Paskolų teikimas yra viena pagrindinių bankų veiklos kryptų. Skolinant turtą reikia daryti sprendimus, susijusius tiek su skolininkui teikiamos paskolos naudingumu, tiek su jos gražinimo užtikrinimu. Dėl blogai išduotų paskolų bankas praranda pajamas, todėl ši tema yra aktuali bankiniu požiūriu, nes prieš išduodant paskolą kredito vadybininkams būtina įsitikinti, ar klientas yra patikimas, ar bus pajėgus gražinti paskolą ir ar bankas pakankamai apsidraudė skolininko nemokumo atveju. Kadangi paskolų teikimas išlieka ne tik viena svarbiausių, bet ir viena rizikingiausių bankų veiklos sričių, itin svarbu tinkamai valdyti kredito riziką. Vienu iš kredito rizikos valdymo būdų yra derama skolininkų mokumo analizė. Kuo tikslesni tokios analizės rezultatai, tuo patikimesnis banko stabilumas teikiant paskolas, todėl itin svarbus aspektas yra tinkamas kredito rizikos vertinimo modelio pasirinkimas.

Problema. Siekdami minimizuoti kredito riziką, bankai dažniausiai daro dviejų tipų klaidas – siekdami apsidrausti nuo visų įmanomų rizikų, išduoda sąlyginai mažai paskolų, taip prarasdami galimybę gauti pajamas iš skolinimo. Kiti bankai, siekdami gauti kuo didesnes pajamas iš skolinimo, tai yra - išduoti kuo daugiau paskolų, tinkamai neįvertina kredito rizikos, kas anksčiau ar vėliau virsta nuostoliais dėl blogų paskolų. Sėkmingai veikiantis bankas privalo rasti pusiausvyrą tarp minėtų aspektų.

Tyrimo objektas – kredito rizikos valdymo sistema;

Darbo tikslas – išanalizavus Lietuvoje veikiančių bankų kredito rizikos valdymo ypatumus, pasiūlyti bankui rizikos vertinimo sistemą verslo paskolų atveju.

Siekiant numatyto tikslo, keliami šie uždaviniai:

- Ištirti rizikos įtaką banko veiklai, apibrėžti kredito riziką bei jos valdymo aspektus;
- Išanalizuoti kredito rizikos teisinį reglamentavimą;
- Aprašyti egzistuojančius kredito rizikos vertinimo modelius;
- Išanalizuoti ir palyginti kreditavimo procesą Banke X ir Banke Y;
- Ištirti klientų vertinimo metodologiją bankuose;
- Verslo paskolų atveju pasiūlyti vertinimo sistemą bankui;

Darbo hipotezė: patobulinta juridinių klientų vertinimo sistema leis sumažinti kredito riziką.

Darbo metodai. Medžiagos rinkimo ir duomenų apdorojimo metodai, atliekant mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, banko dokumentų, internetinės medžiagos ir statistinių duomenų lyginamąją analizę. Šiam darbui buvo panaudota daug Lietuvos ir užsienio šalių autorių teorinių

straipsnių bei Bazelio Komiteto publikacijų, skirtų kredito rizikai bankuose, ir atlikta jų analizė. Siekiant iširti naudojamą klientų vertinimo metodologiją bankuose, remtasi dviejų bankų vidaus dokumentais, reglamentuojančiais skolininkų būklės nustatymo tvarką. Įvertinant įmonių finansinę būklę naudotasi finansinių ataskaitų duomenimis.

Darbo struktūra.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje atskleista rizikos įtaka banko veiklai, apibrėžta ir suklasifikuota kredito rizika. Čia nagrinėjamas kredito rizikos valdymo organizavimas, aptariami tikslai bei pats kreditavimo procesas. Išsamiai išanalizuoti teisės aktai, darantys įtaką kredito rizikos valdymui, Lietuvos ir globaliniu mastu. Antrojoje dalyje nagrinėjami dviejų Lietuvos bankų kredito rizikos valdymo ypatumai. Kredito valdymo rizikos procese svarbus etapas yra kreditavimo sprendimo priėmimas, kuris yra išanalizuotas. Šioje dalyje taip pat išanalizuota Banko X ir Y skolininkų vertimo metodika, analizuojami kriterijai, reikalingi skolininko rizikos būklei nustatyti. Įvertinamos penkios įmonės pagal banko X tvarką. Trečiojoje darbo dalyje bankui X pritaikomas Altmano modelis, išipareigojimų nevykdymo tikimybei skaičiuoti bei siūloma platesnė bei išsamesnė reitingo sistema verslo paskolų atveju. Darbą sudaro 52 lapai, 9 paveikslai ir 17 lentelių. Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, santrauka anglų kalba bei literatūros sąrašas.

Naudojama literatūra ir šaltiniai.

Pirmoji darbo dalis parašyta naudojant knygas, periodinius leidinius, internetą. Darbo dalį sudaro LR įstatymų, LB nutarimų analizavimas. Antra dalis parašyta naudojantis Banko X ir Banko Y skolininko būklės vertinimo tvarkomis. Įvertinant įmonių būklę remtasi finansinės atskaitomybės ataskaitomis.

1. KREDITO RIZIKOS VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

Šiame skyriuje atskleidžiama kredito rizikos įtaka banko veiklai, analizuojama rizikos valdymo sistema ir teisinis reglamentavimas. Aprašomi kredito rizikos vertinimo modeliai.

1.1. Rizikos įtaka banko veiklai

Kiekvienas bankas savo veikloje susiduria su įvairių rūšių rizika ir nuo to, kaip bankas sugeba užkirsti kelią nuostolių dėl rizikos atsiradimui, bei imasi prevencinių priemonių, siekdamas valdyti riziką, priklauso banko sėkminga veikla ir konkurencingumas. Banko patiriama rizika priklauso nuo jo veiklos pobūdžio arba nuo jo atliekamų funkcijų. Kiekviena iš banko funkcijų susijusi su tam tikra veikla, o pastaroji su tam tikra rizika.

Skirtingi autoriai banko patiriamą riziką skirsto skirtingai, tačiau panašiai. Iš 1 PRIEDE pateiktų autorių minimų įvairių rizikos rūšių išskirtina kredito, rinkos, įskaitant užsienio valiutos kurso, palūkanų normos, nuosavybės vertybinių popierių kainos ir operacinė rizika.

Paskolos sudaro didžiąją dalį bankų turto, todėl svarbiausia bankų veiklos rizikos sritis yra kredito rizika. Kredito rizika yra viena svarbiausių ir viena seniausiai suvokiamų rizikų, nes potencialūs nuostoliai dėl jos gali būti labai dideli. Dažniausiai kredito rizika suvokiama kaip paskolintos sumos arba jos dalies netekimas. Tačiau rizikų valdymo praktikoje kredito rizika laikoma pasireiškusia ir tada, kai sumažėja kliento kreditingumas (sumažėja kliento reitingas, tai nėra įsipareigojimų nevykdymas, tačiau jo tikimybė išauga). Anot G. Kancerevyčiaus kredito rizika būna tokiose srityse:

- Paskolų (skolų) išdavimas (grąžinimas);
- Skolos instrumentų (pvz. obligacijų) nominalios vertės atgavimas;
- Palūkanų už paskolą arba obligacijos kupono (atkarpos) mokėjimų gavimas;
- Depozitų (indėlių) priėmimo/ davimo;
- Išvestinių finansinių instrumentų (pvz. išankstiniai, pasirinkimo sandoriai);

Daugumas autorių pateikia labai panašius kredito rizikos apibrėžimus. V. Stankevičienė kredito riziką apibūdina kaip tikimybę patirti nuostolius dėl to, kad kita šalis nesugeba veikti pagal sutartyje numatytas sąlygas. Kreditinė rizika yra pačios paskolos negrąžinimo ar palūkanų nesumokėjimas (R. Wells, E. Zalgave.). Anot Kamieno ir Valvonio kredito rizika - galimybė patirti nuostolį, skolininkui arba kitai sandorio šaliai negalint arba nenorint vykdyti įsipareigojimų sutartyje numatytais

sąlygomis. Lietuvos banko apibūdinimu: kredito rizika – rizika dėl sandorio šalies nesugebėjimo atsiskaityti sutartyje nustatyta tvarka.

Kredito rizikos aktualumą bei svarbą patvirtina šalies bankų atlikto testavimo nepalankiomis sąlygomis rezultatai 1 paveiksle.

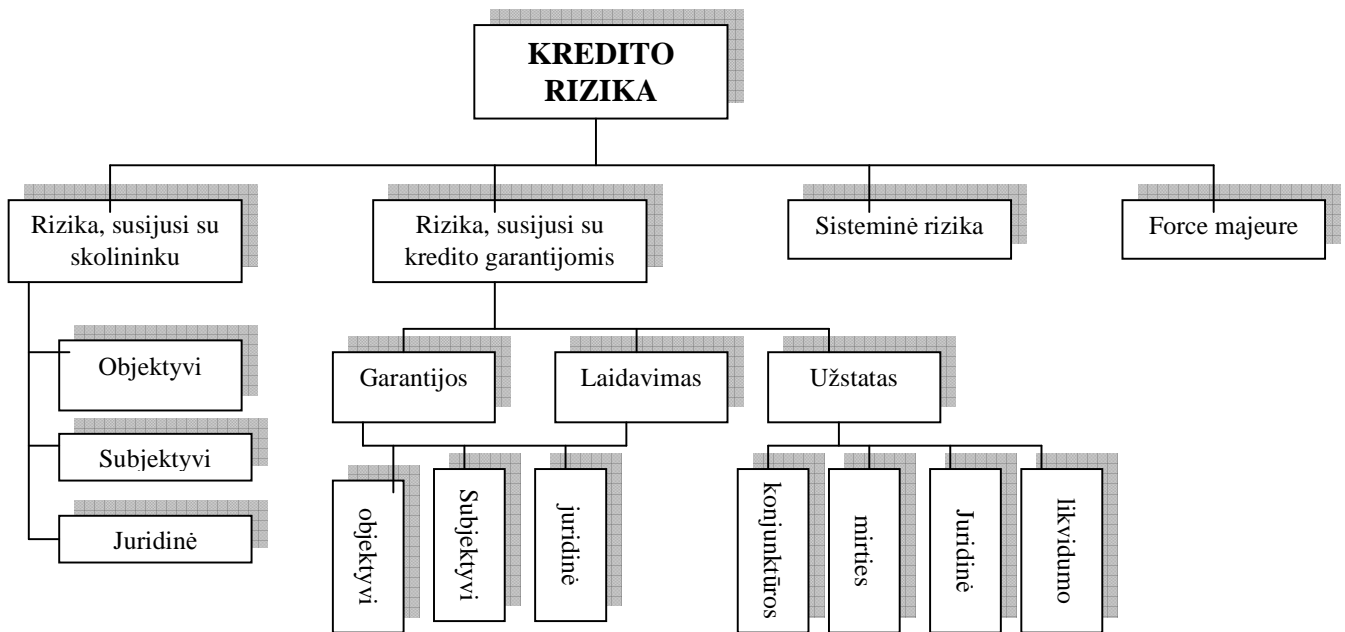
Šaltinis: Jasevičienė F., Valvonis V. (2003)

1 pav. Rizikos rūšių reikšmė pagal testavimo nepalankiomis sąlygomis rezultatus

Testavimą nepalankiomis sąlygomis bankai pirmą kartą atliko 2003 m. ir pateikė su 2002 m. finansinėmis ataskaitomis. Nepalankiomis sąlygomis testuotos kredito, rinkos, likvidumo ir operacinė rizika (Jasevičienė F., Valvonis V., 2003). Kaip matyti, kredito rizika yra svarbiausia rizikos rūšis bankuose. Rodikliai gauti skaičiuojant vidutinius bankų nuostolius, kurių tikimasi nepalankiomis sąlygomis pasireiškus konkrečiai rizikai. Kaip matyti, kredito rizika sudaro net 63 proc. visų testavimo metu suskaičiuotų nuostolių. Kadangi aktualiausia bankams kredito rizika, tai šiai rizikos rūšiai skirtas didžiausias dėmesys. Kitų rizikos rūšių apibrėžimai pateikiami 2 PRIEDE.

Nepaisant spartaus bankų rinkos vystymosi ir tobulėjimo, kredito rizika išlieka viena iš pagrindinių rizikų, dėl kurios bankai dažniausiai patiria nuostolių. Literatūroje kredito rizika yra klasifikuojama. Paprastai išskiriami trys kredito rizikos tipai (Greuning, Brajovic, 2000): a) Asmens ar vartotojo rizika; b) Įmonės rizika; c) Šalies rizika. R. Urniežius kredito riziką skirsto į tam tikras grupes pagal priežastis 2 pav. Jis išskiria keturias pagrindines kredito rizikos rūšis: rizika susijusi su skolininku, rizika, susijusi su kredito garantijomis, sisteminė rizika, force majeure.

Šaltinis: R. Urniežius 2001.

2 pav. Kredito rizikos skirstymas

Kaip matome iš 2 paveikslo rizika susijusi su skolininku gali būti objektyvi (finansinės galimybės, subjektyvi (reputacija) ir juridinė. Galimos priežastys yra skolininko (garanto, laiduotojo) negebėjimas įvykdyti savo išsipareigojimus, skolininko reputacija verslo pasaulyje, jo noras ir galimybės įvykdyti išsipareigojimus, bei sutarties įforminimo trūkumai. Rizika susijusi su užstatu gali būti juridinė (kai nėra galimybių realizuoti užstatą), konjunktūros (galimas užstato vertės nuvertėjimas per kredito laikotarpį), mirties (užstato sunaikinimas) bei juridinė (sutarties įforminimo trūkumai). Sisteminės rizikos priežastis – išorinės ekonominės aplinkos pokyčiai, galintys turėti įtaką finansinei skolininko situacijai (pvz., mokesčių sistemos pokyčiai). Force majeure rizika – žemės drebėjimai, katastrofos.

1.2. Kredito rizikos valdymo sistema

Kredito rizikos valdymo tikslas – įvertinti galimų nuostolių atsiradimo galimybę, numatyti jų dydį, pateikti informaciją banko vadovybei, kad būtų pagerinta susidariusi padėtis. (V. Vaškeļaitis, 2003). Pagal G. Kancerevyčiaus kredito rizikos valdymo tikslas yra:

- turėti "sveiką" paskolų portfelį;
- subalansuoti riziką./pelningumą;
- anksti aptikti ir valdyti problemines paskolas;
- užtikrinti specialiųjų atidėjimų stabilumą,

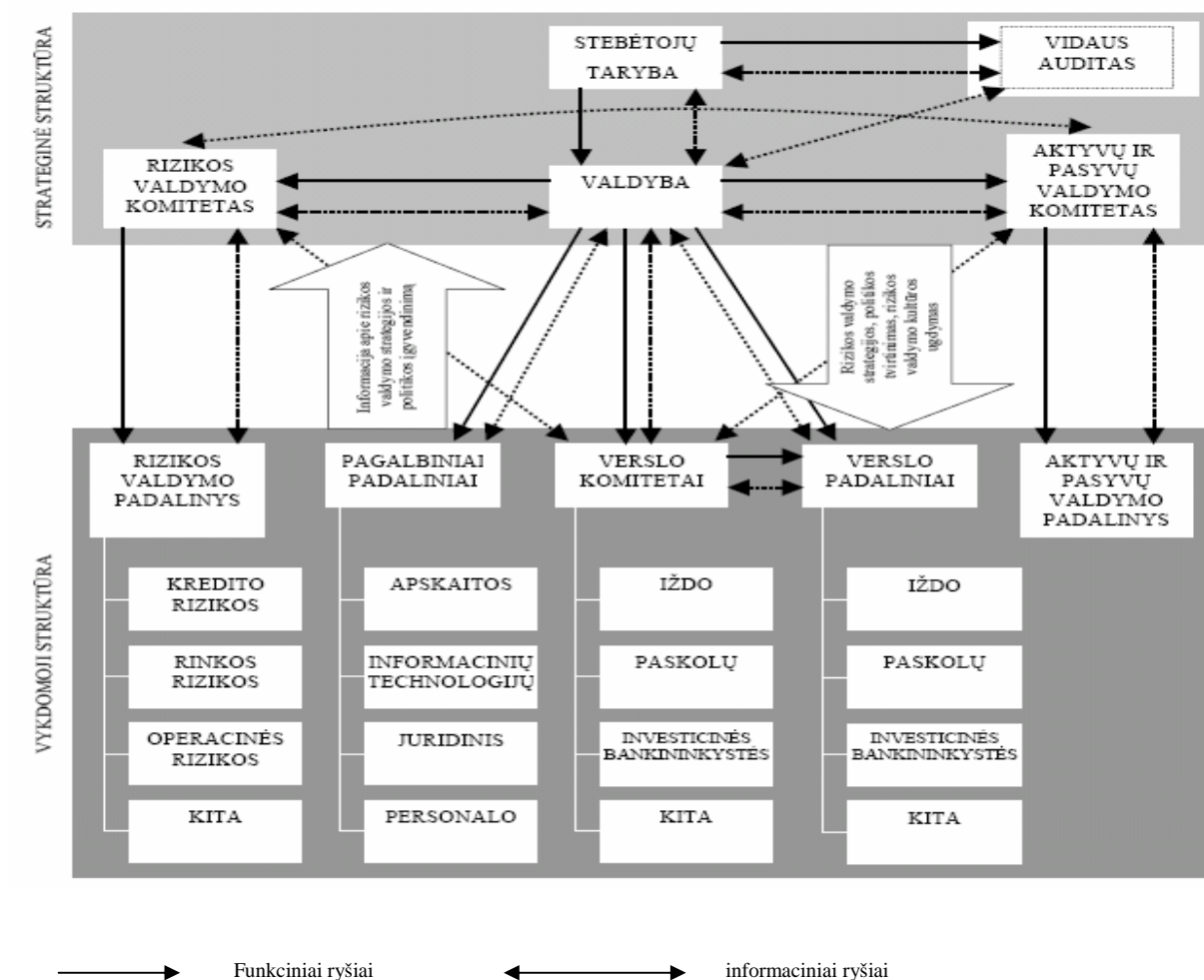
- užtikrinti blogų paskolų administravimo efektyvumą;

Kiekvienos įmonės, taip pat ir banko, rizikos valdymo organizacinės struktūros gali būti skiriamos dvi dalys (Ramos ir kt. 2000):

1. Strateginė struktūra – banko stebėtojų taryba, valdyba, rizikos valdymo komitetai. Pagrindinė šių organų funkcija valdant riziką – numatyti rizikos valdymo strategiją ir politiką, užtikrinti tinkamas sąlygas jas įgyvendinti;

2. Vykdomoji struktūra – tai banko struktūriniai padaliniai. Pagrindinės jų funkcijos – įgyvendinti rizikos valdymo strategiją ir politiką.

Kad rizika būtų valdoma veiksmingai, strateginė ir vykdomoji struktūra turi nuolat keistis informacija. Strateginę struktūrą sudarantys organai turi aiškiai nurodyti, kaip valdyti riziką, kokių tikimasi veiklos rezultatų, o vykdomosios struktūros padaliniai – informuoti, kaip įgyvendinama rizikos valdymo strategija, politika, teikti rekomendacijas, kaip pagerinti rizikos valdymą. Valvonis V. (2004) pateikė tipinę banko rizikos valdymo organizacinę struktūrą, kuri pavaizduota 3 paveiksle.

3 pav. Rizikos valdymo organizavimas banke

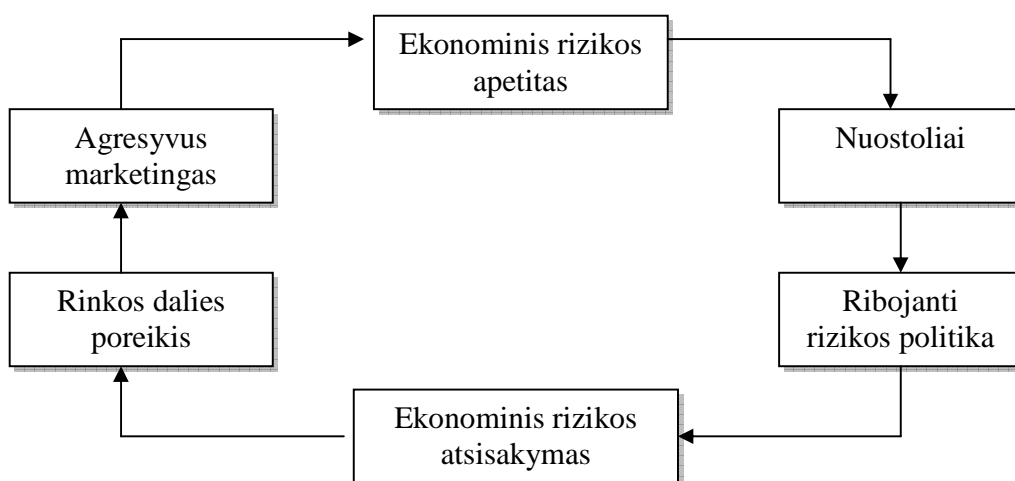
Kaip matyti iš 3 paveikslo, kredito rizikos valdymas prasideda nuo banko stebėtojų tarybos. Bazelio bankų priežiūros komiteto parengtame dokumente „Kredito rizikos valdymo principai“ nurodoma, kad Banko stebėtojų taryba turi patvirtinti ir ne rečiau kaip kartą per metus peržiūrėti kredito rizikos valdymo strategiją. Atsakomybė už kredito rizikos valdymo strategijos įgyvendinimą suteikiama banko valdybai. Ji turi užtikrinti, kad paskolos būtų teikiamos laikantis numatytos strategijos ir kreditavimo politikos, banko organizacinė struktūra sudarytų palankias sąlygas valdyti kredito riziką ir jos valdymui skirtų pakankamai finansinių išteklių, banko darbuotojai, teikiantys paslaugas, susijusias su kredito rizika, atitiktų jiems keliamus reikalavimus ir šias paslaugas teiktų profesionaliai, laikydamiesi banke nustatytų principų ir procedūrų. Be to, banko valdyba turi užtikrinti, kad banke būtų nustatytos ir įgyvendinamos reikiamos rašytinės procedūros (kredito politika, limitų sistema), įdiegta veiksminga vadovybės informavimo sistema, banko informacinių technologijų sistema sudarytų galimybes nuolat stebėti skolininkų, jų grupių ir bendrą banko skolininkų kredito riziką. Valdyba turi sudaryti sąlygas banko vidaus auditoriams reguliariai vertinti, kaip laikomasi kredito rizikos valdymo strategijos, numatytos kredito politikos, kaip taikomos kredito rizikos valdymo priemonės ir procedūros.

Valdant kredito riziką, svarbų vaidmenį atlieka rizikos valdymo ir paskolų komitetai. Tipinis rizikos valdymo komitetas informuoja banko valdybą apie kredito rizikos valdymo strategijos įgyvendinimą, banko stebėtojų tarybai ir valdybai teikia siūlymus dėl šios strategijos tobulinimo, banko valdybai – dėl kredito politikos tobulinimo. Rizikos valdymo komitetas banko valdybai taip pat turėtų siūlyti kredito rizikos limitus, vertinti, kaip jų laikomasi, siūlyti valdybai arba pats priimti sprendimą laikinai juos padidinti, kai tai būtina ir bankui nesukelia per didelės rizikos. Paskolų komiteto funkcijos labiau susijusios su tiesiogine banko veikla – paskolų teikimu. Toks komitetas turėtų siūlyti ar pats spręsti, ar suteikti paskolas, kurios viršija banko valdybos nustatytą dydį arba netenkina kitų sąlygų. Jis turėtų nagrinėti paskolas su banku susijusiems asmenims, pasiūlymus dėl jų teikti banko valdybai. (Ramos ir kt. 2000).

Banke taikomą kredito rizikos vidaus kontrolę turi nuolat vertinti banko vidaus auditoriai. Jų pareiga yra vertinti kredito rizikos valdymo strategiją, kredito politiką, banko nustatytus limitus, numatytas rizikos valdymo priemones, procedūras ir jų laikymąsi, teikti ataskaitas banko valdybai ir, jei reikia, siūlyti kredito rizikos valdymo gerinimo priemones. (Lietuvos banko valdybos nutarimas „Dėl Banko vidaus audito organizavimo bendrųjų nuostatų patvirtinimo“)

Rizikos valdymo organizacinė struktūra bankuose nėra vienoda. Ji priklauso nuo teikiamų paskolų, jų įvairovės, dydžio, sudėtingumo, paskolų ir paskolų portfelio rizikos, banko dydžio, valdymo, veiklos ypatybių.

Kredito rizikos priimtumas banke keičiasi ciklais, kaip pavaizduota 4 paveiksle. Pradžioje kovojama dėl rinkos dalies, lengvinamos kreditavimo sąlygos, mažinamos kredito kainos (palūkanos). Tačiau tokia politika su laiku atneša didesnius nei įprastai kredito nuostolius, kas priverčia banko vadovybę sugriežtinti sąlygas. Sugriežtinus sąlygas, sumažėja kreditavimo apimtys ir klientų srautas. Dėl to mažėja pelningumas, ir tada vadovybė vėl laisvina kreditavimo sąlygas, skatina kreditavimą. Ciklas prasideda iš naujo. Todėl itin svarbu yra tinkamai suderinti rizikos valdymą su pelningumo planais, kad ciklas būtų kuo švelnesnis.

Šaltinis: G.Kancerevyčius 2004

4 pav. Amžinasis kredito ciklas

Anot G. Kancerevyčiaus, kredito rizikos valdymą banke sudaro trys ašys:

1. Kredito politika. Ji apibrėžia, kas daroma, o kas ne. Tai yra visai kreditavimo veiklai taikomų taisyklių rinkinys, bendrai reglamentuojantis kreditavimo veiklą, strateginius ir taktinius kreditavimo tikslus, naujos rizikos priimtumą, egzistuojančios rizikos priežiūros procedūras. Gali nustatyti kreditų portfelio struktūrą, nurodyti, kokios sritys yra prioritetinės. Nauja rizika, susijusi su naujų paskolų išdavimu, turi būti priiimama pagal priimtumo taisykles. Esama rizika (esamas kreditų portfelis) turi būti prižiūrimas pagal tam tikrus principus;
2. Kredito procesas - kaip organizuojama tai, kas daroma. Tikslas yra operacinės rizikos, aptarnavimo kaštų sumažinimas, paslaugų kokybė. Galima išskirti tris etapus:
  - nuo kliento kreipimosi iki sprendimo;

- nuo sprendimo iki paskolos išdavimo,
  - nuo paskolos išdavimo iki grąžinimo;
3. Kredito procedūros - kaip atlikti tai, kas daroma;

F. Jasevičienės ir kt.(2000) teigimu pilnas kreditavimo procesas apima šiuos etapus:

1. Kreditavimo politikos nustatymas. Šiame etape įvertinami makroekonominė šalies situacija, potencialūs paskolų gavėjai, numatomų kredituoti verslo šakų kitimo tendencijos, banko personalo galimybės dirbti su paskolomis bei priimama visa eilė vidinių dokumentų, reglamentuojančių ir apsprendžiančių kreditavimą. Įvertinus visuos šiuos veiksnius, banko valdymo organas (taryba, valdyba) paskelbia banko kreditavimo politiką, kurioje išdėstoma:

- pagrindinės kreditavimo kryptys tam tikram laikotarpiui, konkretūs kreditinės veiklos rodikliai (normatyvai ir rodikliai), užtikrinantys banko rentabilumą, likvidumą bei minimalią skolinimo riziką.

- paskolų išdavimo tvarka banke, kurioje nurodoma paskolų suteikimo proceso tvarka, reikiamų paskolai dokumentų sąrašas, tipinė paskolos sutartis, paskolos užtikrinimo taisyklės ir kt.

2. Paskolų suteikimas. Jis apima visus etapus nuo prašymo paskolai gauti registravimo banke, rinkos analizės iki sprendimo priėmimo ir lėšų išdavimo paskolos gavėjui.

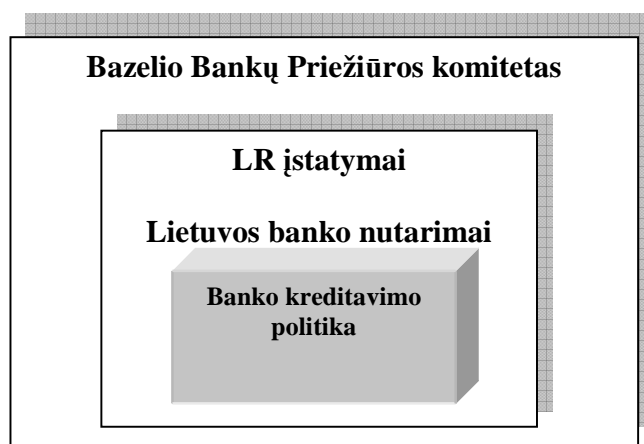
3. Paskolos tikslinis panaudojimas. Šiuo atveju banko darbuotojai ne tik stebi, kaip yra panaudojama paskola, bet ir vertina paskolos gavėjo sugebėjimą mokėti palūkanas ir grąžinti paskolą.

4. Paskolos grąžinimas - tai baigiamasis kreditavimo proceso etapas, parodantis banko kreditavimo specialistų kvalifikacijos lygį, jų sugebėjimą teikti paskolas klientams.

Šiuo metu patys bankai siekdami valdyti kredito riziką nustato griežtus vidinius reikalavimus, kokiems skolininkams gali būti suteikiamos paskolos, bet taip pat ir Lietuvos bankas, atliekantis kredito įstaigų priežiūrą, taiko tam tikrus kredito riziką ribojančius normatyvus. Sekančiame skyriuje paanalizuosime teisinius dokumentus reglamentuojančius kredito rizikos valdymą Lietuvoje.

1.3. Kredito rizikos valdymo banke teisinis reglamentavimas

Banko kredito rizikos vertinimo ypatumus galime nagrinėti trim lygiais: banko valdymo lygmuo, nacionalinės priežiūros institucijos bei tarptautinis lygmuo. Globalizacijos tendencijos lemia, kad dabartinė bankų veikla nesiriboja nacionaliniu lygiu, todėl sumažinti globalių finansinės sistemos sukurtimų tikimybę galima tik glaudžiai bendradarbiaujant tarptautiniu mastu. 5 paveiksle pavaizduotas teisinis kredito rizikos valdymo reglamentavimas. Šioje dalyje analizuojami įstatymai bei nutarimai tiek, kiek jie susiję su kredito rizikos valdymu banke.

Šaltinis: sudaryta autorės

5 pav. Kredito rizikos valdymo bankuose teisinis reglamentavimas

Tipiniame kredito politikos dokumente, nurodytas šios politikos tikslas, išvardijamos teikiamų paskolų rūšys, apibūdinamas paskolų teikimo ir administravimo procesas, apibrėžiama banko stebėtojų tarybos, valdybos, komitetų, kitų struktūrinių padalinių ir darbuotojų kompetencija, nurodoma prieš suteikiant paskolą reikalinga įvertinti informacija, kredito rizikos vertinimo principai (skolininko finansinės būklės vertinimo principai, finansuojamo projekto rizikos vertinimo principai, būtiniausios paskolos teikimo sąlygos ir kt.), paskolų palūkanų normos nustatymo principai, paskolos užtikrinimo priemonės, paskolų rizikos limitai, veiksmai, kurių numatoma imtis, padidėjus paskolos rizikai.

Bankų įstatymo reikalavimai, susiję su kredito rizika:

- bankas privalo turėti nuolat veikiančius paskolų, vidaus audito ir rizikų valdymo komitetus.
- bankas privalo sudaryti atidėjimus savo veiklos rizikai sumažinti vadovaudamasis priežiūros institucijos teisės aktais ir atsižvelgdamas į kiekvieno savo sandorio dėl finansinių paslaugų teikimo rizikingumą, į kliento finansinę ir ekonominę būklę, į prievolių pagal sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo vykdymą, į turimas šių prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones bei kitas aplinkybes, turinčias įtakos banko turto vertei.
- nustatyti veiklos riziką ribojantys normatyvai: kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais, maksimalios paskolos vienam skolininkui, didelių paskolų.
- skolinimo apribojimai: 1) vidinio skolinimo; 2) skolinimo su banku susijusiems asmenims; 3) skolinimo juridinio asmens įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalims įsigyti. (Bankų įstatymas 2004).

Finansų įstaigų įstatymo reikalavimai, susiję su kredito rizika:

- finansų įstaiga privalo turėti rašytines vidaus taisykles, kurios užtikrintų, kad:

1) finansų įstaiga, sudarydama sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo ir investuodama lėšas, veiktų saugiai bei patikimai;

2) finansų įstaiga galėtų laiku pastebėti iš sudaromų sandorių kylančią galimą riziką, tinkamai ją įvertinti bei sumažinti, nuolat ją stebėti bei valdyti.

➤ finansų įstaiga, sudariusi sandorį, privalo nuolat stebėti ir dokumentuose fiksuoti, ar klientas vykdo sutartinius įsipareigojimus, ar jo finansinė ir ekonominė būklė nekelia grėsmės tinkamam sutartinių įsipareigojimų finansų įstaigai vykdymui.

➤ finansų įstaiga privalo Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka sudaryti atidėjimus. Be specialiųjų atidėjimų veiklos rizikai sumažinti, finansinė įstaiga privalo sudaryti bendruosius atidėjimus galimiems nuostoliams, susijusiems su tikėtina rizika, padengti. (Finansų įstaigų įstatymas 2004).

2005 m. spalio 1 d. įsigaliojo iš esmės nauji paskolų vertinimo kriterijai, kuriuos nustatė Lietuvos bankas („Dėl minimalių paskolų vertinimo reikalavimų“). Tai suteikė bankams gerokai daugiau laisvės šioje srityje, bet tuo pačiu padidino jų atsakomybę vertinant paskolas ir prisiimamą kredito riziką. Siekdamas, kad bankų kredito rizikos vertinimas nesusilpnėtų, Lietuvos bankas pasiūlė Lietuvos bankams ir mūsų šalyje veikiantiems užsienio bankų skyriams „nustatant turto vertę vadovautis konservatyviais principais, pamatuotai, atsižvelgiant į galimus nepalankius rinkos pokyčius, įvertinti prisiimamos rizikos mastą“. Bankai įpareigoti sudaryti pakankamus bendruosius atidėjimus su tikėtina rizika susijusiems galimiems nuostoliams padengti.

Lietuvos banko valdybos nutarime „Dėl Banko vidaus audito organizavimo bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ numatyta, jog viena iš vidaus auditorių funkcijų yra tikrinti, ar prisiimta rizika neviršija banko nustatytų rizikos limitų, nagrinėti ir vertinti, ar banko rizikos valdymo priemonės ir rizikos vertinimo metodai tinkami ir veiksmingi, ar užtenka kapitalo prisiimtai rizikai padengti.

Lietuvos banko valdyba yra patvirtinusi nutarimą „Dėl paskolų rizikos duomenų bazės tvarkymo taisyklių“. Duomenų bazės tikslas – užtikrinti veiksmingą kredito sistemos funkcionavimą ir Lietuvos banko teisę gauti priežiūros funkcijai atlikti reikalingą informaciją, bankams sudaryti prielaidas įvertinti paskolos gavėjų patikimumą ir nustatyti nemokumo tikimybę, centralizuotai į duomenų bazę tiekiant ir iš duomenų bazės gaunant duomenis apie paskolų gavėjų ir (ar) finansinių nuomininkų gautas paskolas ir (ar) finansinę išperkamąją nuomą ir jų grąžinimą. Tai suteikia galimybę įvertinti skolininko kredito riziką.

Dar vienas Lietuvos banko valdybos nutarimas – „Dėl maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvų“. Taisyklės nustato maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo tvarką. Nutarimas „Dėl Kapitalo pakankamumo

skaičiavimo taisyklių“ ir nutarimas „Dėl šalių rizikos nustatymo tvarkos“ kredito rizikos valdymui aktualūs dėl šalies rizikos įvertinimo.

Bazelio Bankų Priežiūros Komitetas nustato rekomendacinio pobūdžio kredito rizikos valdymo standartus ir gaires, tikėdamasis, kad nacionalinės priežiūros institucijos įgyvendins jas labiausiai šalių bankams priimtinu būdu. Basel Committee on Banking Supervision (1999) ir Basel Committee on Banking Supervision (2000c) dokumentuose akcentuojami bankų kredito rizikos valdymo įvertinimo principai ir kriterijai (1 lentelė). Iš lentelės matyti, kad Bazelio Komitetas siūlo vertinant paskolų riziką naudoti reitingų sistemas. Nors tarptautiniu mastu yra reglamentuojamas kredito rizikos vertinimo modelių naudojimo būtinumas, tačiau bankams paliekama plati veiksmų laisvė pasirinkti tinkamą modelį ir nuspręsti dėl jo tolesnio naudojimo. Be to, itin aktualus aspektas, rekomenduojamas tarptautiniu mastu, išlieka ir banko atliekamas kredito rizikos vertinimas nepalankiomis sąlygomis bei naudojamų kredito rizikos vertinimo modelių tinkamumo tikrinimas.

1 lentelė

Bankų kredito rizikos valdymo įvertinimo principai

I. Tinkamos kredito rizikos aplinkos formavimas	1. Direktorių valdybos atsakomybė už periodišką kredito rizikos strategijos bei politikų priėmimą bei atnaujinimą 2. Aukščiausių vadovų atsakomybė už kredito rizikos strategijos įgyvendinimą, politikų ir procedūrų vystymą 3. Visų banko veiklų kredito rizikos valdymas
II. Teisingas kreditų teikimo procesas	4. Aiškiai apibrėžti, teisingi kredito kriterijai 5. Bendri kredito limitai 6. Aiškiai apibrėžtas naujų kreditų skyrimo ir senų pratęsimo procesas 7. Paskolų monitoringas
III. Kreditų administravimas ir monitoringas	8. Administravimo sistemos kūrimas 9. Individualių kreditų monitoringo sistema, įskaitant atidėjimus ir rezervus 10. Vidinių reitingų sistemų naudojimas 11. Analitiniai kredito rizikos vertinimo metodai ir modeliai 12. Kreditų portfelio kokybės ir struktūros monitoringas 13. Ekonominių sąlygų modeliavimas, testavimas nepalankiomis* sąlygomis
IV. Adekvačios kontrolės užtikrinimas	14. Nepriklausoma kreditų peržiūra 15. Protingi standartai ir vidiniai limitai, vidinė kontrolė 16. Probleminių kreditų valdymo sistema
V. Priežiūros vaidmuo	17. Kredito rizikos identifikavimo, matavimo, monitoringo ir kontrolės sistema

Šaltinis: Basel Committee on Banking Supervision (1999); Basel Committee on Banking Supervision (2000c)

*- kai kurie autoriai siūlo naudoti terminą „nepalankiausiomis sąlygomis“.

Tarptautiniu mastu, Naujoji Bazelio Kapitalo Sutartis smarkiai įtakoja kredito rizikos vertinimo modelių naudojimo bankuose plėtrą. Basel II tikslas yra priklausomai nuo ekonominės

rizikos perskirstyti kapitalo reikalavimus. Tai reiškia, kad daugiau kapitalo reikia rizikingesnėms veikloms, nei nerizikingoms veikloms. Padidėjęs rizikos jautrumas turi skatinti inovacijas, remiančias modernesnes rizikos valdymo sistemas. Bazelio Nauja kapitalo sutartis susideda iš trijų “kolonų”:

- minimalaus nuosavo kapitalo reikalavimo;
- bankų priežiūros;
- rinkos disciplinos;

Pirmoji “kolona”, mažiausio nuosavo kapitalo reikalavimas, yra esminis viso susitarimo elementas. Bendra formulė nuosavo kapitalo panaudojimui banke yra tokia (Basel Committee, 2001a):

$$\frac{\text{Nuosavas kapitalas}}{\text{Kredito rizika} + \text{rinkos rizika} + \text{operacinė rizika}} = \text{Kapitalo pakankamumas}$$

Formulės vardiklis susideda iš trijų dalių: be kredito rizikos įvertinama rinkos rizika ir operacinė rizika. Didesnė veiksmų laisvė sąlygoja antrosios „kolonos“, bankų priežiūros, būtinybę (Basel Committee on Banking Supervision, 2001b). Atsiranda didesnis nacionalinių institucijų, vykdančių bankų priežiūrą, poreikis, kad, padidėjus bankų veiklos laisvei, nebūtų pakenkta visos finansų sistemos stabilumui. Būtina ne tik tikrinti, ar bankai laiko pakankamai nuosavo kapitalo, bet ir tai, ar banko taikomi rizikos įvertinimo metodai yra pamatuoti ir pakankamai aiškūs (Vera, 2002). Trečiosios “kolonos”, rinkos disciplinos, stiprinimas turėtų būti pasiektas, kuomet bankai rinkos dalyviams teiks pakankamai informacijos apie savo rizikingumo laipsnį ir nuosavo kapitalo dydžio pagrįstumą.

Šios “kolonos” turėtų viena kitą stiprinti ir visai finansų sistemai suteikti daugiau saugumo ir stabilumo. Pabrėžiama, kad tik visų trijų “kolonų” įgyvendinimas sąlygoja ilgalaikį visos finansų sistemos stabilumą (Basel Committee on Banking Supervision, 2001b).

Kredito rizikos vertinimui yra siūlomi šie metodai:

- Standartizuotas metodas;
- Vidiniais reitingais pagrįstas (IRB) bazinis metodas;
- Vidiniais reitingais pagrįstas (IRB) progresyvus metodas;

Standartizuotas metodas yra modifikuotas iki šiol naudoto metodo kapitalo pakankamumui nustatyti variantas. Aktyvai pagal riziką yra skirstomi į 5 kategorijas, turinčias 0 %, 20 %, 50 %, 100 % ir 150 % rizikos svorius. 100 proc. rizikos svoris reiškia, kad visa kredito vertė įraukiama į rizikingus aktyvus ir turi būti dengiama 8 proc. nuosavo kapitalo, 20 proc. rizikos svoris reikalauja tik 1,6 proc.

nuosavo kapitalo atsargų. Skirstymas į rizikos kategorijas remiasi išoriniu vertimu, kurį atlieka finansinę padėtį nustatančios institucijos, t.y. reitingo agentūros (pvz., Moodies Investors Service, Standarts&Poors). Lyginant su dabar galiojančiu metodu, naujas standartizuotas metodas labiau diferencijuoja kreditų rizikingumą, todėl rizikos įvertinimas tampa tikslesniu.

Vidiniais reitingais grindžiamas metodas suteikia galimybę patiems bankams įvertinti kredituojamų klientų finansinę būklę. Tokiu būdu nuosavo kapitalo poreikis priklauso nuo individualaus banko rizikos lygio. Remiantis Bazelio Naujos kapitalo sutarties trečiuoju konsultaciniu dokumentu, vidiniais reitingais grindžiamas metodas išskiria penkias aktyvų klases: kreditus įmonėms, šalims, bankams, privatiems asmenims ir akcijas (susijusias su rinkos rizika).

Nors rizikingų aktyvų klasėms taikomi skirtingi nurodymai, tačiau kreditai šalims, bankams ir įmonėms traktuojami panašiai. Kiekvienai aktyvų klasei yra nustatyti trys pagrindiniai metodo elementai:

- rizikos komponentai – rizikos faktorių vertės;
- rizikos svorio funkcija – metodai, kurių dėka rizikos komponentai transformuojami į aktyvus su nustatytu rizikingumu ir kapitalo pakankamumo reikalavimus;
- minimalūs reikalavimai - minimalūs standartai, kuriuos turi atitikti bankas, kad galėtų naudoti vidiniais reitingais grindžiamą metodą.

Kad bankai galėtų taikyti vidiniais reitingais grindžiamą metodą, jų naudojamos reitingų sistemos turi atitikti Bazelio Naujoje kapitalo sutartyje nustatytus minimalius reikalavimus. Banko sprendimas naudoti vidiniais reitingais grindžiamą metodą reiškia, jog šis vertinimas bus taikomas visiems aktyvams ir visoje finansų grupėje (Vera, 2002). Bankams ir valstybėms nustatyti reikalavimai nesiskiria nuo reikalavimų įmonių kreditams.

Įmonių kreditams yra nustatyti šie rizikos komponentai:

- Nemokumo tikimybė PD (probability of default);
- Nuostolis nemokumo atveju LGD (loss given default) - kredito sumos procentas, prarandamas nemokumo atveju;
- Kredito laikotarpis M (maturity);
- Paskolos likutis nemokumo momentu EAD (exposure at default).

Bazinio vidiniais reitingais grindžiamo metodo atveju bankas turi nustatyti nemokumo tikimybę (PD) visoms reitingų grupėms bei naudoti priežiūros institucijos nustatytas LGD, EAD ir M reikšmes. Pažangaus vidiniais reitingais grindžiamo metodo atveju bankas savo vidinėmis

metodologijomis nustato visų rizikos komponentų reikšmes. Kapitalo pakankamumas kredito rizikai ir aktyvai su nustatytu rizikos svoriu apskaičiuojami pagal Bazelio komiteto nustatytas formules.

Standartizuotas ir vidiniais reitingais grindžiamas metodas Bazelio Naujos kapitalo sutartyje yra laikomi lygiaverčiais, o vidiniais reitingais grindžiamas metodas kelia gana aukštus reikalavimus bankų reitingų sistemoms, tačiau siūlymas naudoti vidiniais reitingais grindžiamą metodą remiasi metodų evoliucionavimo požiūriu: bankai palaipsniui turėtų nuo standartinio metodo pereiti prie bazinio vidiniais reitingais grindžiamo, o nuo pastarojo – prie pažangaus vidiniais reitingais grindžiamo metodo (Basel Committee on Banking Supervision, 2001b).

Tarptautiniu mastu priimamiems kredito rizikos vertinimo sprendimams apibrėžiant tik pagrindines gaires bankams, vis labiau didėja nacionalinių priežiūros institucijų svarba. Atsiranda didesnis nacionalinių institucijų, vykdančių bankų priežiūrą, poreikis, kad, padidėjus bankų veiklos laisvei, nebūtų pakenkta visos finansų sistemos stabilumui. Būtina tikrinti ar banko taikomi rizikos įvertinimo metodai yra pamatuoti ir pakankamai aiškūs (Basel Committee on Banking Supervision, 2003). Prižiūrėtojai turėtų imtis atitinkamų veiksmų, jei jie yra nepatenkinti šio proceso rezultatais. Taigi, matyti, kad Naujoji Bazelio Sutartis turėtų lemti didelį kredito rizikos vertinimo modelių plėtojimą ir vystymą bankuose. Be to, didėjant nacionalinių institucijų, vykdančių bankų kredito rizikos valdymo priežiūrą, vaidmeniui, sparčiai vystomi ir šių institucijų naudojami bankų kredito rizikos vertinimo modeliai. Visgi, svarbūs sprendimai dėl kredito rizikos valdymo, priimami individualaus banko lygyje.

1.4. Kredito rizikos vertinimo modelių naudojimas bankuose

Anot G. Kancerevyčiaus kredito rizikos modeliai skirti įvertinti kredito rizikos koncentraciją ir nustatyti limitus geografiškai, pagal verslo linijas, o taip pat rizika pagrįstam įkainojimui bei ekonominio kapitalo poreikio įvertinimui. Kancerevyčiaus teigimu, skolinimo rizika tiesiogiai priklauso nuo banko paskolų portfelio kokybės ir kreditinio proceso organizavimo bei tinkamo kreditingumo įvertinimo. Todėl svarstant bet kurią kreditavimo galimybę, atliekant kreditingumo įvertinimą, būtina visiškai suprasti, kokį kreditinį sandorį bus prašoma finansuoti. Tam kiekviena įmonė yra vertinama pagal atitinkamą teorinį modelį, pritaikytą praktikoje. Praeityje buvo daug problemų, vertinant skolininko sugebėjimą grąžinti išduotas paskolas ir sumokėti banko – paskolos davėjo – numatytas palūkanas. Praktikoje egzistuoja gana nemažai skolininko įvertinimo būdų, tačiau kiekvienas bankas turi savo kriterijus, kuriais remdamasis jis nustato kliento patikimumą.

Kredito rizikos vertinimo modeliai yra skirstomi remiantis įvairiais kriterijais. Altman E.I., Brady B., Resti A., Sironi A. (2002) pateikia tokį skirstymą: 1) Kredito įkainojimo modeliai ir 2) Portfelio kredito rizikos vertės modeliai. Kredito įkainojimo modeliai dar skirstomi į: (a) pirmos kartos struktūrinės formos modelius, (b) antros kartos struktūrinės formos modelius bei (c) sumažintos formos modelius. Atiya A.F. (2001) išskiria du kredito rizikos valdymo metodų požiūrius: struktūrinis požiūris ir statistinį (empirinį) požiūrį. Remiantis Kamienu I., Valvoniu V., metodus galima skirstyti pagal modelio rezultata. 6 pav. pateikiama grupavimo metodika, kuomet kredito rizikos vertinimo modeliai skirstomi pagal tai, kuri kredito rizikos sudedamoji dalis (arba dalys) yra vertinama.

6 pav. Kredito rizikos vertinimo modeliai

MODELIŲ GRUPĖ	MODELIS	MODELIO REZULTATAS
<i>Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės</i>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Aktuarinis</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Pasirinkimo sandorio</div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 5px;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Vertinimo balais</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px;">Kredito maržos</div> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 0 auto;">PD</div>
<i>Kredito pozicijos</i>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 100%;">Kredito ekvivalento pozicijos</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 100%;">Grąžinimo lygio</div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center;">EAD</div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center;">LGD</div> </div>
<i>Portfelio nuostolio</i>	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 100%;">Rinkos vertės</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: 100%;">Įsipareigojimų nevykdymo</div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center; margin-bottom: 10px;"> $EL = PD \times LGD \times EAD$ </div> <div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> $UL = \text{Var} \left(EL \right)$ </div>

Šaltinis: Valvonis, Kamienas (2004)

Vertinant kredito riziką, skiriamos tokios jos sudedamosios dalys: įsipareigojimų nevykdymo tikimybė (Probability of Default – **PD**) arba reitingo pasikeitimo tikimybės (Rating Transition Probabilities), nuostolis įsipareigojimų nevykdymo atveju (Loss Given Default – **LGD**), kredito pozicija įsipareigojimų nevykdymo atveju (Exposure at Default – **EAD**), kredito pozicijos trukmė (Maturity – **M**). Kredito rizikos ypatumas – būtinybė vertinti tiek tikėtiną nuostolį (Expected Loss – **EL**), tiek ir netikėtiną nuostolį (Unexpected Loss – **UL**). Paskolų teikimas yra susijęs su tam tikru nuostoliu – tikėtinas nuostolis visada yra didesnis už 0. Su skolininko įsipareigojimų nevykdymu susijęs nuostolis turi būti iš anksto įtraukiamas į paskolos kainą ir padengiamas iš gaunamų palūkanų.

Netikėtam nuostoliui padengti gaunamų pajamų paprastai neužtenka, todėl bankas turi sukaupti atitinkamo dydžio kapitalą, kad netaptų nemokiu. Kapitalu atlyginamas nuostolis, atsirandantis retais, išskirtiniais atvejais, kai banko veiklai susiklosto ypač nepalankios sąlygos (paskolų palūkanomis turi būti padengiamos ir išlaidos paskoloms skirtam kapitalui). Netikėto nuostolio susidarymo tikimybė yra maža, tačiau pats nuostolis – didelis. Tik tiksliai įvertinęs tikėtiną ir netikėtiną nuostolį, bankas gali sėkmingai plėtoti veiklą.

Matyti, kad autorių nagrinėjama plati modelių įvairovė. Tolesniame skyrelyje bus aptarti kredito rizikos vertinimo modeliai, besiorientuojantys į įsipareigojimų nevykdymo tikimybės skaičiavimą.

1.4.1. Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės modelių grupė

Bene gausiausia modelių grupė yra įsipareigojimų nevykdymo tikimybės modeliai, kurių sudarymo metodai ir naudojama informacija skiriasi. Aktuariniuose modeliuose naudojami istoriniai duomenys įvertinti kredito reitingo pasikeitimo tikimybes. Didžiausias tokių modelių trūkumas yra tas, kad neatsižvelgiama į tai, jog realybėje įsipareigojimų nevykdymo ar kredito reitingo pasikeitimo tikimybės yra dinamiškos ir gali reikšmingai skirtis laikui bėgant, priklausomai nuo ekonominių sąlygų, verslo ciklo ar kitų veiksnių (Altman E.I., Onorato M., 2003). Šiuose modeliuose pirmiausia reikia suskirstyti visus skolininkus į grupes pagal jų riziką, o tam būtina turėti praeities duomenų apie įsipareigojimus vykdžiusius ir jų neįvykdžiusius skolininkus.

Įsipareigojimų nevykdymo tikimybei skaičiuoti taikant pasirinkimo sandorio ir kredito maržos modelius, naudojama rinkos informacija - nuosavybės ir skolos vertybinių popierių kainos.

Vertinimo balais modeliuose, naudojant statistines technikas ir istorinius duomenis, gaunamas skolininko kreditingumo balas, kurį galima naudoti skolininkų skirstymui į grupes (Mester L.J., 1997).

Galimas įvairus skirtingų autorių skirtingai traktuojamas šių modelių grupavimas. Allen L., DeLong G., Saunders A. (2003), Allen L. (2002) skiria tris pagrindines tradicinių įsipareigojimų nevykdymo tikimybės skaičiavimo modelių kategorijas: ekspertinės sistemos, įtraukiant dirbtinius neuroninius tinklus; reitingų sistemos; vertinimo balais (credit scoring) modeliai. Tuo tarpu Mester L.J. (1997), Thomas L.C. ir kt. (2002) dirbtinius neuroninius tinklus bei ekspertines sistemas priskiria prie vertinimo balais modelių.

Zelgalve E.(2000), Allen L., DeLong G., Saunders A.(2003), Allen L. (2002) ir kt. nagrinėja šias dažniausiai bankiniame sektoriuje naudojamas ekspertines klientų kreditingumo vertinimo sistemas: **5C Taisyklę** (skolininko ypatybės, gebėjimas gražinti paskolą, kapitalo pakankamumas,

užstatas, rinkos ir ekonominės sąlygos), **6 C Taisyklę** (skolininko (įmonės veiklos) ypatybės, gebėjimas grąžinti paskolą, kapitalo pakankamumas, užstatas, rinkos ir ekonominės sąlygos, kontrolė), **PARSER** sistemą (informacija apie skolininką, paskolos dydis, jos pagrįstumas, padengimo galimybė, pajamų įvertinimas, paskolos naudingumas, palūkanų norma), **CAMPARI** sistemą (skolininko (įmonės veiklos) ypatybės, gebėjimas grąžinti paskolą, marža, paskolos paskirtis, paskolos dydis, grąžinimas, draudimas), **PARTS** metodą (paskolos paskirtis, paskolos dydis, grąžinimas, terminas, saugumas). Autoriai akcentuoja, jog JAV bankuose labiausiai naudojama 5C arba 6C Taisyklė, D.Britanijoje- PARTS, PARSER sistemos, Skandinavijos bankuose- CAMPARI metodus.

Altmano Z-Score modelis- prognozuojantis modelis, sukurtas E.I.Altmano 1968 m., jungiantis 5 skirtingus finansinius rodiklius tikslu nustatyti, kokia yra įmonės bankroto tikimybė. Šią funkciją E. I. Altman (1968) pavadino Z modeliu:

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 1,4 \cdot X_2 + 3,3 \cdot X_3 + 0,6 \cdot X_4 + 1,0 \cdot X_5,$$

kur:

X_1 = Turtas/Apyvartinis kapitalas;

X_2 = Turtas/ Nepaskirstytas pelnas;

X_3 = Turtas/ Pelnas iki apmokestinimo ;

X_4 = Įsipareigojimai/ Akcinio kapitalo rinkos vertė ;

X_5 = Turtas/ Pardavimų pajamos.

Z modelis skirtas įmonių, kurių akcijos kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bankroto tikimybei įvertinti. Jei Z reikšmė yra mažiau nei 1,80, bankroto tikimybė labai didelė. Kai Z reikšmės svyruoja tarp 1,81 ir 2,70, bankroto tikimybė didelė, o kai tarp 2,80 ir 2,90 – bankrotas galimas. Bankroto tikimybė labai maža, jei Z reikšmė – daugiau nei 3,00. Penkių rodiklių Altman modelis bankroto tikimybę prieš vienerius metus leidžia numatyti 90, prieš dvejus metus – 70, prieš trejus metus – 50 procentų tikslumu. Taikant šį modelį, reikia labai atidžiai patikrinti finansinės ataskaitos duomenis. Altman modelis, skirtas įmonių, kurių akcijos kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bankroto tikimybei įvertinti. Vėliau E. I. Altman sukūrė dar du modelius. Įmonių, kurių akcijos nekotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bankrotui prognozuoti E. I. Altman (1983) siūlė sudaryti tokią funkciją:

$$Z = 0,717 \cdot X_1 + 0,847 \cdot X_2 + 3,107 \cdot X_3 + 0,420 \cdot X_4 + 0,995 \cdot X_5.$$

kur:

X_1 =Turtas / Apyvartinis kapitalas;

X_2 = Turtas / Pardavimų pajamos;

X_3 =Turtas / Pelnas iki apmokestinimo ;

$X4 = \text{Įsipareigojimai} / \text{Nuosavas kapitalas};$

$X5 = \text{Turtas} / \text{Nepaskirstytas pelnas}$

Bankroto tikimybė labai didelė, jei Z reikšmė yra mažiau nei 1,23. Jei Z reikšmė svyruoja tarp 1,23 ir 2,90, bankrotas įmanomas, o jei ji yra daugiau nei 2,90 – bankroto tikimybė labai maža.

Paslaugų ir individualių įmonių bankrotui prognozuoti E. I. Altman (1983) siūlė taikyti keturių rodiklių modelį:

$Z = 6,56 \cdot X1 + 3,26 \cdot X2 + 6,72 \cdot X3 + 1,05 \cdot X4,$

kur: $X1 = \text{Turtas} / \text{Apyvartinis kapitalas};$

$X2 = \text{Turtas} / \text{Nepaskirstytas pelnas};$

$X3 = \text{Turtas} / \text{Pelnas iki apmokestinimo};$

$X4 = \text{Įsipareigojimai} / \text{Akcinio kapitalo rinkos vertė}.$

Jei Z reikšmė yra mažiau nei 1,10, bankroto tikimybė labai didelė. Jei ji svyruoja tarp 1,10 ir 2,59, bankrotas yra įmanomas, o jei yra daugiau nei 2,60 – bankroto tikimybė labai maža.

Springate modelis

$Z'' = 1,03 \cdot (\text{apyvartinis kapitalas/turtas}) + 3,07 \cdot (\text{EBIT/turtas}) + 0,66 \cdot (\text{EBIT/trumpalaikiai įsipareigojimai}) + 0,4 \cdot (\text{pardavimai/turtas}).$

Pagal Springate modelį, jeigu įmonės $Z'' < 0,862$, tai įmonė yra bankroto zonoje.

Zmijewski modelis

$Z = -4,336 - 4,513 \cdot (\text{grynasis pelnas/turtas}) + 5,679 \cdot (\text{įsipareigojimai/turtas}) + 0,004 \cdot (\text{trumpalaikis turtas} / \text{trumpalaikiai įsipareigojimai})$

Ohlson modelis

$Y = -1,3 - 0,4 \cdot (\text{turtas/infliacijos lygis}) + 6 \cdot (\text{įsipareigojimai/turtas}) - 1,4 \cdot (\text{apyvartinis kapitalas/turtas}) + 0,1 \cdot (\text{trumpalaikiai įsipareigojimai/turtas}) - 2,4 \cdot (1, \text{ jei trumpalaikiai įsipareigojimai} > \text{turtas}; 0 \text{ kitu atveju}) - 1,8 \cdot (\text{grynasis pelnas/turtas}) + 0,3 \cdot (\text{pinigų srautai iš pagrindinės veiklos}) - 1,7 \cdot (1, \text{ jei pelnas} < 0 \text{ du metus iš eilės}) - 0,5 \cdot (\text{bendras indeksas})$

Grigaravičiaus S. modelis

$Z = -0,762 + 0,003 \cdot (\text{trumpalaikis turtas} / \text{trumpalaikiai įsipareigojimai}) - 0,424 \cdot (\text{grynasis apyvartinis kapitalas/turtas}) - 0,06 \cdot (\text{turtas/nuosavybė}) + 0,22 \cdot (\text{nuosavybė/skola}) - 0,774 \cdot (\text{veiklos pelnas/palūkanų išlaidos}) - 0,189 \cdot (\text{EBIT/turtas}) + 6,842 \cdot (\text{ROA}) - 12,262 \cdot (\text{grynojo apyvartinio kapitalo apyvartumas}) - 5,257 \cdot (\text{turto apyvartumas})$

Žinomiausi taikomieji vertinimo balais modeliai yra CreditModel® (Standard & Poor's), RiskCalc® (Moody's), Credit Monitor® (KMV), Zeta® (Altman).

Sėkmingai įdiegus vertinimo balais modelį, itin svarbus aspektas išlieka modelio tinkamumo testavimas ateityje. Altman E.I., Haldeman R. (1995) išskiria tris esminius vertinimo balais modelių testavimo aspektus: 1) Modelio jautrumas realiems įmonės kreditingumo pokyčiams; 2) Laikas, reikalingas atpažinti pokyčiams įmonės kreditingumo situacijoje; 3) Vertinamojo balo stabilumas, kai įmonės kreditingumo situacija nesikeičia.

Vertinimo balais metodai susiję su reitingų nustatymu, nes pastarieji gali būti naudojami kaip įvesties elementai modeliuose, o tuo pačiu ir nustatant reitingą gali būti naudojamas vertinimo balais modelių rezultatas.

1.4.2. Kredito pozicijos modelių grupė

Kredito pozicijos vertinimo modeliai skirti paskolų gražinimo lygiui ar kredito linijų (limitų) panaudojimui įsipareigojimų nevykdymo atveju prognozuoti. Taikant šiuos modelius, rezultatas yra paskolos likutis įsipareigojimų nevykdymo atveju (EAD) ir nuostolis įsipareigojimų nevykdymo atveju (LGD). Skolininkai ir finansinės priemonės suskirstomi į keletą homogeninių grupių ir remiantis praeities duomenimis, apskaičiuojamos kiekvienos homogeninės grupės kredito rizikos sudedamųjų dalių reikšmės (Kamienas I., Valvonis V., 2004). **Gražinimo lygio modeliai** vertina paskolų gražinimo lygį kaip paskolos gražinimo užtikrinimo priemonės funkciją (Jokivuolle E., Peura S., 2000). Kredito pozicijos modelių grupei priskiriami ir išvestinių finansinių priemonių modeliai, išvestinių priemonių pozicijas leidžiantys transformuoti į kredito pozicijas. Visai neseniai kredito išvestiniai vertybiniai popieriai, tokie kaip kredito pasirinkimo sandoriai, kredito apsikeitimo sandoriai ir kiti suteikė galimybę labiau valdyti kredito riziką, ypač tokiose situacijose, kuriose apsunkinamos paskolų pardavimo - pirkimo galimybės. Broll U., Pausch T., Welzel P. (2002), Broll U., Schweimayer G., Welzel P. (2003) analizavo, kaip galimybė parduoti visą arba dalį nepatikimo paskolų portfelio nustatyta kaina, įtakoja banko elgseną indėlių ir paskolų rinkose. Autorių gauti analizės rezultatai rodo, jog tuo atveju, kai nėra bazės rizikos ir kredito išvestinis vertybinis popierius turi tobulą neigiamą koreliaciją su banko kredito rizikos dydžiu, bankas gali atskirti savo rizikos valdymo sprendimus nuo sprendimų dėl paskolų ir indėlių apimčių. Tačiau esant bazės rizikai, bankas apdraudžia tik dalį savo rizikos pozicijos. Taip pat tokiu atveju banko sprendimai dėl kredito rizikos valdymo ir paskolų bei indėlių apimčių valdymo jau nebegali būti visiškai atskirti. Nagrinėdami sisteminę kredito rizikos dalį, autoriai akcentuoja makrokredito išvestinių vertybinių popierių panaudojimo galimybes.

1.4.3. Portfelio nuostolių modelių grupė

Portfelio nuostolio modelius galima skirstyti į dvi grupes: **rinkos vertės** bei **įsipareigojimų nevykdymo tikimybės** modelius (6 pav.). Skirtumas tarp šių modelių pasireiškia kredito įvykių traktavime: rinkos vertės modelių atveju vertinamos bet kokio kredito reitingo pasikeitimo tikimybės, tuo tarpu įsipareigojimų nevykdymo atveju vertinama tik įsipareigojimų nevykdymo tikimybė.

Plačiausiai naudojami įsipareigojimų nevykdymo tikimybės portfelio modeliai yra Credit Risk+ ir Credit Portfolio View modeliai. Credit Risk+ modelis yra priskiriamas prie įsipareigojimų nevykdymo būsenos modelių ir reikšmingai skiriasi nuo rizikos vertės metodologijos modelių dėl to, jog bet kuriuo periodu šis modelis vertina tik dvi pozicijas- įsipareigojimų nevykdymo buvimas arba jo nebuvimas. CreditPortfolioView modelis matuoja tik įsipareigojimų nevykdymo riziką, jame įsipareigojimų nevykdymo tikimybės išreiškiamos kaip makroekonominių kintamųjų, tokių kaip nedarbas, palūkanų normų lygis, bendrojo vidaus produkto augimas, vyriausybės išlaidos, užsienio valiutų kursai, sukeliančių kreditingumo ciklus, funkcijos.

Plati modelių įvairovė paskatino autorius atlikti detalius tyrimus, siekiant įvertinti modelių tinkamumą bankų kredito rizikos vertinimui. IIF/ISDA (2000) atliko tyrimą, siekiant išsiaiškinti 4 kredito rizikos vertinimo modelių (CreditMetrics, CreditPortfolio View, Credit Risk Plus ir KMV) panašumus ir skirtumus bei palyginti jais gautus rezultatus su vidinių modelių rezultatais keturiose rinkose: įmonių paskolų ir obligacijų rinkoje, vidutinių pajamų rinkose, būsto paskolų ir mažmeninių kreditų rinkose. Buvo tirti 25 komerciniai įvairių dydžių bankai 10 valstybių. Tyrimo rezultatai rodo, jog visų modelių išvesties dydžiai yra panašūs arba netgi identiški, kai duoti panašūs įvesties dydžiai. Gauti rezultatų tarp modelių neatitikimai dažniausiai sąlygojami skirtumų įvesties dydžiuose, klaidų modelių naudojime testavimo metu, nesusipratimuose vertinant kredito paraiškas ir panašiai. Visgi, dalis skirtumų sąlygota skirtingų koreliacijos skaičiavimo metodų modeliuose bei skirtingų požiūrių į vertinimą, pvz. diskonto normos, dispersijos pokyčiai, pinigų srautų vertinimas. Reikšmingiausi kredito rizikos faktoriai visuose modeliuose laikyti kredito kokybė, turto koreliacija ir nuostolis įsipareigojimų nevykdymo atveju.

Svarbus kredito rizikos vertinimo modelio bruožas yra jo gebėjimas vertinti sisteminę riziką ir atsižvelgti į cikliškumą. Altman E.I., Brady B., Resti A., Sironi A. (2002) tyrimas rodo, jog jei bankai naudos savus nuostolio įsipareigojimų nevykdymo atveju (LGD) skaičiavimus, kaip siūloma pagal Naujosios Bazelio Sutarties Pažangųjų metodą, tuomet tai lemtų didelius LGD svyravimus. Šie svyravimai būtų nulemti didelio įsipareigojimų nevykdymo tikimybių svyravimo skirtingose ekonominio ciklo fazėse. Allen L., Saunders A. (2002) tyrimų dėl cikliško efekto rezultatai rodo,

jog CreditMetrics ir CreditPortfolio View modeliai geriausiai įtraukia cikliškumo efektus banko kredito rizikos vertinimui, ypač išsipareigojimų nevykdymo tikimybės skaičiavimuose, tuo tarpu Credit Risk+ neįtraukia sisteminės rizikos faktorių tikėtino nuostolio skaičiavimuose.

Taigi, autorių tyrimų rezultatai parodė, jog daugelis modelių yra panašūs savo pagrindine struktūra ir gali pateikti beveik identiškus rezultatus, esant vienodiems parametrams. Tačiau skirtingi modelių veikimo principai gali lemti ir reikšmingus rezultatų skirtumus. Kredito rizikos vertinimo modelių sėkmę didžia dalimi lemia tinkamas ir adekvatus įvesties dydžių pasirinkimas, kadangi modelio rezultatai labai priklauso nuo pradinių duomenų.

2. KREDITO VALDYMO SISTEMA LIETUVOS BANKUOSE

Šioje darbo dalyje aprašoma kitų autorių atlikta analizė kredito rizikos valdymo srityje. Analizuojamas Banko X kreditavimo priėmimo procesas. Atliekama Banko X klientų įvertinimo metodologijos analizė ir įvertinamos penkios įmonės. Analizuojamas bankas X yra nuolat lyginamas su kitu Lietuvoje veikiančiu banku (banku Y).

2.1. Kredito rizikos valdymas Lietuvos bankuose

Šioje dalyje analizuojami tyrimai, atlikti kitų autorių siekiant vertinti kredito riziką. Siekdamas detaliai įvertinti kredito rizikos valdymą bankuose, 2004 m. paskutinį ketvirtį Valvonis V. (2004) atliko anoniminį Lietuvos bankų tyrimą. Atliekant šį tyrimą, siekta nustatyti, kaip Lietuvos bankuose valdoma pavienių paskolų ir paskolų portfelio rizika. Tirta Lietuvos bankų, neįskaitant užsienio bankų skyrių ir AB VB būsto kreditų ir obligacijų banko, praktika valdant kredito riziką. Anketos išsiųstos 9 bankams. Į jas atsakė 6 bankai. Atlikto tyrimo rezultatai, rodantys, kaip kredito rizikos valdymas organizuojamas Lietuvos bankuose, pateikiami 3 priede.

Lietuvos bankai, valdydami kredito riziką, nevienodai atsižvelgia į kitų rūšių riziką: 2 bankai nurodė, kad ją valdydami į kitų rūšių riziką neatsižvelgia, 3 bankuose rizika valdoma kompleksiskai. 1 bankas, nurodęs, kad riziką valdo kompleksiskai, pažymėjo, kad, nustatant rizikos limitus, jame atsižvelgiama į įvairių rūšių rizikos tarpusavio priklausomybę, rengiant banko vidaus dokumentus įvertinama operacinė rizika. Gauti duomenys neleidžia daryti išvados, kad rizikos valdymo būdą lemėtų banko dydis ar priklausymas nuo globojančio banko. 1 bankas nurodė, kad jame kredito rizika valdoma atskirai nuo kitų rūšių rizikos, tačiau skaičiuojant ekonominio kapitalo poreikį tarptautinės banko grupės mastu atsižvelgiama į įvairių rūšių rizikos priklausomybę. 4 bankai nėra parengę kredito rizikos valdymo strategijos, kuri būtų atskiras dokumentas ar bendros rizikos valdymo strategijos sudėtinė dalis. 2 bankai nurodė, kad kredito rizikos valdymo strategija išdėstyta bendrojoje rizikos valdymo strategijoje. Abiejų bankų pateikta informacija leidžia daryti išvadą, kad strategija, jos rengimas ir laikymasis atitinka reikalavimus: šis dokumentas peržiūrimas kas metus, jo turinys atitinka reikalavimus, su strategija supažindinti atitinkami banko darbuotojai, reguliariai rengiama ataskaita apie strategijos įgyvendinimą. Anot Valvonio strategija yra viena svarbiausių veiksmingo kredito rizikos valdymo prielaidų. Tokį dokumentą turėtų parengti kiekvienas bankas. Atsižvelgiant į banko dydį, galėtų būti rengiamos skirtingos apimties ir išsamumo strategijos.

Anketoje buvo išvardytos banko valdybos funkcijos, susijusios su kredito rizikos valdymu, ir paklausta, kas banke jas atlieka. Galima daryti prielaidą, kad kai kuriuose bankuose nėra aiškios kredito rizikos valdymo organizacinės struktūros. Tačiau bankas, atsižvelgdamas į savo veiklos ypatybes, gali pasirinkti sau patogiausią valdymo struktūrą.

4 bankai nurodė, kad jie turi kredito politiką ir ją patvirtinantį dokumentą. Jie nėra parengę kiekvienos reikšmingos kreditavimo srities politikos dokumentų, bet turi patvirtintus paskolų (produktų ar procesų) aprašus. Paskolų aprašuose paprastai pateikiama ir dalis informacijos, nurodytinios tam tikros kreditavimo srities politikos dokumente, taigi juos galima laikyti šio dokumento pakaitu. 1 bankas nurodė, kad jame kiekvienai svarbiai kreditavimo sričiai (pvz., būsto paskolų, vartojimo paskolų, paskolų juridiniams asmenims) yra parengta po atskirą kredito politikos dokumentą. Tik 1 bankas nėra numatęs savo kredito politikos. 4 bankų kredito politikos dokumentą patvirtino banko valdyba, 1 banko – stebėtojų taryba. Tokiame dokumente bankai pateikia nevienodą informaciją. Vienuose bankuose jos pateikiama visai mažai, nes dalis tokios informacijos jau būna pateikta paskolų aprašuose, kituose – net daugiau, nei reikalaujama. 4 bankuose kredito politikos dokumentas peržiūrimas kas metus, 1 banke jis reguliariai neperžiūrimas. Laikantis geros kredito rizikos valdymo praktikos, kredito politika turėtų būti peržiūrima ne rečiau kaip kartą per metus. 3 bankuose su kredito politikos dokumentu supažindinti paskolas teikiantys arba jų riziką vertinantys banko darbuotojai, 1 banke – tik kredito riziką vertinantys darbuotojai. 1 bankas nurodė, kad kredito politikos dokumentas žinomas visiems darbuotojams, susijusiems su kredito rizikos valdymu. Taigi galima daryti išvadą, kad Lietuvos bankų praktika, nustatant kredito politiką, beveik atitinka tarptautinius reikalavimus.

Vertindami pavienių skolininkų (tiek fizinių, tiek ir juridinių asmenų) kredito riziką trys bankai nurodė taikantys ekspertinius metodus, kiti trys bankai nurodė taikantys mišrius (statistinius /ekspertinius metodus). Visi bankai, išskyrus vieną, nurodė, jog naudojama ta pati kredito rizikos vertinimo sistema vertinant tiek naujus, tiek ir jau išduotus kreditus. Tai rodo, kad įvertinant pavienio skolininko kredito riziką (nustatant skolininko reitingą) neįvertinama informacija, gaunama kredito suteikimo laikotarpiu. Keturi bankai nurodė, jog periodiškai atliekamas pavienių skolininkų kredito rizikos vertinimo metodų patikimumo įvertinimas (du bankai nurodo, jog tokie patikrinimai neatliekami). Dauguma bankų taiko įvairius kredito rizikos limitus. Tik vienas bankas nurodė, jog limitų sistema netaikoma kreditų koncentracijos rizikai valdyti. Testavimą nepalankiomis sąlygomis tiek savo iniciatyva, tiek ir priežiūros institucijos reikalavimu atlieka penki bankai. Vienas bankas, priskirtinas mažųjų bankų grupei, testavimą nepalankiomis sąlygomis atlieka tik priežiūros institucijai to reikalaujant.

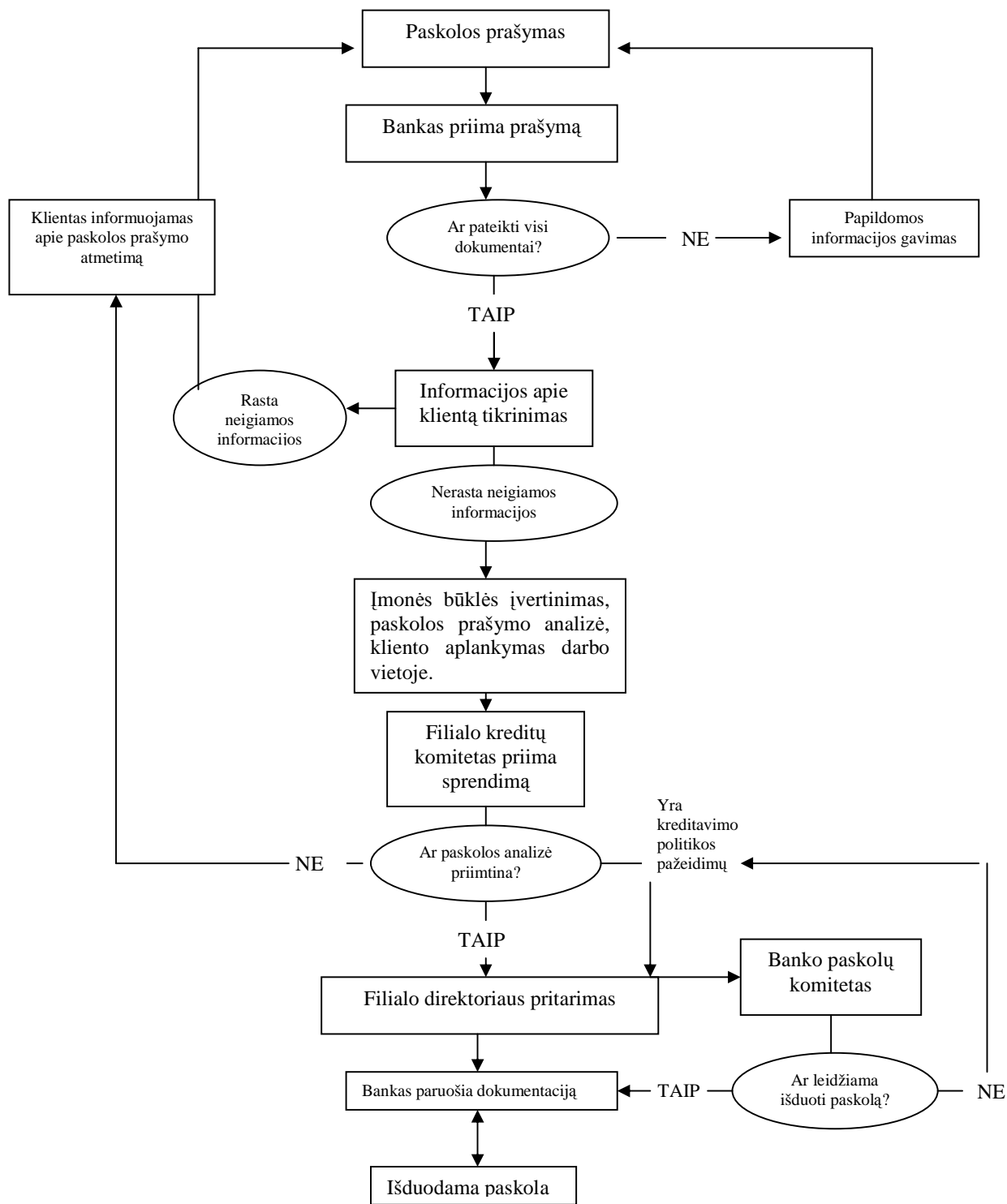
Galima būtų išskirti esmines šios apklausos rezultatų išvadas: 1) Pastebima, jog ne visi bankai tikrina naudojamų kredito rizikos vertinimo modelių patikimumą. 2) Visuose apklaustuosiuose bankuose yra taikomi limitai kredito rizikai valdyti. 3) Naujai suteikiamų ir jau suteiktų kreditų rizika bankuose vertinama tais pačiais metodais, taigi, ši sritis taip pat turėtų būti tobulinama, naudojant skirtingus metodus.

2.2. Kreditavimo sprendimo priėmimo procesas

Rizikos valdymo organizacinė struktūra bankuose skiriasi. Ji priklauso nuo teikiamų paskolų, jų įvairovės, dydžio, sudėtingumo, banko dydžio, valdymo, veiklos ypatybių. Šioje dalyje analizuojamas kreditavimo sprendimo priėmimo procesas. Iš 7 paveikslo matyti, kad Banke X egzistuoja klasikinė kredito suteikimo schema, kuri remiasi tam tikrų patvirtinimų, limitų nustatymu.

Pirmiausia klientas pateikia paskolos prašymą ir reikalingus dokumentus. Banke X kartu su paskolos prašymu turi būti pateikiami dokumentai išvardinti PRIEDE 4. Kai bankas turi visus reikiamus dokumentus, informacija apie klientą yra tikrinama įvairiuose tarpbankinėse sistemose. Bankas X užklausas apie potencialų klientą siunčia į PRDB (paskolų rizikos duomenų centrą), „INFO banką LT“, informacija taip pat tikrinama Banko X ir jo dukterinių įmonių duomenų bazėje, nekilnojamo turto registre. Jei į užklausas negaunama blogų žinių apie klientą, kreditų vadybininkas analizuoja įmonės finansinę būklę. Banko X darbuotojas taip pat privalo apsilankyti kliento darbo vietoje, kad patikrintų kliento veiklą. Jei įmonės finansinė būklė įvertinama „labai gerai“ arba „gerai“, filialo paskolų komitetas sprendžiama kokio dydžio ir kokiam laikotarpiui galima išduoti paskola. Jei galimybės sutampa su kliento norais, direktoriaus pritarimu klientui išduodama paskola. Jei: 1) norima paskola didesnė nei 300.000Lt; 2) ilgesniam nei penkių metų laikotarpiui; 3) kliento būklė įvertinta „patenkinamai“ paskolos prašymas, su įvertinimais, ir filialo direktoriaus pritarimu yra siunčiamas į banko paskolų komitetą, kur yra sprendžiama ar bankas gali suteikti paskolą klientui.

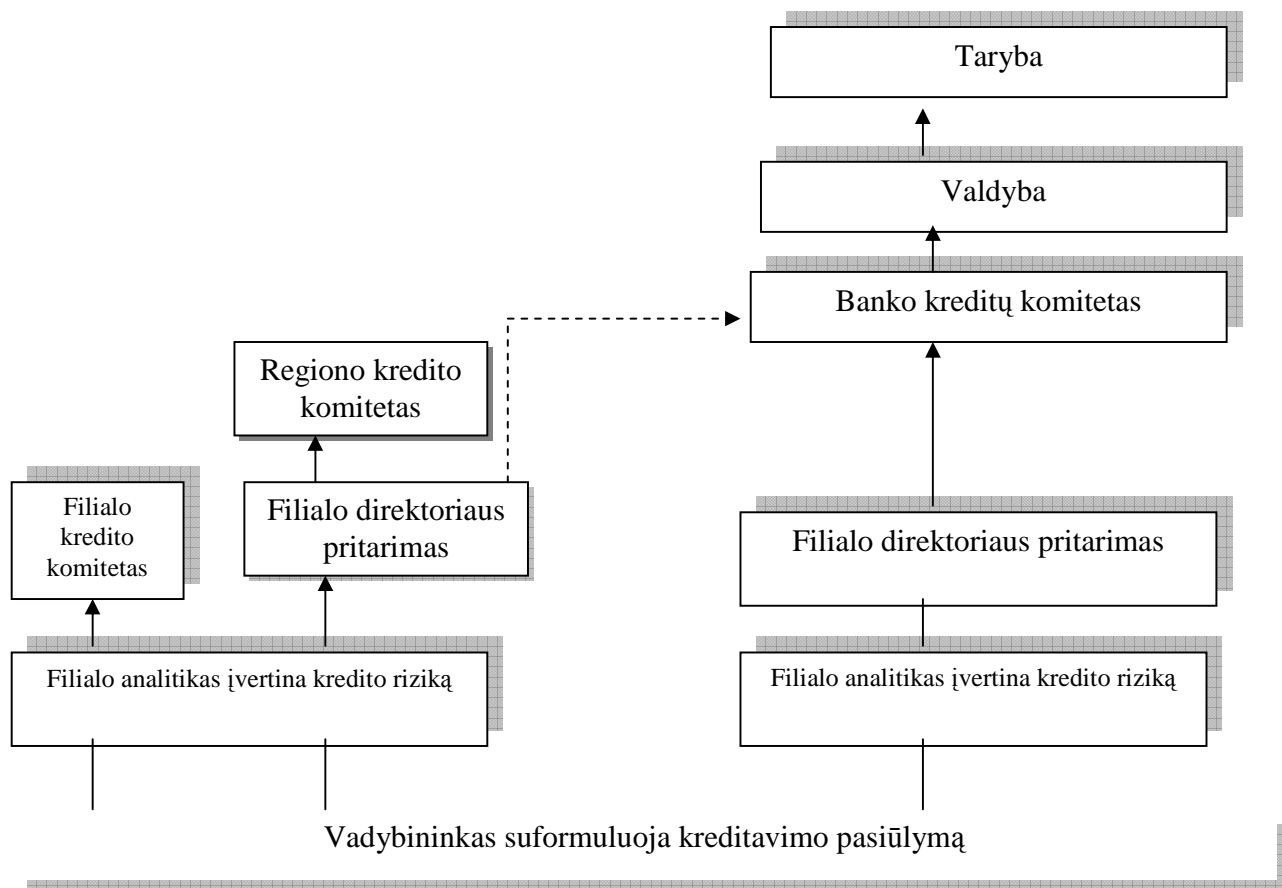
Paskolos išdavimo schema rodo, jog banke egzistuoja tam tikra kontrolės sistema, kuri leidžia užtikrinti atitinkamos informacijos iš kliento gavimą, bei tos informacijos patikimumo bei tikslumo įvertinimą ir galiausiai iš kliento gautų duomenų ir informacijos saugojimą banke. Kontrolės elementai padeda užtikrinti geresnį, patikimesnį paskolų išdavimą. Taigi, nedideli kreditai įmonėms, ne ilgesniam nei penkių metų laikotarpiui yra suteikiami remiantis filialo vadovo bei filialo kredito komiteto sprendimu. Stambūs ir ilgalaikiai kreditai įmonėms yra suteikiami tik remiantis banko paskolų komiteto sprendimu.

Šaltinis: sudaryta autorės

7 pav. Banko X kreditavimo sprendimo priėmimo procesas

8 paveiksle pateikta, didesnio, Banko Y kreditavimo sprendimų priėmimo procesas. Pirmajame etape kreditų vadybininkas surenka visą reikiamą informaciją apie potencialų skolininką ir suformuoja kreditavimo pasiūlymą. Pasiūlymą įvertina filialo analitikas, jei pasiūlymas atitinka kreditavimo tikslus bei politiką, su filialo kredito komiteto ir direktoriaus pritarimu yra suteikiamas kreditas. Jei yra bent menkiausias neatitikimas tarp kreditavimo politikos bei būsimo skolininko būklės, toks pasiūlymas su filialo direktoriaus pritarimu keliauja į regiono kredito komitetą. Šis komitetas siūlo ir pats sprendžia ar suteikti paskolas, kurios pažeidžia banko Y patvirtintą kreditavimo politiką.

Šaltinis: sudaryta autorės

8 pav. Banko Y kreditavimo sprendimo priėmimo procesas

Jei regiono kreditų komitetas negali vertinti pasiūlymo dėl banko nustatytų limitų ar per didelio nukrypimo nuo kredito politikos, toks pasiūlymas su filialo direktoriaus pritarimu yra siunčiamas į Banko kreditų komitetą. Šis komitetas banko valdybai siūlo kredito rizikos limitus, vertina, kaip jų laikomasi, siūlo valdybai arba pats priima sprendimą laikinai juos padidinti, kai tai būtina ir bankui nesukelia per didelės rizikos. Banko kredito komitetas vertina ir kredito rizikos valdymo priemonių bei procedūrų veiksmingumą. Banko valdybai jis teikia informaciją apie

struktūrinių padalinių veiklos efektyvumą, vertinamą atsižvelgiant į pelną ir prisiimtą riziką. Kad kredito rizika būtų valdoma veiksmingai, to turi siekti tiek bankas, tiek ir visa banko grupė.

Išanalizavę banko X ir banko Y kreditavimo sprendimo procesą galime daryti išvadą, kad bankas Y yra didesnis, todėl sprendimo dėl paskolos išdavimo procese egzistuoja daugiau lygių (papildomas regiono kredito komitetas). Paskolos suteikimo proceso eigoje, didesniame banke, dalyvauja daugiau darbuotojų. Banke X paskolos prašymą ir kredito riziką vertina vienas darbuotojas, o banke Y kredito rizikai įvertinti dirba analitikas.

Vis dėlto sukurti kredito rizikos valdymo sistemą dar nepakanka. Būtina užtikrinti, kad ši sistema banke veiktų taip, kaip tikimasi. Siekiant šio tikslo, didelės įtakos turi vadinamoji rizikos valdymo kultūra – vertybių, įsitikinimų ir elgesio normų visuma. Vertybės ir elgesys, už kuriuos atlyginama, tampa norma, svarbesne net už rašytines procedūras ir metodikas. Kredito rizikos valdymo kultūra turi įtakos kreditavimui ir prisiimamai rizikai. Kredito politikos ir banko politikos neatitikimą gali lemti ne tik kontrolės procedūrų neefektyvumas, kredito rizikos valdymo sistemos netikimas esamai situacijai, bet ir priemonių, galinčių paskatinti darbuotojus atlikti su banko politika nesuderinamus veiksmus, taikymas, kreditavimo kultūros trūkumas ar jos neišmanymas. Kad kredito rizika banke būtų valdoma sėkmingai, būtina sukurti bankui priimtina aukštą kredito rizikos valdymo kultūrą. Vieninga kreditavimo kultūra banke kuriama remiantis tokiais elementais: vieningos kreditavimo politikos sukūrimas ir įgyvendinimas, standartų bei banko instrukcijų naudojimas; banko personalo apmokymai, kaip ir kada taikyti instrukcijas bei standartus; įgaliojimų nustatymas; darbo rezultatų, kurie peržengia banko politikos nustatytas ribas, įvertinimo sistemos bei jos įdiegimas. Autorės nuomone, kultūra yra strateginis elementas, kuri nubrėžia gaires visai banko veiklai, tame tarpe ir kreditavimo veiklai bei kredito rizikos valdymui.

Šiame skyriuje aptartos procedūros padeda bankui išvengti blogų paskolų atsiradimo, t.y. tiesiog iš visų potencialių klientų atrinkti būtent tuos klientus, kurie yra patikimiausi ir kurie yra susiję su mažiausia kredito rizika.

2.3. Klientų vertinimo metodologijos analizė

Sprendimo dėl paskolos išdavimo priėmimo procesas – ypatingai svarbus kredito rizikos valdymo etapas. Būtent jame ir sprendžiama ar skolininkas atitinka banko keliamus reikalavimus, ar tikslinga išduoti paskolą. Taip pat šiame etape yra nustatoma, kokio dydžio, trukmės paskola yra optimali rizikos minimizavimo ir skolininko poreikių patenkinimo prasme. Kadangi bankai yra kredito įmonės, kurių pelningiausia veiklos kryptis – paskolų teikimas, todėl rizika jų veikloje yra

neišvengiama. Praeityje buvo daug problemų, vertinant skolininko sugebėjimą gražinti išduotas paskolas ir sumokėti banko – paskolos davėjo – numatytas palūkanas. Praktikoje egzistuoja gana nemažai skolininko įvertinimo būdų, tačiau kiekvienas bankas turi savo kriterijus, kuriais remdamasis nustato kliento patikimumą. Šioje dalyje išanalizuosime banko X skolininkų vertimo tvarką, keliais aspektais palyginsime su banko Y skolininkų būklės vertinimu.

Banke X skolininko finansinės būklės vertinimą atlieka kredito darbuotojas prieš suteikiant paskolą bei visą laiką, kol paskola įtraukta į Banko balansą. Kredito darbuotojas skolininko finansinę būklę privalo įvertinti tinkamai ir teisingai ne mažiau, kaip vieną kartą per ketvirtį. Atlikdamas vertinimą kredito darbuotojas vadovaujasi turima informacija ir savo įvertinimus (pagal kiekvieną kriterijų) argumentuoja raštu. Banke X skolininko finansinė būklė vertinama pagal dešimt kriterijų:

1. grynasis pelnas (nuostoliai);
2. pardavimo pajamos;
3. Įsipareigojimai;
4. Pelningumo rodikliai;
5. Apyvartumo rodikliai;
6. Likvidumo rodikliai;
7. Įsipareigojimų rodikliai;
8. Verslo plano įvertinimas ir vykdymas;
9. Pinigų srautų pakankamumas;
10. Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas.

Finansinės būklės vertinimui skolininkas privalo pateikti kredito darbuotojui finansines ataskaitas: balansą, pelno (nuostolių) ataskaitą, pinigų srautų ataskaitą, nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitą, aiškinamąjį raštą. Kredito darbuotojas patikrina ar pateiktose finansinėse ataskaitose nėra klaidų ir balansą bei pelno nuostolių ataskaitą suveda į Banko X duomenų bazę. Skolininko finansinės būklės įvertinimui naudojama informacija: finansinės ataskaitos; paraiška paskolai gauti; verslo planas; akcininkų sąrašas; Debitorių ir kreditorių sąrašas; turto vertintojų Bankui įkeičiamo (įkeisto) turto apžiūrėjimo aktas bei pažyma apie turto rinkos vertės nustatymą arba preliminari išvada dėl turto vertės; veiklos patikrinimo aktas; įvairūs skolininko raštai; kitų bankų departamentų (prevencijos, juridinio) medžiaga apie skolininko patikimumą, ankstesnių įsipareigojimų vykdymą, vadovų kompetenciją; duomenys (statistiniai, metraščiai) su vidutiniais ūkio šakų finansiniais rodikliais; leidinių publikacijos ar laikraščių straipsniai apie ekonominę padėtį atskirose ūkio šakose. Taigi, banke X skolininko būklė vertinama vienodai, neatsižvelgiant į tai, jog finansinė būklė įvertinama naujo kliento ar jau esamo.

Palyginimui pateiksime, jog dideliame banke (banke Y), potencialaus ir jau esamo skolininko būklė taip pat vertinama pagal vieną metodiką, tačiau kredito rizika vertinama atsižvelgiant į skolininko veiklos pobūdį. Skirtingai nei Banke X, pagal veiklos pobūdį, Banke Y skolininkai skirstomi į ūkio subjektus: pramonės ir prekybos bei paslaugų įmones.

Pramonės įmonė vertinama pagal tokius kriterijus: padėtį šakoje - veiklos efektyvumą; vadovavimą; apskaitos kokybę; pajamų apsaugą; finansinę svertą; pinigų srauto atitikimą; finansinių galimybių įvertinimą.

Prekybos ir paslaugų įmonė vertinama pagal šiuos kriterijus: prekybos padėtį – pajamas; prekybos padėtį - veiklos efektyvumą; vadovavimą, apskaitos kokybę; pajamų apsaugą; finansinį svertą; pinigų srauto atitikimą; finansinių galimybių įvertinimą.

Banke Y kiekybiniu požiūriu įmonės finansinė būklė vertinama pagal tris rodiklius:

- Pajamų apsaugą,
- Finansinį svertą,
- Pinigų srauto atitikimą svertui.

Banke Y skolininko finansinė būklė įvertinama pagal 6 PRIEDE pirmoj lentelėj pateiktą tvarką. Įmonės finansinės būklės rodiklių apskaičiavimas ir jų charakteristikos pateikiamos 4 PRIEDE antroj lentelėj. **Pajamų apsaugos** įvertinimas atliekamas analizuojant įmonės sugebėjimą užtikrinti ilgalaikes pajamas. Vertinama įmonės kiekybinė finansinė informacija, skaičiuojama: kapitalo grąža; palūkanų padengimo koeficientas; paskolos padengimo koeficientas; bendrojo pelno marža; veiklos pelno marža; grynojo pelno marža; pajamų augimas, įvertinus infliaciją.

Finansinis svertas ir turto apsauga vertinama analizuojant skolų apimtį nuosavybėje, atsižvelgiant į skirtingoms šakoms taikomas ir leistinas naudojimosi skolomis apimtį. Vertinama įmonės kiekybinė finansinė informacija: ilgalaikių skolų /turto santykis; visų skolų/turto santykis; debitorių skolų apyvartumas; atsargų apyvartumas; prekybos kreditorių apyvartumas; nebalansinis turtas, einamasis mokumo koeficientas. **Pinigų srauto atitikimas** vertinamas įvertinus pinigų srauto atitikimą svertui ir vidinių finansavimo galimybių lygiui. Vertinama įmonės kiekybinė finansinė informacija: pinigų srauto ir darbinio kapitalo santykis; pinigų srauto ir ilgalaikio kapitalo santykis; paskolos aptarnavimo koeficientas; gryno pinigų srauto ir trumpalaikių skolų santykis; gryno pinigų srauto ir visų skolų santykis.

Finansinės galimybės vertinamos įvertinus įmonės finansavimo poreikius, planus ir alternatyvas bei sugebėjimą vykdyti savo planus, nesugriaunant savo kreditabilumo. Vertinama pagal tokius kriterijus: Prognozuojamas finansavimo planas; sugebėjimas pritraukti kapitalą; aukštas

trumpalaikio skolinimosi lygis; aukštas skolinimasis kintančiomis palūkanomis, sunki ar nepastovi paskolos aptarnavimo schema; palūkanų svertiniai kaštai.

Padėtis šakoje-veiklos efektyvumas vertinamas analizuojant faktines bendrojo ir grynojo pelno maržas ir galimybes jas išlaikyti tame pačiame lygyje arba pagerinti. Vertinama pagal šiuos rodiklius: Sugebėjimas išlaikyti arba pagerinti veiklos maržas, kainų lyderis, gamybos operacijų vientisumas, įranga ir įrengimai, žaliavų tiekimas, teršimo kontrolės reikalavimai ir jų įtaka gamybos kaštams, energijos kaštai.

Vadovavimo įvertinimas atliekamas tiesioginių kontaktų su įmonės vadovais metu. Vertinama pagal šiuos rodiklius: veiklos ir finansiniai pasiekimai, planavimas; kontrolė; finansų politika; pasiryžimas ir nuoseklumas; organizacinė struktūra ir vadovavimo stilius; santykiai su kreditoriais;

Apskaitos kokybės įvertinimas apima apskaitos metodų įvertinimą ir koku mastu jų taikymas iškraipo tikrą finansinę padėtį. Vertinama pagal šiuos rodiklius: auditorių kvalifikacija, nekonsoliduotos dukterinės įmonės, paslėpta turto vertė.

Kaip jau buvo minėta, Banke Y vertinant pramonės ir prekybos bei paslaugų įmones, rizikos vertinimo kriterijai skiriasi, tačiau daugumas išlieka labai panašūs. Prekybos ir paslaugų įmonės taip pat vertinama pajamų apsauga (tik vietoj kapitalo gražos skaičiuojama turto graža), finansiniai svertai, pinigų srauto atitikimas, kaip pateikta 6 PRIEDE. Skirtingai nuo pramonės įmonių vertinama: **Prekybos padėtis-pajamos** vertinamos įvertinus įmonės istorines, dabartines ir prognozuojamas pajamas pagrindinėse pardavimų srityse. Vertinama pagal šiuos rodiklius: padėtis rinkoje, geografinės vietos pasirinkimo privalumai, santykiai su klientais, pardavimų diversifikacija, reklamos efektyvumas.

Prekybos padėtis-veiklos efektyvumas nagrinėjamas analizuojant faktines bendrojo ir grynojo pelno maržas ir galimybes išlaikyti jas tame pačiame lygyje arba pagerinti. Vertinama pagal šiuos rodiklius: pardavimų sąlygos; produktai, priklausomybė nuo nuomos, pelno maržos. Likę kriterijai: apskaitos kokybės, vadovavimo įvertinimas, finansinės galimybės skaidomi ir vertinami pagal tuos pačius rodiklius kaip ir pramonės įmonės.

Skolininko finansinės būklės vertinimo procedūros.

Vertinant skolininko finansinę būklę tiek banke X, tiek banke Y naudojama penkių balų sistema nuo „vieneto“ iki „penketo“, kur:

Skolininko būklės vertinimas:

- Labai gera būklė atitinka – 1 balą;
- Gera būklė atitinka 2-balus;
- Patenkinama būklė atitinka 3- balus;.
- Nepatenkinama būklė atitinka 4-balus;

- Bloga būklė atitinka 5-balus.

Skolininko finansinės būklės vertinimo procedūra vyksta nuosekliai, t.y. eilės tvarka nagrinėjama pagal kiekvieną kriterijų. Kaip buvo minėta, banke X skolininko būklė vertinama pagal 10 kriterijų, kuriuos ir aptarsime.

2 lentelėje pateikiamas skolininko vertinimas išanalizavus tris rodiklius (grynąjį pelną, pardavimo pajamas ir įsipareigojimus). Grynojo pelno rodikliai parodo galutinį įmonės veiklos rezultatą. Vertinant pelno (nuostolių) ataskaitos straipsnio „*grynasis pelnas (nuostoliai)*“, absoliutinis pasikeitimas, t.y. skirtumas tarp nagrinėjamo (ataskaitinio) ir ankstesnių laikotarpių. Taip pat stebimos bendros kitimų tendencijos santykiniais rodikliais (kiek procentų padidėjo ar sumažėjo), nagrinėjami skolininko aiškinamieji raštai dėl pelno padidėjimo (sumažėjimo) priežasčių.

Pardavimo pajamų rodiklis parodo ekonominės naudos padidėjimą dėl prekių pardavimo ir paslaugų teikimo per ataskaitinį laikotarpį. Vertinant pelno (nuostolių) ataskaitos straipsnio „*pardavimo pajamos*“ absoliutinis pasikeitimas, t.y. skirtumas tarp nagrinėjamo (ataskaitinio) ir ankstesnių laikotarpių, stebimos bendros kitimų tendencijos santykiniais rodikliais (kiek procentų padidėjo ar sumažėjo), tiriami svyravimai dėl gamybos (pardavimų) sezoniškumo, nagrinėjami skolininko aiškinamieji raštai. Įsipareigojimų rodiklis parodo prievolių dydį, kurios atsiranda dėl atliktų ūkinių operacijų bei ūkinių įvykių ir turės būti įvykdytos. Vertinant balansinės ataskaitos straipsnio „*mokėtinos sumos ir įsipareigojimai*“ absoliutinis pasikeitimas, t.y. skirtumas tarp nagrinėjamo (ataskaitinio) ir ankstesnių laikotarpių, stebimos bendros kitimų tendencijos santykiniais rodikliais (kiek procentų padidėjo ar sumažėjo), tiriami struktūriniai įsipareigojimų pakitimai (tarp atskirų šios dalies straipsnių), nagrinėjami šių straipsnių iššifravimai, svyravimai dėl gamybos sezoniškumo, nagrinėjami kiti skolininko aiškinamieji raštai ar pateikti dokumentai.

2 Lentelė

Skolininko grynojo pelno, pardavimų pajamų ir įsipareigojimų vertinimas Banke X

Skolininko būklės vertinimo grupė	Grynasis pelnas (nuostoliai)	Pardavimo pajamos	Įsipareigojimai
Labai gera būklė (1)	Jei nagrinėjamu ataskaitiniu laikotarpiu įmonė dirba pelningai, o lyginant su ankstesniu laikotarpiu grynasis pelnas padidėja,	Jei įmonės pardavimų pajamos pastoviai auga, jei didėja jų augimo tempas	Jei įmonės įsipareigojimai absoliutiniu dydžiu nedidėja lyginant su ankstesniais laikotarpiais arba net mažėja, nepriklausomai nuo struktūrinių jų pasikeitimų
Gera būklė (2)	Jei pelnas didėja nežymiai, didėjimo tempai nedideli, atskirais ataskaitiniais laikotarpiais negaunamas pelnas dėl veiklos sezoniškumo,	Jei pardavimo pajamos kiekvieną ataskaitinį laikotarpį yra pastovios arba didėja, tačiau nedideliu augimo tempu	Jei įsipareigojimai yra pastovūs arba nežymiai didėja, bet tai susiję su įmonės beiklos plėtimu

2 LENTELĒS tēsinys

Patenkinama būklē (3)	Jei pelnas kiekvienu ataskaitinī laikotarpī mažēja ir mažēja jo augimo tempas	Jei pardavimo pajamos yra nepastovios, t.y. matomi padidėjimai ar sumažėjimai, priklausomai nuo įmonės veiklos aplinkos, rodiklį vertiname	Jei išsipareigojimai absoliučiu dydžiu, lyginant su ankstesniais laikotarpiais, padidėja, kinta jų struktūra (didėja skolos kredito įstaigoms, valstybės institucijoms) ir tai nėra tiesiogiai susiję su įmonės veiklos plėtimu
Nepatenkinama būklē (4)	Jei pelnas gaunamas nereguliariai, yra aiški tendencija jo mažėjimui	Jei pardavimo pajamų apimtys pastoviai mažėja	Jei bendras išsipareigojimų lygis lyginant su ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais padidėja daugiau kaip 1.5-2 kartus ir tai nesusiję su veiklos plėtimu, didėja skolos kredito įstaigoms, valstybės institucijoms
Bloga būklē (5)	Jei įmonė pelno negauna ilgiau kaip du metus	Jei pardavimo pajamos ilgiau kaip du metus mažėja ir kuo toliau, tuo didesniu tempu	Jei išsipareigojimai per tris ataskaitinius laikotarpius bendra apimtimi padidėja daugiau kaip 2 kartus, tame tarpe žymiai padidėja išskolinimas kredito įstaigoms, valstybės institucijoms, daugėja baudių, problemos su kitais kreditoriais (teismai, ieškiniai ir pan.)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

Atlikus grynojo pelno (nuostolių), pardavimo bei išsipareigojimų analizę, Banke X nagrinėjami kiti keturi punktai, t.y. bankui priimtini ir pakankamai informatyvūs finansiniai rodikliai. Pagrindiniai (baziniai) finansiniai rodikliai yra santykiniai dydžiai, kurių skaitiklio ir vardiklio reikšmės yra balanso ir /ar pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai. Skaičiuojami keturių grupių – pelningumo, apyvartumo, likvidumo ir išsipareigojimų – rodikliai. Vertinant šiuos rodiklius vadovaujamosi orientaciniu skolininko finansinės būklės rodiklių vertinimu, pateiktą 3 lentelėje

3 Lentelė

Orientacinis skolininko finansinės būklės rodiklių vertinimas Banke X

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Vertinimas				
		<i>Labai geras</i>	<i>Geras</i>	<i>Patenkinamas</i>	<i>Nepatenkinamas</i>	<i>Blogas</i>
1.	Pardavimų pelningumas, procentai	>25	>10	<10	<5	neigiamas
2.	Turto pelningumas, procentais	>20	>15	>8	<8	neigiamas
3.	Nuosavo kapitalo pelningumas, procentais	>30	>20	>10	<10	neigiamas
4.	Debitorių apyvartumas, dienomis	Kuo mažesnis, tuo geriau				
5.	Kreditorių apyvartumas, dienomis	Kuo mažesnis, tuo geriau				
6.	Atsargų apyvartumas, dienomis	Kuo mažesnis, tuo geriau				
7.	Einamasis likvidumas, koeficientas	>1.5	>1.2	>1.0	<1.0	<0.8
8.	Išskolinimo koeficientas (išsipareigojimų ir turto santykis), procentais	<30	<50	<70	>70	>100

Šaltinis: Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarka

Banke X yra skaičiuojami ir vertinami 3 pelningumo rodikliai: pardavimo pelningumas, turto pelningumas, nuosavo kapitalo pelningumas; 3 apyvartumo rodikliai: debitorių apyvartumas, kreditorių apyvartumas, atsargų apyvartumas; likvidumo rodiklis: einamasis likvidumas; įsipareigojimų rodikliai: įsipareigojimų ir turto santykis, įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis, įsipareigojimų ir turto santykis po kredito išdavimo. Banke X skolininko finansinės būklės įvertinimui naudojamų finansinių rodiklių apskaičiavimas pateikiamas 5 PRIEDE. Vertinant šiuos rodiklius vadovaujamosi ir tipiniais skolininko finansinės būklės rodikliais pagal ūkio šakas, 4 lentelė.

4 Lentelė

Tipiniai skolininko finansinės būklės rodikliai pagal ūkio šakas

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Tipiniai rodikliai pagal ūkio šakas				
		Bendri	Pramonė	Statyba	Prekyba	Transportas
1.	Pardavimo pelningumas, procentais	1-20	1-10	1-10	1-4	1-15
2.	Debitorių apyvartumas, dienomis	30-40	30	30-60	30	30-40
3.	Kreditorių apyvartumas, dienomis	20-40	30	30-60	30	30-40
4.	Atsargų apyvartumas, dienomis	5-30	20-30	30-50	10-20	5-10
5.	Einamasis likvidumas, koeficientas	0.6-1.5	1.0	0.9-1.2	1.5	0.6-1.0
6.	Sverto koeficientas (įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis)	0.5-3.0	1.0-3.0	1.0-3.0	1.0-3.0	0.5-3.0

Šaltinis: Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarka

Debitorių apyvartumo rodiklis rodo vidutinį dienų skaičių, kai pirkėjų išskolinimai dar neapmokėti skolininkui. Jeigu koeficientas yra didesnis negu ankstesnį laikotarpį arba gerokai viršija kitų tos pačios ekonominės veiklos rūšies įmonių analogiškus rodiklius, tai reiškia, kad skolininkas pernelyg priklauso nuo pavėluotai atsiskaitančių pirkėjų ir kad jis gali patirti didelių nuostolių.

Apyvartumo grupės rodikliai vertinami priešingai nei pelningumo grupės rodikliai, t.y. Kuo gautos reikšmės mažesnės, lyginant jas su praėjusiu laikotarpiu ar panašių įmonių atitinkančiomis reikšmėmis, tuo geresnis vertinimas, nes šios reikšmės rodo įmonės sugebėjimą valdyti turimas lėšas.

Įsipareigojimų ir likvidumo rodikliai analizuojami analogiškai. Tai yra jie lyginami su standartinėmis, rekomenduojamomis atitinkamų rodiklių reikšmėmis (normomis), kurios yra bendros visoms ūkio šakoms. Taip pat stebimos rodiklių reikšmių kitimo tendencijos dinamikoje.

Verslo plano įvertinimo metu įvertinama verslo plano idėja, tiksliai, projekto įgyvendinimui reikalingi resursai, finansavimo šaltiniai. Analizuojamos pinigų srautų prognozės, įvertinami galimi rizikos faktoriai. Piniginių srautų pakankamumui nagrinėjami piniginiai srautai iš pagrindinės,

investicinės, finansinės ir ypatingosios įmonės veiklos. Nagrinėjamos gryną pinigų srauto tendencijos. *Ankstesnių įsipareigojimų vykdymui* tikrinami ankstesni skolininko įsipareigojimai Bankui (ar kitiems bankams), valstybes institucijoms (mokesčiai biudžetui ir „Sodrai“), darbuotojams. Patikrinama informacija apie skolininko finansines skolas Lietuvos banko paskolų rizikos duomenų bazėje, informacija apie teisinius ginčus, turto areštus ir pan. Jeigu kuriam nors kriterijui įvertinti nebuvo galimybių ar duomenų (pvz. Skolininkas neseniai pradėjo savo veiklą), tokiam kriterijui suteikiame 3 balus.

5 Lentelė

Skolininko verslo plano, pinigų srautų ir įsipareigojimų vertinimas Banke X

Skolininko būklės vertinimo grupė banke X	Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	Piniginių srautų pakankamumas	Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas.
Labai gera būklė (1)	Jei verslo planas vykdomas pagal grafikus, įmonė vykdo finansinius įsipareigojimus Bankui, tiekėjams, pinigų srautai atitinka planą ir užtikrina projekto įgyvendinimą bei paskolos grąžinimą	Jeigu įmonės pinigų srautai iš pagrindinės veiklos yra teigiami, o iš investicinės ir finansinės veiklos neigiami (įmonė investavo į pagrindinių priemonių įsigijimą, kasmet grąžina investicinę paskolą), o bendras pinigų srautas yra teigiamas	Jei skolininkas ankstesnius įsipareigojimus Bankui įvykdė labai gerai, mokesčiai valstybės institucijoms yra sumokėti, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų,
Gera būklė (2)	Jei verslo planas vykdomas, bet nepasiekti planuoti gamybiniai pajėgumai (ne dėl įmonės kaltės), tačiau įmonė vykdo finansinius įsipareigojimus Bankui, tiekėjams	Jeigu pinigų srautai iš pagrindinės įmonės veiklos yra maži, investicinės veiklos nevykdo, o iš finansinės veiklos srautai neigiami (sugeba grąžinti paskolas) ir bendras pinigų srautas teigiamas	Jei ankstesni įsipareigojimai Bankui buvo vykdyti (nors ir buvo nedidelių mokėjimų vėlavimų), mokesčiai valstybės institucijoms yra sumokėti, įmonės sutartys vykdomos
Patenkinama būklė (3)	Jei verslo planas vykdomas, bet atsirado problemų dėl prekių (paslaugų) realizavimo, pinigų srautai neužtikrina savalaikio paskolos grąžinimo ar palūkanų mokėjimo	Jeigu pinigų srautai iš pagrindinės įmonės veiklos neigiami (reikėtų išsiaiškinti atsargų, pirkėjų skolų padidėjimo priežastis), investicinės veiklos nevykdo, o srautai iš finansinės veiklos neigiami (sugeba grąžinti paskolas), tačiau kasmet grynas pinigų srautas išlieka teigiamas (gauna pelną, sugeba valdyti trumpalaikį turta), tačiau kasmet gryni pinigų srautai mažėja	Jei ankstesni įsipareigojimai Bankui buvo įvykdyti, tačiau buvo žymių vėlavimų, jei yra kitų, tačiau nedidelių finansinių skolų, yra nedidelių problemų vykdanat atsiskaitymus su tiekėjais, valstybės institucijomis

5 lentelės tęsinys

Nepatenkinama būklė (4)	Jei verslo planas nevykdomas, nepasiekti planuoti gamybiniai pajėgumai, įmonės vadovai neskiria pakankamo dėmesio problemų sprendimui, sutriko atsiskaitymai su Banku, tiekėjais, įmonė turi pradelstų išsiskolinimų ir jie auga, rodiklį vertiname „ketvertu“ (nepatenkinamai) arba „penketu“ (blogai).	Jeigu pinigų srautai iš pagrindinės įmonės veiklos neigiami, investicinės veiklos nevykdo, iš finansinės veiklos neigiami, grynas pinigų srautas kasmet neigiamas, rodiklį vertiname „ketvertu“ (nepatenkinamai) arba „penketu“ (blogai)	jei ankstesni įsipareigojimai Bankui buvo įvykdyti tik realizavus įkeista turta, buvo (yra) aiškių problemų atsiskaitant su tiekėjais, valstybės institucijomis, dideli įsipareigojimais kitoms finansinėms institucijoms
Bloga būklė (5)			Jei ankstesni įsipareigojimai Bankui iki šiol nėra įvykdyti ir nėra jokios galimybės jų įvykdyti; tiekėjai, valstybės ar kitos finansinės institucijos yra pareiškusios ieškinius, vyksta teisminiai ginčai, yra turto areštas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

Įvertinus skolininko finansinę būklę pagal kiekvieną kriterijų, toliau skaičiuojamas bendras rezultatas, t.y. Sudedami balai, padauginėti iš atitinkamų svorių pagal kiekvieną kriterijų (6 Lentelė). Gautas balų vidurkis rodo galutinę skolininko finansinę būklę. Jis turi būti apvalinamas iki sveiko skaičiaus.

6 Lentelė

Vertinimo kriterijų svorių paskirstymas banke X

Ei. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Svoriai
1.	Grynasis pelnas (nuostoliai)	0.15
2.	Pardavimų pajamos	0.14
3.	Įsipareigojimai	0.14
4.	Pelningumo rodikliai	0.09
5.	Apyvartumo rodiklis	0.09
6.	Likvidumo rodiklis	0.09
7.	Įsipareigojimų rodikliai	0.09
8.	Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	0.09
9.	Pinigų srautų pakankamumas	0.08
10.	Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	0.04

Šaltinis: Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarka

Iš vertinimo kriterijų svorių pasiskirstymo matome, kad skolininko finansinės būklės įvertinime didesnę reikšmę turi visgi paprasti rodikliai – grynasis pelnas (nuostolis), pardavimų pajamos bei įsipareigojimai. Santykiniais rodikliams skiriami mažesni svoriai. Priešingai banke Y, didžiausias ir pagrindinis dėmesys skiriamas santykiniais rodikliams, visi vertinimai grindžiami santykinų rodiklių analize.

Taigi, banke X skolininko būklės įvertinimas gan paprastas. Čia įmonės neskirstomos pagal veiklos pobūdį (kitai nei banke Y) ir skaičiuotinių santykinų rodiklių daug mažiau. Banke Y vidaus dokumentuose patvirtinta ir aprašoma skolininko būklės vertinimas dviem aspektais: kokybiniu ir kiekybiniu. Banke X nuosekliai išdėstoma tik kiekybinė analizė. Autorės nuomone, šie akivaizdūs skirtumai susidaro, kadangi bankas Y yra didesnis ir turintis daugiau patirties kreditavimo srityje.

Taigi, banke Y skolininko būklės vertinimo tvarka daug išsamesnė. Čia analizuojama kur kas daugiau svarbių kriterijų, tokių kaip apskaitos kokybė, padėtis šakoje, skaičiuojama daugiau santykinų rodiklių: palūkanų padengimo koeficientas, pajamų augimas įvertinus infliaciją ir kiti. Galime teigti, kad Banke Y skolininko finansinė analizė sudėtingesnė, tačiau tuo pačiu padeda tiksliau įvertinti būsimo skolininko riziką.

2.4. Skolininko būklės įvertinimas remiantis Banko X metodika

Remdamasi išanalizuota banko X skolininko būklės vertinimo tvarka, darbo autorė, naudodama įmonių finansinės atskaitomybės ataskaitas – balansą ir pelno (nuostolių) ataskaitas (7-11 PRIEDAI), šioje dalyje įvertins įmonių finansinę būklę. Dėl informacijos konfidencialumo nebuvo galimybės gauti įmonių verslo planų, todėl vertindama skolininko finansinę būklę, autorė daro prielaidą, jog įmonių verslo planai atitinka visus kriterijus, kurie leidžia verslo planui suteikti vieną balą. Autorė neturi galimybės patikrinti įmonių ankstesnių įsipareigojimų vykdymo, todėl vertinama, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu. Nebus nagrinėja ir informacija, esanti įmonių aiškinamuosiuose raštuose. Šios įmonės yra banko X skolininkės. Jos pasirinktos pastebėjus paskolos grąžinimų grafikų nesilaikymą, palūkanų mokėjimų vėlavimą.

8 Lentelė

Įmonės „A“ finansinės būklės įvertinimas

	<i>Balas</i>	<i>Komentarai</i>
Grynasis pelnas (nuostolia)	1	Įmonė dirba pelningai, lyginant su ankstesniu laikotarpiu įmonės pelnas padidėjo nuo 66320Lt iki 81450Lt.
Pardavimo pajamos	1	Įmonės pardavimų pajamos nagrinėjamu ataskaitiniu laikotarpiu auga 2004m. sudarė – 940306Lt, o 2005m – 1114974Lt
Įsipareigojimai	2	Įsipareigojimai nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo: 2004 m – 118971Lt, 2005-186291Lt.. Tai nėra skola kredito įstaigai ar valstybės institucijai, o susiję su įmonės veiklos plėtimu, tai įsipareigojimų rodiklį vertiname gerai.
Pelningumo rodikliai	2	Pardavimų pelningumas 2004- 6.05%, 2005 - 7.31%, pagal „Orientacinę skolininko finansinės būklės rodiklių vertinimą“ (3 lentelė), vertintiname 3 balais. Turto pelningumas mažėja, 2004 buvo 28.94%, o 2005 – 22.96%. Remiantis „Orientacine skolininko finansinės būklės rodiklių vertinimo“ lentele, vertinamas – 1balas. Nuosavo kapitalo pelningumas 2004 – 71,96%, 2005 – 48.36% skiriamas - 1balas. Bendras įvertinimas – gerai.

8 lentelės tęsinys

Apyvartumo rodikliai	1	Debitorių apyvartumas padidėjo nuo 9 iki 23 dienų, tačiau palyginus su bendrais rodikliais vertiname labai gerai. Kreditorių apyvartumas nuo 18 dienų iki 27 dienų pailgėjo, tačiau irgi vertiname labai gerai. Atsargų apyvartumas 2004-36 dienos, o 2005 – 45, vertiname – gerai. Bendras vidurkis lygus 1.333, vertiname – labai gerai.
Likvidumo rodikliai	1	2004m – likvidumo koeficientas - 1.4, 2005m - 2.61 vertiname labai gerai.
Įsipareigojimo rodikliai	2	Įsipareigojimų ir turto santykis 2004m - 59.78%, tačiau sekančiais metais sumažėjo iki 52,52% . Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis gan didelis 137% - 110%, tačiau mažėja.
Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	1	Darome prielaidą, jog verslo planas vykdomas pagal grafikus, pinigų srautai atitinka planą ir užtikrina projekto įgyvendinimą, bei paskolos grąžinimą.
Pinigų srautų pakankamumas	3	Įmonė nepristatė pinigų srautų ataskaitų, todėl rodiklį vertiname patenkinamai.
Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	1	Darome prielaidą, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal UAB „A“ finansines ataskaitas

Įmonės „A“ finansinės būklės skaičiavimas:

$0.15*1+0.14*1+0.14*2+0.09*2+0.09*1+0.09*1+0.09*2+0.09*1+0.08*3+0.04*1=1.48=1$ (labai gera finansinė būklė).

9 Lentelė

Įmonės „B“ finansinės būklės įvertinimas

	<i>Balas</i>	<i>Komentarai</i>
Grynasis pelnas (nuostoliai)	3	Įmonės grynasis pelnas ženkliai sumažėjo. 2004 m buvo 95888Lt. O 2005m tik 921Lt . Tam įtakos turėjo kitos veiklos nuostoliai, bei per ataskaitinį laikotarpį patirti netekimai.
Pardavimo pajamos	2	Įmonės pardavimo pajamos per nagrinėjamą laikotarpį sumažėjo, tačiau neženkliai (1208516Lt iki 1140163)
Įsipareigojimai	2	Įsipareigojimai padidėjo (421263Lt – 687473Lt) , tačiau tai susiję su įmonės veiklos plėtimu, todėl vertiname 2 balais.
Pelningumo rodikliai	3	Pardavimų pelningumas 2004- 7.9%, 2005 - 0.08%, ROA 2004 - 37,5proc, 2005 ženkliai sumažėjo, kaip ir ROE (nuo 72 proc. iki 1 proc.). Pelningumo rodiklius vertiname patenkinamai.
Apyvartumo rodikliai	2	Debitorių apyvartumas per nagrinėjamą laikotarpį nekinta (40d). Kreditorių apyvartumas nuo 35 dienų iki 43 dienų prailgėjo, vertiname gerai.
Likvidumo rodikliai	2	2004m - 1 2005m – 1.16 vertiname gerai.
Įsipareigojimo rodikliai	4	Įsipareigojimų ir turto santykis didelis 75.9%, o 2005 padidėjo iki 83.69proc. - vertinimas tik patenkinamas.
Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	1	Darome prielaidą, jog verslo planas vykdomas pagal grafikus, pinigų srautai atitinka planą ir užtikrina projekto įgyvendinimą, bei paskolos grąžinimą.
Pinigų srautų pakankamumas	3	Įmonė nepristatė pinigų srautų ataskaitų, todėl rodiklį vertiname patenkinamai.
Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	1	Darome prielaidą, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal UAB „B“ finansines ataskaitas

Įmonės „B“ finansinės būklės skaičiavimas:

$$0.15*3+0.14*2+0.14*2+0.09*3+0.09*2+0.09*2+0.09*4+0.09*1+0.08*3+0.04*1=2.37=2$$

Taigi, įmonės „B“ finansinė būklė gera.

10 Lentelė

Įmonės „C“ finansinės būklės įvertinimas

	<i>Balas</i>	<i>Komentarai</i>
Grynasis pelnas (nuostoliai)	4	Įmonė gavusi 2004 m 28078Lt pelną 2005 metais patyrė nuostolį – 146982Lt.
Pardavimo pajamos	4	Įmonės pardavimo pajamos ženkliai sumažėjo (859515Lt-271846Lt)
Įsipareigojimai	3	Įsipareigojimai padidėjo nuo 583400lt iki 1812523lt, atsirado skola kredito įstaigoms (200000) Pagrindinė priežastis įsipareigojimų padidėjime - akcinio kapitalo didinimas.
Pelningumo rodikliai	5	2004 m. pardavimų pelningumas sudarė – 3.2proc., ROE – 3,8proc., ROA – 18.52 proc. Įmonės veikla 2005 metais buvo nuostolinga.
Apyvartumo rodikliai	3	Debitorių apyvartumas didėja, kas vertinama tik patenkinamai (nuo 25 dienų iki 68). Kreditorių apyvartumas taip pat prailgėjo nuo 39 dienų iki 69 dienų.
Likvidumo rodikliai	1	2004m – 0.93 2005m – 1.72 Likvidumo rodiklis stipriai padidėjo, kas vertinta Labai gerai.
Įsipareigojimo rodikliai	3	Įsipareigojimų ir turto santykis 2005 metais mažėjo (nuo 79.3 proc. iki 68,64proc.) Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis taip pat mažėja (384.8proc. – 218.92 proc.) , tačiau pagal orientacinę skolininko vertinimo lentelę vertiname tik patenkinamai.
Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	1	Darome prielaidą, jog verslo planas vykdomas pagal grafikus, pinigų srautai atitinka planą ir užtikrina projekto įgyvendinimą, bei paskolos grąžinimą.
Pinigų srautų pakankamumas	3	Įmonė nepristatė pinigų srautų ataskaitų, todėl rodiklį vertiname patenkinamai.
Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	1	Darome prielaidą, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal UAB „C“ finansines ataskaitas

Įmonės „C“ finansinės būklės skaičiavimas:

$$0.15*4+0.14*4+0.14*3+0.09*5+0.09*3+0.09*1+0.09*3+0.09*1+0.08*3+0.04*1=3,03=3$$

Įmonės „C“ finansinė būklė patenkinama.

11 Lentelė

Įmonės „D“ finansinės būklės įvertinimas

	<i>Balas</i>	<i>Komentarai</i>
Grynasis pelnas (nuostoliai)	1	Įmonės pelnas per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo nuo 120220Lt iki 155356Lt.
Pardavimo pajamos	1	Įmonės pardavimo pajamos padidėjo. 2004 m – 8047374Lt, 2005 – 155356Lt
Įsipareigojimai	1	Įmonės įsipareigojimai per nagrinėjamą laikotarpį sumažėjo apie 200000Lt (2004 - 3646712Lt; 2005 – 3456077Lt)

11 lentelės tęsinys

Pelningumo rodikliai	4	Pardavimų pelningumas per 2004 – 2005 išliko toks pat (1.49proc) ROA nežymiai padidėjo 2004 – 2.95proc, o 2005 – 3.79proc. ROE sumažėjo : 2004-29.5proc. – 2005-24.4proc.
Apyvartumo rodikliai	3	Debitorių apyvartumas didėja nuo 45 iki 68 dienų. Kreditorių apyvartumas irgi ženkliai didėja 36-75 dienos, todėl vertiname patenkinamai.
Likvidumo rodikliai	3	Likvidumo rodiklis 2004 metais buvo 1,18, o 2005 labai nežymiai tačiau šiek tiek sumažėjo ir sudarė – 1,1.
Įsipareigojimo rodikliai	4	Įsipareigojimų ir turto santykis įmonės gan didelis, tačiau turi mažėjimo tendencijų. (2004m – 89,7proc. 2005m. 84 proc.) Įsipareigojimų ir kapitalo santykis taip pat mažėja, tačiau neturėdami šakos vidurkio negalime daryti teisingų išvadų. (2004—895.8proc. 2005m. – 542proc.)
Verslo plano įvertinimas ir vykdymas	1	Darome prielaidą, jog verslo planas vykdomas pagal grafikus, pinigų srautai atitinka planą ir užtikrina projekto įgyvendinimą, bei paskolos gražinimą.
Pinigų srautų pakankamumas	3	Įmonė nepristatė pinigų srautų ataskaitų, todėl rodiklį vertiname patenkinamai.
Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	1	Darome prielaidą, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal UAB „D“ finansines ataskaitas

Įmonės „D“ finansinės būklės skaičiavimas:

$0.15*1+0.14*1+0.14*1+0.09*4+0.09*3+0.09*3+0.09*1+0.09*1+0.08*3+0.04*1=2,06=2$ (finansinė būklė gera.).

12 Lentelė

Įmonės „E“ finansinės būklės įvertinimas

	<i>Balas</i>	<i>Komentaras</i>
Grynasis pelnas (nuostoliai)	3	Grynasis pelnas ženkliai sumažėjo (2004-301171Lt, o 2005 tik 2566Lt)
Pardavimo pajamos	3	Įmonės pardavimo pajamos atitinkamai gautam pelnui irgi sumažėjo (2004-1228989Lt, o 2005 – 98119) Norint detaliau išsiaiškinti kodėl taip stipriai sumažėjo pajamos reiktų išanalizuoti aiškinamąjį raštą. Galbūt įmonė kurį laiką nevykdė veiklos.
Įsipareigojimai	3	Įmonės įsipareigojimai per nagrinėjamą laikotarpį išaugo (nuo 725418Lt iki 1291508Lt)
Pelningumo rodikliai	3	Pardavimų pelningumas akivaizdžiai sumažėjo: nuo 24proc. iki 2,6 proc. Atitinkamai sumažėjo ROA-18 proc. , bei ROE – 13 proc.
Apyvartumo rodikliai	1	Debitorių apyvartumas mažėja (nuo 50dienų iki 45). Kreditorių apyvartumas nuo 22 dienų iki 30 dienų prailgėjo, tačiau pagal orientacinius rodiklius vertiname labai gerai.
Likvidumo rodikliai	2	Likvidumo rodiklis 2004 metais buvo 3.15, o 2005 – 1,4.
Įsipareigojimo rodikliai	2	Įsipareigojimų ir turto santykis padidėjo beveik dvigubai: nuo 23proc. iki 40 proc. Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis taip pat padvigubėjo (2004-31proc; 2005 – 49proc.) tačiau pagal rekomendacinę lentelę šie santykiniai rodikliai priskiriami prie „gerai“ vertinamų.
Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	1	Darome prielaidą, jog skolininkas ankstesnius įsipareigojimus bankui įvykdė labai gerai, kitos skolos mokamos pagal sudarytas sutartis ir nėra jokių vėlavimų, teisminių ginčų, todėl rodiklį vertiname vienu balu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal UAB „E“ finansines ataskaitas

Įmonės „E“ finansinės būklės skaičiavimas:
 $0.15*3+0.14*3+0.14*3+0.09*3+0.09*1+0.09*2+0.09*3+0.09*1+0.08*3+0.04*1=2,47 = 2$, Taigi, įmonės „E“ finansinė būklė gera.

Gauti rezultatai:

Įmonių finansinės būklės įvertinimas remiantis banko X metodika

ĮMONĖS PAVADINIMAS	Gautas balas	Galutinis įvertinimas
UAB „A“	1,48	1
UAB „B“	2,37	2
UAB „C“	3,03	3
UAB „D“	1,98	2
UAB „E“	2,06	2

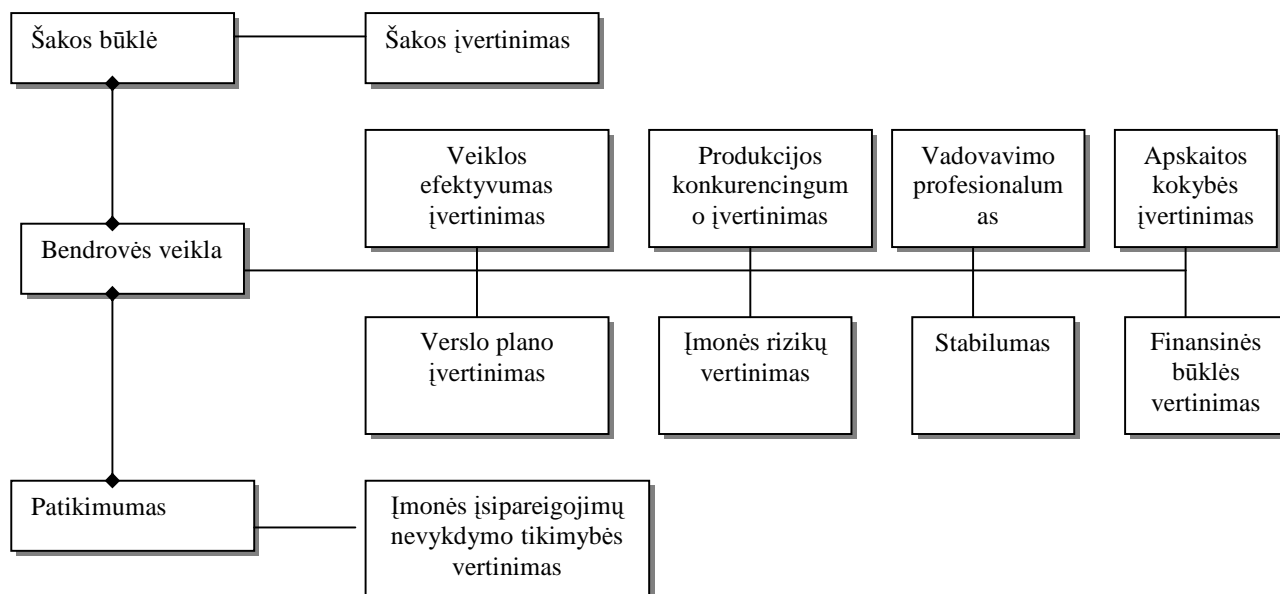
Šaltinis: sudaryta autorės pagal banko X duomenis

Įvertinus penkias įmones pastebėta, kad paskutiniaisiais metais įmonių būklė blogėjo, „labai gerai“ įvertinta tik viena įmonė, „gerai“ – trys įmonės ir „patenkinamai“ – viena įmonė. Gauti rezultatai rodo, kad tik įmonės „C“ finansinė būklė padidėjusios rizikos, o likusių įmonių mokumas neturėtų kelti abejonių. Autorė siūlo neapsiriboti vien įmonės finansine analize, trečiojoje darbo dalyje bankui X pritaikomas Altmano modelis, įsipareigojimų nevykdymo tikimybei skaičiuoti bei siūloma platesnė bei išsamesnė reitingo sistema.

3. KREDITO RIZIKOS VALDYMO SISTEMOS TOBULINIMAS

Šiame skyriuje siūloma vertinimo sistema verslo paskolų atveju. Išanalizavus teorinę literatūrą bei atliktų tyrimų rezultatus galime matyti, kad bankuose kredito rizikos vertinimui daugiausia naudojamos kompleksinės kredito reitingo sistemos, derinant kiekybinius ir kokybinius komponentus, naudojami vertinimo balais modeliai. Vienas iš galimų patobulinimų bankuose naudojamoms kredito reitingo sistemoms galėtų būti įsipareigojimų nevykdymo tikimybės skaičiavimo įtraukimas, suteikiant atitinkamą balą kiekvienoje rezultatų skalėje. Taigi, šalia tradicinės finansinės analizės bankuose turėtų būti atliekamas ir skolininkų įsipareigojimų nevykdymo tikimybės skaičiavimas.

Įdiegiant įsipareigojimų nevykdymo tikimybės modelį, siūloma šiuo modeliu gautus rezultatus vertinti bendrai su kitais vertinimo kriterijais. Siūloma banke kredito riziką vertinti trimis etapais: 1) patikimumo reitingas, gautas, įvertinus įmonės įsipareigojimų nevykdymo tikimybę, 2) bendrovės veiklos reitingo nustatymas ir 3) šakos būklės reitingo nustatymas.

Šaltinis: sudaryta autorės

9 pav. Siūloma kredito reitingo sistema

9 paveiksle pateiktus komponentus siūloma vertinti septynių balų sistema. Siūloma skolininko šakos būklei priskirti 20 proc. suminio kredito reitingo, 40 proc.-suminiam bendrovės veiklos reitingui ir likusius 40 proc.- patikimumo reitingui, nustatytam pagal bendrovės įsipareigojimų nevykdymo

tikimybę. Taigi, visų sistemos komponentų bendras suminis balas galėtų būti gaunamas pagal šią siūlomą išraišką:

BENDROVĖS KREDITO REITINGAS = 0,20* šakos reitingas + 0,4*bendrovės veiklos reitingas + 0,4*patikimumo reitingas

Įvertinus kiekvieno iš trijų vertinimo kriterijų balus pagal autorės siūlomą kredito reitingo sistemą ir atlikus skaičiavimus pagal pateiktą procentinę išraišką, būtų gaunamas suminis skolininko balas, pagal kurį sprendžiama skolininko kreditingumo situacija.

Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės vertinimui autorė bankui X siūlo taikyti Altmano metodiką. Skirtingų autorių nuomonės dėl šio metodo taikymo Lietuvos įmonių kreditingumui nustatyti išsiskiria. Tvaronavičienės nuomone, šis modelis nėra tinkamas Lietuvos įmonių nemokumui vertinti. Buškevičiūtė E ir Mačerinskienė I rašo, kad Altman modelis Lietuvos įmonių bankrotą leidžia prognozuoti apytiksliai. Jos padarė išvadą, kad Altman modelis Lietuvos įmonių bankroto tikimybę patvirtina, tačiau daryti apibendrinimus vien tik pagal šį modelį nereikėtų. Mackevičiaus J ir Rekšteliienės A tyrimo rezultatai (2005) rodo, kad Altman modelius tikslinga taikyti Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti. Šio darbo autorės nuomone šių modelių taikymas galėtų būti teigiamas dalykas banko veikloje. Kita vertus, tokio modelio taikymas nebūtų labai sudėtingas ir visi reikalingi duomenys yra gaunami iš finansinės atskaitomybės, kas nesudarytų papildomų rūpesčių.

Teorinėje šio darbo dalyje buvo aptarti trys Altman modeliai (Z modelis skirtas įmonių, kurių akcijos kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, paslaugų ir individualių įmonių bankrotui prognozuoti skirtas modelis, bei prognozuoti įmonių, kurių akcijos nekotiruojamos vertybinių popierių biržoje). Toliau pritaikomas Z modelis skirtas įmonių, kurių akcijos nekotiruojamos vertybinių popierių biržoje, pagal tokią funkciją:

$$Z = 0,717 \cdot X1 + 0,847 \cdot X2 + 3,107 \cdot X3 + 0,420 \cdot X4 + 0,995 \cdot X5,$$

kur:

X1 = Turtas / Apyvartinis kapitalas;

X2 = Turtas / Pardavimų pajamos;

X3 = Turtas / Pelnas iki apmokestinimo ;

X4 = Įsipareigojimai / Nuosavas kapitalas;

X5 = Turtas / Nepaskirstytas pelnas

Bankroto tikimybė labai didelė, jei Z reikšmė yra mažiau nei 1,23. Jei Z reikšmė svyruoja tarp 1,23 ir 2,90 - bankrotas įmanomas, o jei ji yra daugiau nei 2,90 – bankroto tikimybė labai maža.

Altman modelio taikymo pavyzdys yra pateikiamas žemiau 13 lentelėje. Remdamasi 5 įmonių (kurių įvertinimas pagal banko X tvarką apskaičiuotas antrajame skyriuje) finansinės atskaitomybės duomenimis, autorė apskaičiavo šių įmonių bankroto tikimybę.

13 Lentelė

Įmonių bankroto tikimybės įvertinimas

	0,717 * (Apyvartinis kapitalas/ Turtas)	3,107* (Pelnas iki apmokestinim o/ Turtas)	0,847* (pardavimų pajamos/ Turtas)	0,42* (nuosavas kapitalas/ įsipareigojimai)	0,995* (Nepaskirstyta s pelnas/Turtas)	Z reikšmė	Bankroto tikimybė
Įmonė „A“							
2004	0,19	1,01	3,87	0,31	0,35	5,7	labai maža
2005	0,39	0,84	2,66	0,38	0,43	4,7	labai maža
Įmonė „B“							
2004	0,002	0,63	1,85	0,13	0,21	2,82	Bankrotas įmanomas
2005	0,06	0,003	1,18	0,08	0,14	1,46	Bankrotas įmanomas
Įmonė „C“							
2004	-0,03	0,14	0,99	0,11	0,03	1,24	Bankrotas įmanomas
2005	0,06	-0,19	0,09	0,19	-0,07	0,08	labai didelė
Įmonė „D“							
2004	0,05	0,14	2,14	0,08	0,04	2,45	Bankrotas įmanomas
2005	0,10	0,11	1,68	0,05	0,03	1,96	Bankrotas įmanomas
Įmonė „E“							
2004	0,24	0,36	0,34	1,33	0,40	2,68	Bankrotas įmanomas
2005	0,08	0,00	0,03	0,61	0,03	0,74	labai didelė

Šaltinis: Apskaičiuota autorės, remianti įmonių balansu ir pelno (nuostolių) ataskaitomis.

Gauti rezultatai rodo, kad įmonės „A“ finansinė būklė stabili - labai nedidelė nemokumo tikimybė. Įmonės „B“ ir įmonės „D“ rezultatai rodo, jog šios įmonės yra su vidutine nemokumo tikimybe (bankrotas įmanomas). Įmonės „E“ ir analogiškai įmonės „C“ finansinė būklė per metus pasikeitė į blogąją pusę. Šios įmonės 2004 metais turėjo vidutinę nemokumo tikimybę (bankrotas įmanomas), o 2005 metais apskaičiuotos Z reikšmės tokios nedidelės, jog galime prognozuoti, kad per artimiausius 2 -3 metus, įmonių „E“ ir „C“ laukia bankrotas.

Altman modelių įdiegimo atveju siūloma įvesti aštuonias vertinimo skales, kiekvienai iš kurių būtų suteikiamas balas, siekiant lengvesnio ir teisingesnio rezultatų interpretavimo.

14 lentelėje pateikiamos rekomenduojamos vertinimo skalės ribos. Kokį galutinį balą skirti įmonei turėtų lemti pagrindinių santykinų rodiklių apžvalga: pardavimo pelningumo, einamojo likvidumo, turto ir įsipareigojimų santykis.

14 Lentelė

Kompanijų charakteristikų apibūdinimas

Kompanijos charakteristika	Įsipareigojimų nevykdymo tikimybė	Vertinimo balas
Aukštas mokumo reitingas	$Z > 2,9$	1
Finansiškai stabilios bendrovės		2
Vidutinio finansinio stabilumo bendrovės	$1,23 < Z < 2,9$	3
Silpno finansinio stabilumo bendrovės		4
Potencialios nemokios bendrovės		5
Laikiniai nemokios bendrovės	$Z < 1,23$	6
Nemokios bendrovės		7

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip pavyzdį pateiksime įmonės „A“ ir „E“ vertinimo balo priskyrimą. Apskaičiavus įmonės „A“ įsipareigojimų nevykdymo tikimybę gauta Z reikšmė didesnė už 2,9 (2004 - 4,7 ir 2005- 5,7). Pardavimų pelningumas nagrinėjamu laikotarpiu nedidelis, tačiau didėja (6,05% - 7.31%) likvidumo rodiklis Bankui X priimtinas (2004 -1.4, 2005-2.61), turto ir įsipareigojimų santykis gan aukštas (8 lentelė) įmonei „A“ suteikiame finansiškai stabilios bendrovės reitingą ir skiriame 2 balus. Jei visi trys santykiniai rodikliai būtų vertinami labai gerai, tai įmonei „A“ galėtume skirti aukštą mokumo reitingą. Vertinant įmonės „E“ įsipareigojimų nevykdymo tikimybę apskaičiavome, kad Z reikšmė 2005 mažesnė nei 1.23, tačiau likvidumo rodiklis siekia 1,4, o įsipareigojimų ir turto santykis taip pat nėra kritinis, priskirtinas „geram“ (12 lentelė), todėl įmonei „E“ skiriame 6 balus ir priskiriame prie laikinai nemokių bendrovių. Taip įvertinus kiekvieną iš penkių įmonių gauname rezultatus pateiktus 15 lentelėje.

15 lentelė

Įmonių patikimumo reitingas

Įmonė	Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės įvertinimas
UAB „A“	2 – finansiškai stabili
UAB „B“	5 – potencialiai nemoki
UAB „C“	6 – laikinai nemoki
UAB „D“	4 – silpno finansinio stabilumo
UAB „E“	6 – laikinai nemoki

Šaltinis: sudaryta autorės

Gauti rezultatai rodo, kad priimtina rizika yra tik įmonės „A“, tiek pagal Altman modelį, tiek apskaičiuavus santykinius rodiklius (8 lentelė). Padidintai rizikai priskirsime įmones „B“ ir „D“. „B“ įmonės labai didelis išsipareigojimų ir turto santykis (9 lentelė), einamojo likvidumo koeficientą galima vertinti gerai, tačiau žymiai sumažėjęs pelningumo rodiklis, tai tik patvirtina Altman modeliu apskaičiuotą rezultatą – vidutinę nemokumo tikimybę. Įmonės „E“ ir „C“ santykiniai rodikliai rodo įmonės finansinės būklės ženklų pablogėjimą (10 – 11 lentelės), o Altman modelis prognozuoja bankrotą.

Neatsižvelgiant į įmonės veiklos ir šakos būklės įvertinimus, o sprendžiant tik iš išsipareigojimų nevykdymo tikimybės apskaičiavimo, gauname, kad įmonių finansinė būklė šiek tiek blogesnė nei įvertinus pagal banko X metodiką. Akivaizdu, jog norint kuo tiksliau įvertinti įmonės būklę yra naudinga skaičiuoti įmonių išsipareigojimų nevykdymo tikimybę, o gavus nepalankias prognozes reikėtų galbūt atidžiau ir išsamiau paanalizuoti įmonės atskirus rodiklius.

BENDROVĖS VEIKLOS VERTINIMAS

Sekantis vertinimo etapas banke būtų bendrovės veiklos vertinimas (16 lentelė).

Vertinant bendrovės finansinę būklę, siūloma bankui X prie jau analizuojamų (2.3 skyrius) santykinų rodiklių įvertinti – paskolos aptarnavimo koeficientą, kadangi jis parodo įmonės pinigų srauto apimtį, lyginant su ataskaitinio laikotarpio paskolos aptarnavimu. Kuo didesnė koeficiento reikšmė, tuo saugesnis yra esamos skolos dydžio aptarnavimas, bei galimybė vidiniais resursais finansuoti augimą. Taip pat siūloma įvertinti pajamų augimą įvertinus infliaciją. Neadekvatus augimas gali kilti tiek dėl įmonės vidinių, tiek dėl aplinkos veiksnių. Įmonės vadovai gali neskirti pakankamai dėmesio marketingui, gali pablogėti bendra ekonomikos būklė, pasikeisti technologija, atsirasti konkurentai. Nepriklausomai nuo veiksnių, nesugebėjimas augti bus ateities sunkumų priežastis. Trečiasis papildomas siūlomas rodiklis – veiklos pelno marža, parodo, kaip įmonė dirba nepriklausomai nuo finansinio sveto, mokesčių bei nusidėvėjimo apskaitos. Jeigu įmonė apskaito nuostolį, atitinkamai pakeitus svertą ar nusidėvėjimo apskaitą, gali būti apskaitytas pelnas. Todėl veiklos pelno marža rodo, ar tinkama yra įmonės apskaitos politika.

Siūloma kredito reitingo sistema: bendrovės veiklos vertinimas

Vertinimo kriterijus	Vertinimas
Veiklos efektyvumas	Prekių (paslaugų) vertinimas
	Naudojamų technologijų charakteristikos
	Realizavimo tinklas, produktų ir rinkos plėtros strategija
	Finansinės prognozės, planavimo lygis
Produkcijos konkurencingumas	Personalas, darbuotojų kvalifikacija
	Įmonės užimama rinkos dalis
	Prekių (paslaugų) paklausa, konkurencingumo lygis
	Realizavimo galimybės
Vadovavimo profesionalumas	Prekės (paslaugos) gyvavimo ciklo fazė
	Vadovo vadovavimo patirtis
	Darbo laikas šioje konkrečioje įmonėje
	Įmonės strategijos aiškumas
Apskaitos kokybė	Informacijos patikimumas
	Audituotos finansinės ataskaitos
	Audito išvadose esančių pastabų vertinimas
	Bendrovės apskaitos politikos vertinimas
Įmonės verslo planas	Informacijos apie dukterines įmones atskleidimas
	Investicijų atsipirkimo periodas
	Grynoji dabartinė vertė
	Investicijų pelningumas
Bendrovės rizikų įvertinimas	Papildomu finansavimo šaltinių pritraukimo galimybės
	Savininkų/ vadovybės konfliktų galimybės
	Gamybinės ir technologinės veiklos rizikos
	Kitos rizikos
Stabilumas	Pirkėjų ir tiekėjų stabilumas
	Veiklos diversifikacija
	Sąnaudų lankstumas

Šaltinis: sudaryta autorės

Bendrovės veikla = 0,125 * veiklos efektyvumas + 0,125*produkcijos konkurencingumas + 0,125 * vadovavimo profesionalumas + 0,125*apskaitos kokybė + 0,125* verslo planas + 0,125*rizikos + 0,125* stabilumas+ 0,125* finansinė būklė.

ŠAKOS BŪKLĖS VERTINIMAS

Vertinant skolininko šakos būklę, siūloma atlikti analizę penkiais aspektais:

- paklausa,

- kaštai,
- įkainojimas,
- ekonomikos ir finansų rinkos įtaka sektoriui,
- finansinė šakos analizė.

17 lentelėje pateikiami siūlomos kredito reitingo sistemos kriterijai, kuriais remiantis suteikiamas reitingas.

17 lentelė

Siūloma kredito reitingo sistema: šakos būklės vertinimas

Vertinimo kriterijus	Vertinimas
Kaštai	Operacinis, technologinis aprūpinimas
	Žaliavų išlaidų tendencijos, žaliavų išlaidų įtaka šakos pelno lygiui
	Darbo jėgos kaštai, būtina darbo jėgos kompetencija
Įkainojimas	Įėjimo į sektorių barjerai, teisinis reglamentavimas
	Mokamasis vartotojų pajėgumas
	Perteklinės produktų rinkos
Paklausa	Konkurencijos vertinimas, tarptautinė konkurencija
	šakos brandumo, eiliškumo vertinimas
	šakos įmonių pardavimų kitimo tendencijos, perspektyvos
	Skolinto kapitalo lygis šakoje
	Vartojimo ar gamybinės paskirties sektorius
Ekonomikos įtaka	Gaminamų produktų specifika: vartojimo ar prabangos prekės
	Bendrojo vidaus produkto ir palūkanų normų įtaka sektoriui
	šakos verslo ciklas
	Tarptautinės orientacijos lygis
	Užsienio valiutos įtaka sektoriui
	Politinio reguliavimo rizikos vertinimas
Finansinė šakos analizė	Teisinis reglamentavimas
	Turto vertės kitimas
	Pelningumo augimas
	Išlaidų rodikliai
	Finansų struktūros rodikliai šakoje
	Likvidumo rodikliai
	Apyvartumo rodikliai
Kili finansiniai rodikliai	

Šaltinis: sudaryta autorės

$$\text{Šakos būklė} = 0,2 * \text{Paklausa} + 0,2 * \text{Kaštai} + 0,2 * \text{Įkainojimas} + 0,2 * \text{Ekonomikos įtaka} + 0,2 * \text{Finansinė analizė}$$

Siekiant nustatyti, kokie finansiniai santykiniai rodikliai turėtų būti banko vertinami atskirose ekonominės veiklos srityse buvo kitų autorių atlikti ekonominių veiklos rūšių, remiantis ekonominės veiklos klasifikatoriumi, finansinių santykinųjų rodiklių regresinė analizė. Iš šio atlikto tyrimo matyti, kad skirtingoms ekonominės veiklos rūšims yra būdingos skirtingos finansinių rodiklių kitimo tendencijos, labiausiai, lyginant su visų įmonių rodikliais, koreliuoja atskirų šakų pelningumo rodikliai, tuo tarpu likvidumo, finansų struktūros ir apyvartumo rodikliai atskirose šakose mažiau susiję su visų įmonių rodikliais. Be to, pramonės bendrovių turto vertė linkusi svyruoti labiau nei paslaugų

bendrovių, o likvidumas yra santykinai mažesnis nei paslaugų bendrovių. Pramonės bendrovių nuolatinės išlaidos yra gerokai didesnės, o tai reikštų mažesnę lankstumą taikant neigiamus scenarijus. Dėl šių priežasčių skirtingas ekonomines veiklos rūšis atstovaujančias įmones siūloma vertinti naudojant skirtingus finansinių rodiklių reikšmingumo svorius.

Siūlomos reitingo sistemos atskirose skiltyse esantiems vertinimo kriterijams rekomenduojama skirti vienodus svorius, išskyrus finansinę šakos analizę. Vertinant apdirbamosios pramonės įmones, rekomenduojama didžiausią svorį finansinės šakos analizės skiltyje skirti finansų struktūros rodikliams, prekybos skolų apyvartumui, turto vertės kitimui. Statybos įmonių atveju didžiausias svoris turėtų būti skiriamas prekybos skolų bei atsargų apyvartumui. Žuvininkystės įmonių atveju rekomenduojama didžiausią svorį skirti bendrojo pelningumo rodikliui, likvidumo, finansų struktūros, atsargų, gautinų sumų ir grynojo apyvartinio kapitalo apyvartumo rodikliams, miškininkystės įmonių atveju- ROA, ROE, veiklos, grynajam pelningumui, nepaskirstyto pelno ir turto santykiui, gamybos išlaidų ir pardavimų santykiui, finansų struktūros, apyvartumo rodikliams. Tuo tarpu įmonėms, atstovaujančioms elektros, dujų ir vandens tiekimo sektorių, didžiausias svoris, turėtų būti skiriamas likvidumo, finansų struktūros, apyvartumo rodikliams. Didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių atveju siūloma didžiausią svorį skirti bendrojo finansų struktūros, likvidumo, pelningumo rodikliams. Viešbučių ir restoranų įmonių atveju labiausiai turėtų būti vertinami išlaidų rodikliai, finansų struktūros, likvidumo, veiklos pelno bei bendrojo pelno ir turto santykius. Transporto ir sandėliavimo įmonių atveju didžiausias svoris turėtų būti suteikiamas išlaidų rodikliams, apyvartumo rodikliams, veiklos pelningumo rodikliui. Pašto ir telekomunikacijų įmones kredituojant siūloma šakos finansinės būklės vertinimui didžiausią dėmesį skirti ROA, finansų struktūros ir likvidumo rodikliams. Nekilnojamo turto įmonių atveju siūloma didžiausią svorį skirti ROA, bendrojo pelno ir turto santykiui, finansų struktūros, likvidumo rodikliams, grynojo apyvartinio kapitalo apyvartumui, švietimo sektoriaus įmonių atveju- apyvartumo rodikliams, nepaskirstytojo pelno ir turto santykiui, likvidumui, bendrajam pelningumui, sveikatos priežiūros ir socialinio darbo įmonių atveju- ROA, finansų struktūros, likvidumo, grynojo pelningumo, apyvartumo rodikliams.

Rezultatų analizė ir interpretavimas

Įvertinus kiekvieno iš trijų vertinimo kriterijų balus pagal autorės siūlomą kredito reitingo sistemą ir atlikus skaičiavimus pagal pateiktą procentinę išraišką, būtų gaunamas suminis skolininko balas, pagal kurį sprendžiama skolininko kreditingumo situacija:

1 balas- puiki skolininko būklė;

Nuo 1 iki 2 (imtinai) balų – labai gera skolininko būklė;

Nuo 2 iki 3 (imtinai) balų – gera skolininko būklė;

Nuo 3 iki 4 (imtinai) balų – patenkinama skolininko būklė;

Nuo 4 iki 5 (imtinai) balų- nepatenkinama skolininko būklė;

Nuo 5 iki 6 (imtinai) balų – bloga skolininko būklė;

Nuo 6 iki 7 (imtinai) balų- labai bloga skolininko būklė.

Be to, atliekant periodinį (banke X kas ketvirtį) skolininkų kreditingumo situacijos vertinimą siūlomi tokie veiksmai, pastebėjus reitingo pokyčius:

1) Jei reitingas nepakito arba pagerėjo, rekomenduojama nesiimti jokių specialių veiksmų, tačiau galima įvertinti, ar įmonė laikosi paskolos grąžinimo grafiku.

2) Jei reitingas pablogėjo vienu balu, rekomenduojama atlikti išsamesnę bendrovės finansinių ataskaitų horizontaliąją, vertikaliąją analizę, patikrinti, ar įmonė laikosi paskolos grąžinimo grafiku, aiškintis pablogėjusio reitingo priežastis su įmonės vadovais.

3) Jei reitingas pablogėjo dviem arba daugiau balų, bankas turėtų reikalauti paskolos grąžinimo užtikrinimo priemonės, jei ji nebuvo numatyta pradžioje, reikalauti garantijų, laidavimo, be to, jei paskolos suteikimo pradžioje numatyta paskolos grąžinimo užtikrinimo priemonė prarado materialiąją vertę, rekomenduotina pakeisti ją labiau likvidžiu turtu.

Didelių verslo paskolų atveju bankai labiau linkę naudoti individualų ekspertinį vertinimą negu vien pasikliauti kredito reitingu. Taigi, gautasis pagal siūlomą sistemą kredito reitingas turėtų būti modifikuojamas ir atliekamos jo korekcijos pagal paskolų ekspertų vertinimus, atsižvelgiant į paskolos dydį, paskolos rūšį, terminą ir kitus veiksnius, kurių šiame darbe mes nelietėme.

IŠVADOS

1. Kredito rizika yra viena iš daugelio rizikos rūšių, su kuriomis bankai susiduria savo veikloje, tačiau dėl kredito rizikos patiriami nuostoliai yra vieni iš didžiausių, palyginus su nuostoliais patiriamais dėl kitų rizikų. Todėl būtent kredito rizikos valdymui yra skiriamos esminės pastangos banko rizikų valdymo sistemoje.
2. Iš literatūros analizės matyti, kad įvairūs autoriai pateikia labai panašius kredito rizikos apibrėžimus bei kredito rizikos klasifikaciją. Išskirtini kredito rizikos valdymo etapai, iš kurių svarbiausias - sprendimo dėl paskolos išdavimo priėmimo procesas. Būtent jame ir sprendžiama ar skolininkas atitinka banko keliamus reikalavimus, ar tikslinga išduoti paskolą.
3. Tarptautiniu mastu yra reglamentuojamas kredito rizikos vertinimo modelių naudojimo būtinumas, tačiau bankams paliekama plati veiksmų laisvė pasirinkti tinkamą modelį ir nuspręsti dėl jo tolesnio naudojimo. Be to, itin aktualus aspektas, rekomenduojamas tarptautiniu mastu, yra kredito rizikos vertinimas nepalankiomis sąlygomis.
4. Iš Lietuvos autoriaus atliktos apklausos rezultatų matyti, kad ne visi bankai tikrina naudojamų kredito rizikos vertinimo modelių patikimumą, tuo tarpu testavimą nepalankiomis sąlygomis atlieka visi bankai. Taip pat pastebėtina tendencija, kad naujai suteikiamų ir jau suteiktų kreditų rizika bankuose vertinama tais pačiais metodais, taigi, ši sritis taip pat turėtų būti tobulinama, naudojant skirtingus metodus.
5. Banke X egzistuoja tam tikra kontrolės sistema, kuri leidžia užtikrinti atitinkamos informacijos iš kliento gavimą, bei tos informacijos patikimumo bei tikslumo įvertinimą ir galiausiai iš kliento gautų duomenų ir informacijos saugojimą banke. Kontrolės elementai padeda užtikrinti geresnį, patikimesnį paskolų išdavimą. Banke X nedideli kreditai įmonėms, ne ilgesniam nei penkių metų laikotarpiui yra suteikiami remiantis filialo vadovo bei filialo kredito komiteto sprendimu. Stambūs ir ilgalaikiai kreditai įmonėms yra suteikiami tik remiantis banko paskolų komiteto sprendimu.
6. Išanalizavę banko X ir banko Y kreditavimo sprendimo procesą galime daryti išvadą, kad bankas Y yra didesnis, todėl sprendimo dėl paskolos išdavimo procese egzistuoja daugiau lygių. Paskolos suteikimo proceso eigoje, didesniame banke, dalyvauja daugiau darbuotojų, kas leidžia geriau įvertinti būsimą riziką.
7. Kreditavimo sprendimo priėmimo procedūros padeda bankui išvengti blogų paskolų atsiradimo, tai yra, tiesiog iš visų potencialių klientų atrinkti būtent tuos klientus, kurie yra patikimiausi ir kurie yra susiję su mažiausia kredito rizika. Sukurti kredito rizikos valdymo sistemą nepakanka. Būtina

užtikrinti, kad ši sistema banke veiktų taip, kaip tikimasi. Siekiant šio tikslo, didelės įtakos turi rizikos valdymo kultūra.

8. Išanalizavus Banko X ir Banko Y skolininko būklės įvertinimo sistemą pastebima, kad potencialaus ir jau esamo skolininko būklė vertinama pagal vieną metodiką. Banke Y kredito rizika vertinama atsižvelgiant į skolininko veiklos pobūdį. Skirtingai nei Banke X, pagal veiklos pobūdį, Banke Y skolininkai skirstomi į ūkio subjektus: pramonės ir prekybos bei paslaugų įmones. Tai leidžia gauti patikimesnius rezultatus apie įmonės būklę.

9. Išanalizavę Banko X skolininko būklės vertinimą ir palyginę su banko Y vertinimo kriterijais, galime daryti išvadą, kad Banke Y skolininko būklės vertinimo tvarka daug išsamesnė, čia analizuojama kur kas daugiau svarbių kriterijų, tokių kaip apskaitos kokybė, padėtis šakoje, skaičiuojama daugiau santykinų rodiklių: palūkanų padengimo koeficientas, pajamų augimas įvertinus infliaciją. Taigi, Banke Y skolininko finansinė analizė sudėtingesnė, tačiau tuo pačiu padeda tiksliau įvertinti būsimo skolininko riziką.

10. Banke Y vidaus dokumentuose patvirtinta ir aprašoma skolininko būklės vertinimas dviem aspektais: kokybiniu ir kiekybiniu. Banke X nuosekliai išdėstoma tik kiekybinė analizė.

11. Įvertinus penkias įmones pagal Banko X skolininko vertinimo metodiką nustatėme, kad „labai gerai“ vertinama tik viena įmonė, „gerai“ – trys įmonės ir „patenkinamai“ – viena įmonė.

12. Darbo autorės pasiūlytoje verslo klientų kredito reitingo sistemoje siūloma vertinti šakos būklę, bendrovės veiklą bei jos patikimumą, išreikštą per įsipareigojimų nevykdymo tikimybę. Įsipareigojimų nevykdymo tikimybės vertinimui autorė bankui X siūlo taikyti Altmano metodiką.

13. Pritaikius Altmano modelį gauti rezultatai: įmonės „A“ finansinė būklė stabili - labai nedidelė nemokumo tikimybė. Įmonės „B“ ir įmonės „D“ rezultatai rodo, jog šios įmonės yra su vidutine nemokumo tikimybe. Įmonių „E“ ir „C“ finansinė būklė per metus pasikeitė į blogąją pusę, apskaičiuotos Z reikšmės tokios nedidelės, jog galime prognozuoti, kad per artimiausius 2 -3 metus, įmonių „E“ ir „C“ laukia bankrotas.

14. Apskaičiavus įmonių įsipareigojimų nevykdymo tikimybę galime daryti išvadą, kad įmonių finansinė būklė šiek tiek blogesnė nei įvertinus pagal banko X metodiką.

15. Norint kuo tiksliau įvertinti įmonės būklę yra naudinga skaičiuoti įmonių įsipareigojimų nevykdymo tikimybę, o gavus nepalankias prognozes reiktų galbūt atidžiau ir išsamiau paanalizuoti įmonės atskirus rodiklius. Nors skirtingų autorių nuomonės dėl Altmano metodo taikymo Lietuvos įmonių kreditingumui nustatyti išsiskiria, šio darbo autorės nuomone šių modelių taikymas galėtų būti teigiamas dalykas banko veikloje. Kita vertus, tokio modelio taikymas nėra labai sudėtingas ir visi reikalingi duomenys yra gaunami iš finansinės atskaitomybės, kas nesudaro papildomų rūpesčių.

LITERATŪRA

1. ALLEN L., DELONG G., SAUNDERS A. (2003). *Issues in the Credit Risk Modeling of Retail Markets*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: http://pages.stern.nyu.edu/~asaunder/Issues_in_the_Credit_Risk_Modeling.pdf
2. ALTMAN E.I. (2000). *Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-score and ZETA^R Models*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>
3. ALTMAN, Edward.I; BRADY, Brooks.; RESTI, Andrea.; SIRONI, Andrea. (2003). *The Link between Default and Recovery Rates: Implications for Credit Risk Models and Procyclicality*. [interaktyvus] March [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Link_between_Default_and_Recovery_Rates.pdf
4. ALTMAN, E.I., ONORATO, M. (2003). *An Integrated Pricing Model for Defaultable Loans and Bonds*, [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Pricing-model.pdf>
5. ATIYA A.F. (2001). *Bankruptcy Prediction for Credit Risk Using Neural Networks: A Survey and New Results* [interaktyvus] March [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://alumnus.caltech.edu/~amir/bankr.pdf>
6. BAGDONIENĖ, Renata. (2000) *Užsienio valiutos kurso rizikos valdymo tobulinimas Lietuvos įmonėse*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 116 p.
7. Basel Committee on Banking Supervision (1999) *Credit Risk Modelling: Current Practices and Applications*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbs49.pdf>
8. Basel Committee on Banking Supervision (2000c) *Principles for the Management of Credit Risk*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbsa09.pdf>
9. Basel Committee on Banking Supervision (2001a) *Principles for the Management of Credit Risk*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbsc125.pdf>
10. Basel Committee on Banking Supervision (2003) *Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbs102.pdf>

11. Basel Committee on Banking Supervision (2001b) *Range of Practice in Banks Internal Ratings Systems*. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. kovo 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbs62.pdf>
12. Banko X „Skolinko būklės vertinimo tvarka”.
13. Banko Y „Skolininko finansinės ir ūkinės būklės vertinimo tvarka”.
14. BUŠKEVIČIŪTĖ, E; MAČERINSKIENĖ, Irena. (2004) „*Finansų analizė*“. Kaunas: Technologija. 216p.
15. GRIGARAVIČIUS, Saulius. (2003) *Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.. 126 p. ISBN 9955-53079-0.
16. KANCEREVYČIUS, Gintaras. (2004) *Finansai ir investicijos*. Vilnius: UAB „Biznio mašinų kompanija“. 879 p. ISBN 9955-430-38-9.
17. KAMIENAS, Irmantas; VALVONIS, Vytautas. (2004) “Paskolų registro naudojimas kredito rizikai valdyti”. *Pinigų studijos*, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr.4, p.5-30. ISSN 1392-2637.
18. Lietuvos Respublikos Seimas. *Bankų įstatymas. Nr. IX-2085*. [interaktyvus]. LR Seimo kanceliarija, Aktuali redakcija nuo 2005 06 23 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259449&p_query=&p_tr2=
19. Lietuvos Respublikos Seimas. *Finansų įstaigų įstatymas. Nr. IX-1068*. [interaktyvus]. LR Seimo kanceliarija, Aktuali redakcija nuo 2004 11 02 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245489&p_query=&p_tr2=
20. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl minimalių paskolų vertinimo reikalavimų patvirtinimo. Nr. 114*. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2005 07 28 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.lb.lt/docs/htm/120050728114.htm>
21. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Paskolų rizikos duomenų bazės tvarkymo taisyklės. Nr. 32*. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2005 03 10 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.lb.lt/docs/htm/12005031032.htm>
22. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl Banko vidaus audito organizavimo bendrųjų nuostatų. Nr. 148*. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2004 09 02 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=241458&p_query=&p_tr2=
23. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvų. Nr. 91*. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2002 10 01 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=171953&p_query=&p_tr2=

24. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl visuomenei skelbiamos informacijos reikalavimų patvirtinimo*. Nr. 37. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2005 03 23 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=252793
25. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklių*. Nr. 172. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2004 09 23 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=171953&p_query=&p_tr2=
26. Lietuvos banko valdybos nutarimas. *Dėl šalių rizikos nustatymo tvarkos*. Nr. 28. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2004 01 29 [žiūrėta 2006 m. balandžio 15d.]. Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=226739
27. MACKEVIČIUS, Jonas; REKŠTELIENĖ Asta (2005) „Altman modelių taikymas Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti“. *Pinigų studijos*, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr.1, p.24-40. ISSN 1392-2637.
28. MIELDAŽYS, Irmantas. (2002) „Ekonominio kapitalo vieta bankų kredito rizikos vertinimo procese“. *Apskaita, audito ir mokesčių aktualijos*. Nr.21 (213), p.7.
29. RAMANAUSKAS, Tomas (2005) „Bankų kredito didėjimas makroekonominio požiūriu“. *Pinigų studijos*, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr.3, p.78-97. ISSN 1392-2637.
30. RAMOS, J. A. S., STAKING, K. B., CALLE, A. A. (2000) *Financial Risk Management. A practical Approach for Emerging Markets*. Inter-American Development Bank.
31. RUTKAUSKAS, Vytautas. (2001) *Finansinės rizikos valdymas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 122 p.
32. TVARONAVIČIENĖ, Manuela. (2001) „Įmonių bankroto proceso ekonominio efektyvumo didinimo kryptys“. *Ekonomika : mokslo darbai*, Vilnius: Vilniaus universitetas. t.54, p. 135-144 ISSN 1392-1258.
33. URNIEŽIUS, Romanas. (2001) *Rizika*. Vilnius: Mintis. 183 p. ISBN 5-417-00836-2.
34. VALVONIS, Vytautas; JASEVIČIENĖ, Filomena. (2003) „Paskolų vertinimas: tarptautinė ir Lietuvos praktika“. *Pinigų studijos*, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr.1, p. 23-49. ISSN 1392-2637.
35. VALVONIS, Vytautas. (2004) „Kredito rizikos valdymas banke“. *Pinigų studijos*, Vilnius: Lietuvos bankas, Nr.1, (4-8), p.57-82. ISSN 1392-2637.
36. VAŠKELAITIS, Vytautas. (2003) *Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas*. Vilnius: PĮ „Lietuvos mokslas“. 336 p. ISBN 9986-795-21-4.
37. VERA, A. (2002). *Das Basel-II-Abkommen und die Auswirkungen auf die deutsche Kreditlandschaft // Wirtschaftswissenschaftliches Studium, Heft 1, Januar*
38. ZELGALVE E. (2000). *Credit Risk Management and Credit Worthiness*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 14.

RUDELIAVIČIŪTĖ, Gintarė. (2006) *Credit Risk Management in Commercial Banks*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 53p.

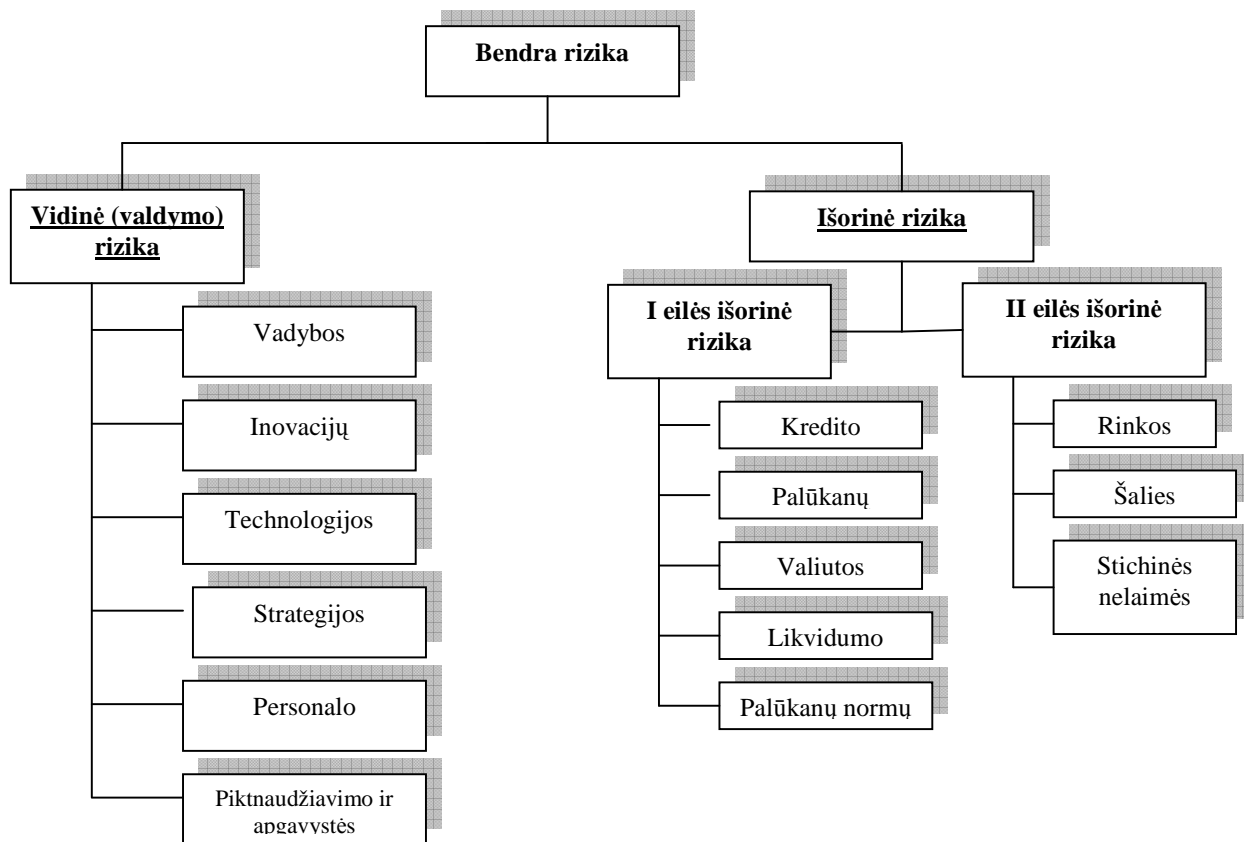
SUMMARY

Due to the fact that rendering of the loan remains not only one of the most important but also one of the most risky bank activity spheres, it is very important to administrate credit risk properly. One of the credit risk management way is proper solvency analysis of debtors. The more the results of this analysis is accurate, the more reliable is bank stability while rendering loans and for this reason proper choice of credit risk model is very important aspect. Trying to minimize credit risk banks often make mistakes of two types- trying to insure from all the possible risks they render conditionally small amount of loans, loosing possibility to get incomes from lending. Successfully functioning bank must find equilibrium between above mentioned aspects. Research object of this paper is credit risk management system. The aim of the paper- after analyzing management peculiarities of bank credit risk of Lithuanian banks to offer to the bank risk evaluation system in case of business loans.

Risk influence to bank activity is uncovered in the paper; bank credit risk is defined and classified. Credit risk management organization is analyzed, aims and credit process is discussed. Law instruments having an influence to credit risk management are analyzed in the global extend and the scope of Lithuania. Debtors' evaluation methods of Bank X and Bank Y are compared. Five companies are evaluated according to the Bank X order. Altman model is applied to calculate the chance obligation noncompliance. Wider and more thorough rating system is offered. Paper is composed of 53 pages, 9 pictures and 17 tables.

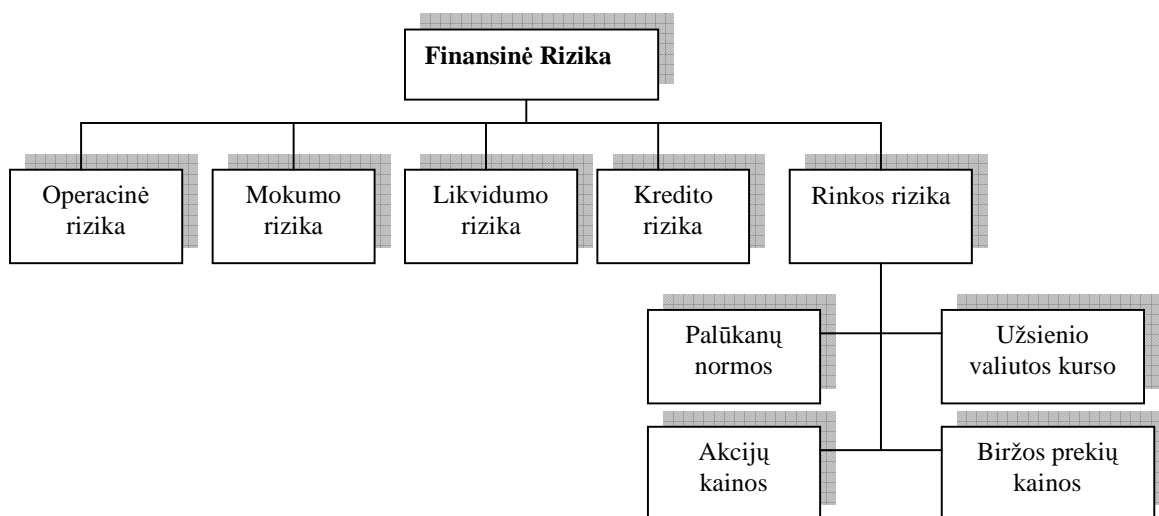
PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS Banko rizikos klasifikavimas.....	62
2 PRIEDAS Pagrindinių banko rizikos rūšių apibūdinimas.....	63
3 PRIEDAS Kredito rizikos valdymo organizavimas Lietuvos bankuose.....	64
4 PRIEDAS Dokumentų sąrašas kreditui gauti (įmonėms, organizacijoms).....	65
5 PRIEDAS Skolininko finansinės būklės įvertinimui naudojami finansiniai rodikliai Banke X.....	67
6 PRIEDAS Banko Y finansinės būklės vertinimas pagal pajamų apsaugą, finansinį svertą ir pinigų srautus.....	69
6 PRIEDO tęsinys Įmonės finansinės būklės rodiklių apskaičiavimas ir jų charakteristikos, naudojami Banke Y.....	70
7 PRIEDAS Įmonės „A“ pelno (nuostolių) ataskaita.....	71
7 PRIEDO tęsinys Įmonės „A“ balansas.....	74
8 PRIEDAS Įmonės „B“ pelno (nuostolių) ataskaita.....	75
8 PRIEDO tęsinys Įmonės „B“ balansas.....	76
9 PRIEDAS Įmonės „C“ pelno (nuostolių) ataskaita.....	77
9 PRIEDO tęsinys Įmonės „C“ balansas.....	78
10 PRIEDAS Įmonės „D“ pelno (nuostolių) ataskaita.....	79
10 PRIEDO tęsinys Įmonės „D“ balansas.....	80
11 PRIEDAS Įmonės „E“ pelno (nuostolių) ataskaita.....	81
11 PRIEDO tęsinys Įmonės „E“ balansas.....	82

Šaltinis: V.VAŠKELAITIS. Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas. 2003m.

1. pav. Banko rizikos klasifikavimas

Šaltinis: BAGDONIENĖ R., 2000m.

2. pav. Banko rizikos klasifikavimas

Pagrindinių banko rizikos rūšių apibūdinimas

Palūkanų normos rizika	Rizika, kad bankas patirs nuostolių dėl palūkanų normų svyravimo. (LRS 2001)
Likvidumo rizika	Tikimybė, kad sistemos dalyvis dėl lėšų stokos negalės sistemoje nustatytu laiku įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų, tačiau juos galės įvykdyti vėliau. (LRS 2003)
Operacinė rizika	Tikimybė, kad dėl netinkamų arba neįgyvendintų vidaus kontrolės procesų, darbuotojų klaidų ir (ar) neteisėtų veiksmų bei informacinių sistemų veiklos sutrikimų arba dėl išorės įvykių įtakos gali atsirasti arba padidėti kredito arba likvidumo rizika. (LRS 2003)
Užsienio valiutos kurso rizika	Rizika, kad bankas, turintis grynąją atvirą poziciją užsienio valiuta (taip pat ir tauriaisiais metalais), susidariusią dėl prekybinių operacijų užsienio valiuta ir (ar) dėl jo turto ir įsipareigojimų struktūros, patirs nuostolių dėl tam tikros užsienio valiutos keitimo kurso arba kursų svyravimo. (LRS 2003)
Nuosavybės vertybinių popierių rizika	Rizika, kad bankas patirs nuostolių dėl turimų nuosavybės vertybinių popierių kainų svyravimo. (LRS 2003)
Rinkos rizika	Tikimybė, kad rinkos kintamieji, pvz.: palūkanų normos, valiutų kursai, nuosavybės vertybinių popierių, biržos prekių kainos ir kt., pasikeis taip, jog bankas dėl sudaryto sandorio patirs nuostolių. (LRS 2003)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus.

3 PRIEDAS

Kredito rizikos valdymo organizavimas Lietuvos bankuose

Tyrimo objektas	Respondentų skaičius	
	TAIP	NE
Kredito rizika valdoma banko grupės mastu	6	0
Kredito rizika valdoma atsižvelgiant į kitas rūšių riziką	3	3
Bankas turi kredito rizikos valdymo strategiją	2	4
Valdyba atlieka kredito rizikos valdymo funkcijas	2	4
Kreditavimo politika:	1	5
- atskira reikšmingoms kreditų rūšims	4	2
- viena bendra kreditavimo politika	4	2
Kreditavimo politikos dokumentą patvirtino:	1	5
- valdyba	4	1
- stebėtojų taryba		
Kreditavimo politikos dokumentas reguliariai peržiūrimas		
Isteigtas rizikos (kredito rizikos) valdymo komitetas	1	5
Isteigtas paskolų komitetas	6	0
Isteigtas aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas	4	2
Veikia rizikos valdymo struktūrinis padalinys	6	0
Rizikos valdymo struktūriniam padaliniiui suteikta teisė:	4	2
- rekomenduoti tam tikrais atvejais nesuteikti paskolų	3	3
- rekomenduoti pertvarkyti jau suteiktas paskolas		
Įdiegta kreditavimo politikos, kredito rizikos valdymo priemonių ir procedūrų išimčių stebėjimo, registravimo ir vertinimo sistema	2	4
Vidaus auditoriai vertina kredito rizikos valdymą banke	6	0
Papildomos informacijos apie kredito rizikos valdymą atskleidimas visuomenei	1	5
Kredito rizikos valdymo perdavimas trečiosioms šalims	0	6
Kredito rizikos valdymo kultūrą bankas vertina:	1	5
- puikiai	4	2
- gerai	1	5
- vidutiniškai	0	0
- prastai	0	0
- labai blogai	0	0
- neturi nuomonės		

Šaltinis: V.Valvonis (2004).

4 PRIEDAS

DOKUMENTŲ SĄRAŠAS KREDITUI GAUTI (ĮMONĖMS, ORGANIZACIJOMS)

1. Banko nustatytos formos (priklausomai nuo kredito rūšies) paraiška kreditui gauti.
2. Įmonės steigimo dokumentai, registracijos pažymėjimas, įstatai (su paskutiniaisiais pakeitimais) (originalai arba nuorašai, patvirtinti notaro).
3. Parašų pavyzdžių kortelė.
4. Įmonės vadovo ir vyriausiojo finansininko (finansininko) pasai ar asmens tapatybės kortelės.
5. Verslo planas (ilgalaikiams kreditams) arba trumpas kredito panaudojimo planas (trumpalaikiams kreditams, kredito linijoms).
6. Kontraktai, sutartys ar kiti susitarimai.
7. Pagrindinės sutartys produkcijos, paslaugų realizavimui, prekių įsigijimui. Pirkėjų ir tiekėjų sutarčių sąrašai pagal banko nustatytą formą.
8. Dviejų praėjusių metų įmonės balansai, pelno (nuostolių) ataskaitos, pinigų srautų ataskaitos, nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitos, aiškinamieji raštai (su mokesčių inspekcijos žymomis), ataskaitinio laikotarpio ketvirtinės finansinės ataskaitos – balansas, pelno (nuostolių) ataskaita, pinigų srautų ataskaita, nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, aiškinamieji raštai.
9. Dviejų paskutinių metų mokesčių inspekcijoje patvirtintos ir ataskaitinio laikotarpio pajamų deklaracijos (individualios įmonės).
10. Debitorių ir kreditorių iššifravimas pagal banko nustatytą formą. Esant reikalui – kitų balanso straipsnių iššifravimas.
11. Akcininkų, individualios įmonės savininkų sąrašas pagal pateiktas banko formas.
12. Įmonės visuotinio akcininkų susirinkimo ar valdybos posėdžio protokolas (sprendimas) bei su juo susiję priedai (susirinkime dalyvavusių akcininkų (valdybos narių) sąrašas su jų parašais, bendras akcininkų (valdybos narių) sąrašas), leidžiantis imti nustatyto dydžio kreditą (jei numatyta įstatuose) ir įkeisti turtą už prašomą kreditą. Pranešimas akcininkams apie visuotinį akcininkų susirinkimą (susirinkimo data, darbotvarkė, supažindinimas akcininkų, jei buvo skelbta spaudoje – tuomet laikraščio kopija).
13. Įmonės įgaliojimai konkrečiam asmeniui pasirašyti kredito sutartis ir/ar turto įkeitimo dokumentus.
14. Kredito grąžinimo užtikrinimo priemonių (turto) dokumentai:
  - 14.1. siūlomo įkeisti nekilnojamojo turto inventorizacinės bylos;
  - 14.2. žemės ir kito nekilnojamojo turto nuosavybę patvirtinantys dokumentai (pirkimo, dovanojimo ir kt. sutartys);
  - 14.3. įkeičiamų įrengimų, transporto priemonių sąrašas pagal banko nustatytą formą bei jų nuosavybę patvirtinantys dokumentai (jei garantu siūloma kilnojamas turtas);
  - 14.4. siūlomų įkeisti atsargų sąrašas pagal banko nustatytą formą, mokėjimo dokumentai, įrodantys, kad už atsargas apmokėta;
  - 14.5. VĮ Registrų centras PAŽYMĖJIMAS apie nekilnojamo daikto ir daiktinių teisių į jį įregistravimą nekilnojamojo turto registre (jei įkeičiamas nekilnojamas turtas);
  - 14.6. VĮ Registrų centras PAŽYMA apie nekilnojamo daikto ir daiktinių teisių į jį įregistravimą nekilnojamojo turto registre (pažyma įkeitimui) (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo);
  - 14.7. valstybinės žemės nuomos dokumentai (pažymėjimas, valstybinės žemės nuomos sutartis, žemės sklypo planas);
  - 14.8. apskrities viršininko sutikimas dėl žemės nuomos teisės įkeitimo (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo);
  - 14.9. sutuoktinio sutikimas įkeisti turtą (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo);

4 PRIEDO tęsinys

- 14.10. teismo leidimas įkeisti gyvenamą būstą, kai šeimoje yra mažamečių vaikų iki 18 metų (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo);
  - 14.11. pažymos (a) iš bankų (o) apie kliento turimas sąskaitas (jei įkeičiamos sąskaitinės lėšos). Pažymos turi būti adresuotos hipotekos skyriui ir notarų biurui, jose turi būti paminėti sąskaitų numeriai, kad areštai bei draudimai neuždėti;
  - 14.12. įkeičiamo turto draudimo polisai Banko naudai, išduoti bankui priimtinos draudimo kompanijos (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo);
  - 14.13. turto rinkos vertės nustatymo pažyma (aktas) ir priedai prie jų. Turtas gali būti vertinamas banko darbuotojo arba bankui priimtino nepriklausomo turto vertintojo;
  - 14.14. vertybinių popierių nuosavybę patvirtinantys dokumentai (pirkimo, dovanojimo, mainų ir kt.) sutartis (-ys), jei užstatas bus vertybiniai popieriai, sąskaitų tvarkytojo, apskaitančio šiuos vertybinius popierius, išrašas iš sąskaitos.
- 15. Jei kredito grąžinimas užtikrinamas kito juridinio asmens Laidavimu, toks juridinis asmuo privalo pateikti dokumentus, kurie numatyti p. 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12,13.
  - 16. Mokėjimo pavedimo kopija hipotekos skyriui dėl hipotekos ir įkeitimo lakštų įregistravimo (esant teigiamam sprendimui dėl kredito suteikimo).
  - 17. Valstybinės mokesčių inspekcijos ir SODROS pažymos dėl išskolinimo buvimo ar nebuvimo.
  - 18. Kredito, išperkamosios nuomos, lizingo sutarčių kopijos, jei įmonė turi finansinių įsipareigojimų kitoms kredito įstaigoms.

5 PRIEDAS

Skolininko finansinės būklės įvertinimui naudojami finansiniai rodikliai Banke X

<u>Pelningumo rodikliai</u>		
<u>Pardavimo pelningumas</u>	<i>(grynasis pelnas / pardavimo pajamos *100) (%)</i>	Pardavimo pelningumo rodiklis rodo kokia dalis grynojo pelno tenka pardavimo vienetui.
Turto pelningumas ROA	<i>(grynasis pelnas/ visas turtas * 100) (%)</i>	Turto pelningumo rodiklis rodo kaip įmonės vadovai sugeba panaudoti turtą ir gauti pelną, nepriklausomai nuo to, ar nuosavybė yra kreditorių ar akcininkų. Jis rodo visų įmonės išteklių panaudojimo efektyvumą. Rodiklis gali būti lyginamas su palūkanų normomis kapitalo rinkoje.
Nuosavo kapitalo pelningumas ROE	<i>(grynasis pelnas/ nuosavas kapitalas * 100) (%)</i>	Nuosavo kapitalo pelningumo rodiklis rodo kokia dalis grynojo pelno tenka nuosavo kapitalo vienetui. Jis įvertina bendrą veiklos efektyvumą, naudojant akcinį kapitalą, kurį akcininkai investavo į įmonę. jis parodo, kaip greitai atsiperka investuotas kapitalas ir vadovavimo kokybė.
<u>Apyvartumo rodikliai.</u>		
Debitorių apyvartumas	<i>(trumpalaikis pirkėjų įsiskolinimas (debitoriai) * dienu skaičius už ataskaitinį laikotarpį (360, 270, 180, 90) / pardavimo pajamos (d.))</i>	Debitorių apyvartumo rodiklis rodo vidutinį dienų skaičių, kai pirkėjų įsiskolinimai dar neapmokėti skolininkui. . Jeigu koeficientas yra didesnis negu ankstesnį laikotarpį arba gerokai viršija kitų tos pačios ekonominės veiklos rūšies įmonių analogiškus rodiklius, tai reiškia, kad skolininkas pernelyg priklauso nuo pavėluotai atsiskaitančių pirkėjų ir kad jis gali patirti didelių nuostolių.
Kreditorių apyvartumas	<i>(trumpalaikės skolos tiekėjams (kreditoriai)* dienu skaičius už ataskaitinį laikotarpį (360,270,180,90)/ pardavimo pajamos (d.))</i>	Kreditorių apyvartumo rodiklis rodo vidutinį dienų skaičių, kai skolininkas dar neapmokėjo skolų tiekėjams.
Atsargų apyvartumas	<i>(atsargos* dienu skaičius už ataskaitinį laikotarpį (360, 270, 180, 90) / pardavimo savikaina (d.))</i>	Atsargų apyvartumo rodiklis rodo vidutinį dienų skaičių, kol atsargos paverčiamos lėšomis.
<u>Likvidumo rodiklis.</u>		
<u>Einamasis likvidumas</u>	<i>(trumpalaikis turtas / per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai) (koef.)</i>	Einamojo likvidumo rodiklis rodo, kokia dalimi trumpalaikis turtas padengia trumpalaikius įsipareigojimus ir leidžia prognozuoti mokumo būklę. Rodiklis naudojamas trumpalaikio mokumo įvertinimui ir parodo įmonės galimybę grąžinti trumpalaikes skolas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

5 PRIEDO tęsinys

Įsipareigojimų rodikliai		
Įsipareigojimų ir turto santykis	<i>(mokėtinos sumos ir įsipareigojimai / visas turtas * 100) (%)</i>	Įsipareigojimų ir turto santykio rodiklis rodo, kokia įmonės turto dalis yra finansuojama skolintomis lėšomis. Rodiklis naudojamas ilgalaikio mokumo įvertinimui ir parodo, kokią augimą įmonė gali finansuoti skolindamasi.
Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis	<i>(mokėtinos sumos ir įsipareigojimai / nuosavas kapitalas* 100) (%)</i>	Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykio rodiklis rodo, kiekvienam nuosavybės vienetui tenka skolintų lėšų. Rodiklis rodo įmonės priklausomybę nuo skolininkų. Jeigu jis yra didesnis už kitų tos pačios ekonominės veiklos rūšies įmonių analogiškus rodiklius, galima daryti išvadą, kad įmonės veiklos rizika yra didelė.
Įsipareigojimų ir turto santykis (po kredito išdavimo)	<i>(mokėtinos sumos ir įsipareigojimai + planuojamas kreditas / visas turtas + planuojamas kreditas * 100) (%)</i>	Įsipareigojimų ir turto santykio (po kredito išdavimo) rodiklis rodo, kiek vienam turto vienetui tektų skolintų lėšų (po kredito išdavimo).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko X skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

6 PRIEDAS

Banko Y finansinės būklės vertinimas pagal pajamų apsaugą, finansinį svertą ir pinigų srautus

1. lentelė

Skolininko būklės vertinimo grupė Banke Y	Pajamų apsauga	Finansinis svertas	Pinigų srauto atitikimas svertui
Labai gera būklė (1)	Realios įmonės pajamos auga sparčiau negu visa šalies ekonomika ir sparčiau negu šaka, maržos didėja, padengimo koeficientai saugūs netikėtų pajamų pasikeitimų požiūriu, kapitalo / turto grąža pakankama valdomam augimo tempui ir skolos dydžiui palaikyti.	Įmonės visos skolos sudaro mažiau kaip 30% viso turto, ilgalaikės skolos sudaro 15% - 30% viso turto, vertinant įmonės finansines perspektyvas iki 1 metų ir 15% - 0%, vertinant įmonės perspektyvas virš 1 metų, debitorių, atsargų, prekybos kreditorių apyvartumai nusistovėję, ryškaus debitorių ir atsargų apyvartumo lėtėjimo nenumatoma, nebalansinis turtas žinomas, skolų santykis visame turte (kartu su nebalansiniais straipsniais) siekia ne daugiau kaip 30%, einamasis mokumo koeficientas virš 1,5 karto.	Įmonės pinigų srauto ir darbinio kapitalo santykis virš 2, įmonės pinigų srauto ir ilgalaikio turto santykis virš 1, paskolos padengimo koeficientas virš 1,75 karto, gryno pinigų srauto ir trumpalaikių skolų santykis atitinka laikotarpį, kuriam siūloma suteikti trumpalaikę paskolą, gryno pinigų srauto ir ilgalaikių skolų santykis atitinka laikotarpį, kuriam siūloma suteikti ilgalaikę paskolą.
Gera būklė (2)	Realijų įmonės pajamų augimas atitinka šakos augimą, palūkanų padengimo koeficientas bei paskolos padengimo koeficientai lygūs arba virš 1, maržos stabilios arba svyravimai komerciniai, bendrojo pelno maržai mažėjant, veiklos pelno marža stabili arba mažėja, kapitalo/ turto grąža teigiama.	Įmonės visos skolos sudaro iki 70 / 90% viso turto, ilgalaikės skolos sudaro 50% - 70% viso turto, vertinant įmonės finansines perspektyvas iki 1 metų ir 50% - 0%, vertinant įmonės perspektyvas virš 1 metų, debitorių, atsargų, prekybos kreditorių apyvartumai nusistovėję, ryškaus debitorių ir atsargų apyvartumų lėtėjimo nenumatoma, nebalansinis turtas žinomas, skolų santykis visame turte (kartu su nebalansiniais straipsniais) siekia ne daugiau kaip 70 / 90%, einamasis mokumo koeficientas virš 1 karto.	Įmonės pinigų srauto ir darbinio kapitalo santykis virš 1, paskolos padengimo koeficientas virš 1 karto, gryno pinigų srauto ir trumpalaikių skolų santykis atitinka laikotarpį, kuriam siūloma suteikti trumpalaikę paskolą, gryno pinigų srauto ir ilgalaikių skolų santykis atitinka laikotarpį, kuriam siūloma suteikti ilgalaikę paskolą.
Patenkinama būklė (3)	Realijų įmonės pajamų augimas mažesnis negu šakos, palūkanų padengimo koeficientas lygus arba virš 1, paskolos padengimo koeficientas žemiau vieneto, maržos mažėja tiek dėl vidinių, tiek dėl išorinių veiksnių, kapitalo/turto grąža neigiama.	Įmonės visos skolos sudaro 70 - 90 / 100% viso turto, debitorių, atsargų, prekybos kreditorių apyvartumai nenusistovėję, galimas ryškus debitorių ir atsargų apyvartumų lėtėjimas, nebalansinis turtas žinomas, skolų santykis visame turte (kartu su nebalansiniais straipsniais) siekia ne daugiau kaip 90 / 100%, einamasis mokumo koeficientas žemiau 1 karto.	Įmonės pinigų srauto ir darbinio kapitalo santykis žemiau 1, paskolos padengimo koeficientas žemiau 1 karto, skolos dydis visame turte, pagal kitus šios tvarkos straipsnius, leidžia, esant realiai perspektyvai, darbinio kapitalo padidėjimą finansuoti skolomis.

6 PRIEDO tęsinys

Nepatenkina ma būklė (4)	Esminis realių įmonės pajamų kritimas, abu padengimo koeficientai žemiau 1, bendrojo pelno marža neigiama.	Įmonės visos skolos sudaro tarp 90% - 100% viso turto, nebalansinis turtas žinomas, skolų santykis visame turte (kartu su nebalansiniais straipsniais) siekia daugiau kaip 100%, einamasis mokumo koeficientas tarp 0 - 0,5 karto.	Paskolos padengimo koeficientas žemiau 1 karto ir tai nėra laikinas reiškinys, skolos dydis visame turte neleidžia papildomai skolinti.
Bloga būklė (5)	Padengimo koeficientai neigiami.	Įmonės skolos sudaro virš 100% viso turto.	Paskolos padengimo koeficientas neigiamas ir tai nėra atsitiktinis reiškinys.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko Y skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

Įmonės finansinės būklės rodiklių apskaičiavimas ir jų charakteristikos, naudojami Banke Y

2 lentelė

Pajamų apsauga		
Kapitalo grąža ROE (%)	Apskaičiavimas: Grynasis pelnas po mokesčių padalintas iš metų pradžios materialios savininkų nuosavybės ir padaugintas iš 100. Skaičiuojama procentais.	Kapitalo grąža (ROE) yra pagrindinis veiklos efektyvumo ir vadovavimo kokybės ir pelningumo rodiklis. Vertinant iš kapitalo savininkų pozicijų, kuo šis rodiklis aukštesnis, tuo įmonė geriau valdoma. Jeigu ataskaitiniais metais buvo esminiai akcinio kapitalo pasikeitimai, vardiklyje, didesniai tikslumui fiksuoti, naudojamas metų pradžios ir metų pabaigos kapitalo vidurkis. Kaip ir visuose grąžos koeficientuose, iš vardiklio taip pat atimamas nematerialus turtas.
Turto grąža ROA (%)	Apskaičiavimas: Grynasis pelnas po mokesčių padalintas iš metų pradžios materialaus turto ir padaugintas iš 100. Išreiškiamas procentais.	Turto grąžos rodiklis (ROA) parodo, kaip įmonės vadovai sugeba įdarbinti turtą, nepriklausomai nuo to, ar nuosavybė yra kreditorių, ar akcininkų. Kuo rodiklis aukštesnis, tuo įmonė geriau valdoma. Jeigu ataskaitiniais metais buvo esminiai turto pasikeitimai, vardiklyje, didesniai tikslumui fiksuoti, naudojamas metų pradžios ir metų pabaigos turto vidurkis. Kaip ir visuose grąžos koeficientuose, iš vardiklio taip pat atimamas nematerialus turtas.
Palūkanų padengimo koeficientas	Apskaičiavimas: Prie pelno prieš mokesčius pridėti palūkanų išlaidas ir šią sumą padalinti iš išlaidų palūkanoms.	Įsipareigojimai skolintojams turi būti mokami griežtai pagal sutartyse fiksuotas sąlygas. Jeigu įmonės veiklos strategija remiasi finansiniu svertu, tam tikrą laikotarpį pajamoms nepasiekus planuojamo lygio, atsiranda įsipareigojimų nevykdymo rizika. Jeigu koeficientas yra lygus vienetui, reiškia, kad įmonė vos sugebėjo uždirbti palūkanoms sumokėti. Kuo koeficiento reikšmė didesnė, tuo daugiau savalaikis palūkanų mokėjimas apsaugotas nuo pajamų pasikeitimų.
Paskolos padengimo koeficientas	Apskaičiavimas: Prie grynojo pelno po mokesčių pridedamos nusidėvėjimo sąnaudos ir pridedamas/atimamas darbinio kapitalo pasikeitimas ir gauta suma padalijama iš per ataskaitinį laikotarpį gražintos paskolos sumos.	Rodiklis parodo tiek kompanijos kreditabilumą, tiek augimo galimybes. Jeigu koeficientas yra virš dviejų, tai rodo, kad yra pakankama įsipareigojimų vykdymo apsauga.

6 PRIEDO tęsinys

Bendrojo pelno marža	Apskaičiavimas: Bendrasis pelnas padalintas iš pajamų ir padaugintas iš 100. Išreiškiamas procentais.	Šis rodiklis parodo skirtumą tarp pajamų ir savikainos. Jis gali keistis, jeigu keičiasi pirkimo ar pardavimo kainos. Ilgalaikėje veikloje šis dydis turi būti pakankamas, kad padengti visas išlaidas ir uždirbti pelną. Žema marža reiškia, kad už žaliavas mokama per aukšta kaina arba pardavimo kaina yra per žema. Gali būti ir abiejų šių variantų kombinacija. Bendrojo pelno marža žymiai skiriasi tarp šakų. Kur konkurencija didesnė, maržos mažesnės ir didesnės, kur vartotojo pasirinkimas ribotas. Mažėjant maržoms, didėja veiklos rizika. Bendrojo pelno maržos priklauso nuo įkainojimo.
Veiklos pelno marža	Apskaičiavimas: Prie pelno prieš mokesčius pridėti palūkanų ir nusidėvėjimo išlaidas ir rezultata padalinti iš pajamų ir padauginti iš 100. Išreiškiamas procentais.	Veiklos pelno marža parodo, kaip įmonė dirba nepriklausomai nuo finansinio sverto, mokesčių bei nusidėvėjimo apskaitos. Jeigu įmonė apskaito nuostolį, atitinkamai pakeitus svertą ar nusidėvėjimo apskaitą, gali būti apskaitytas pelnas. Todėl veiklos pelno marža rodo, ar tinkama yra įmonės apskaitos politika.
Grynojo pelno marža	Apskaičiavimas: Grynas pelnas po mokesčių padalintas iš pajamų ir padaugintas iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, kiek pelno liko įmonėje po visų kaštų
Pajamų augimas, įvertinus infliaciją	Apskaičiavimas: Skirtumą tarp ataskaitinių metų pajamų ir praėjusių metų pajamų padalinti iš praėjusių metų pajamų ir padauginti iš 100. Išreiškiamas procentais. Iš gauto rezultato atimti atitinkamo laikotarpio infliacijos procentą.	Neadekvatus augimas gali kilti tiek dėl įmonės vidinių, tiek dėl aplinkos veiksnių. Įmonės vadovai gali neskirti pakankamai dėmesio marketingui, gali pablogėti bendra ekonomikos būklė, pasikeisti technologija., atsirasti konkurentai. Nepriklausomai nuo veiksnių, nesugebėjimas augti bus ateities sunkumų priežastis.
Finansinis svertas		
Ilgalaikių skolų /turto santykis	Apskaičiavimas: Po vienerių metų mokėtinas sumas padalinti iš viso turto ir padauginti iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, kiek įmonės turte sudaro ilgalaikės skolos. Kaip ir trumpalaikių skolų ir turto santykis, jis yra trumpalaikio mokumo stebėjimo dydis. Jei ilgalaikių skolų sąskaita finansuojamas įmonės turtas, tuo mažesnė skolų iki vienerių metų negrąžinimo rizika.
Visų skolų/turto santykis	Apskaičiavimas: Visas skolas padalinti iš viso turto ir padauginti iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, kiek įmonės turto yra finansuojama skolintomis lėšomis. Jeigu dydis viršija 100%. pagal bankroto įstatymą įmonė yra nemoki. Naudojamas ilgalaikio mokumo įvertinimui, kad nustatyti, kokį augimą įmonė gali finansuoti skolindamasi. Aukščiausia riba 70%.
Debitorių apyvartumas	Apskaičiavimas: Gautinas sumas padalinti iš vidutinių dienos pardavimų kreditan	Tai tradicinis pardavimų kreditan ir pinigų surinkimo sėkmės rodiklis. Beveik visose veiklos srityse pardavimai auga mažėjant pardavimų kreditan standartams. Rodiklį reikia lyginti su sutarčių sąlygomis. Kada rodiklis didesnis, lyginant su pardavimų sutartyse numatytas apmokėjimo terminas. tai ženklas, kad reikia analizuoti debitorių portfelį. Sutartyse nustatyti terminai rodo įmonės pardavimo kreditan politiką.

6 PRIEDO tęsinys

Pinigų srauto atitikimas svertui		
Pinigų srauto ir darbinio kapitalo santykis	Apskaičiavimas: Darbinio kapitalo padidėjimas per ataskaitinį laikotarpį padalintas iš grynojo pelno po mokesčių ir pridėjus nusidėvėjimo sumas ir padaugintas iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, kiek darbinio kapitalo augimas sudaro pinigų sraute. Rodo augimo finansavimo vidiniais resursais galimybes ir darbinio kapitalo valdymą.
Pinigų srauto ir ilgalaikio turto santykis	Apskaičiavimas: Ilgalaikio turto padidėjimas (neskaičiuojant infliacijos) padalintas iš grynojo pelno po mokesčių ir pridėjus nusidėvėjimo sumas ir padaugintas iš 100. Išreiškiamas procentais	Rodiklis parodo, kiek ilgalaikio turto augimą įmonė gali finansuoti vidiniais resursais.
Paskolos aptarnavimo koeficientas	Apskaičiavimas: Prie grynojo pelno po mokesčių pridedamas nusidėvėjimas, pridedama/atimama darbinio kapitalo pasikeitimai, pridedamos palūkanų išlaidos ir gauta suma padalinama iš per ataskaitinį laikotarpį gražintos paskolos ir sumokėtų palūkanų sumos.	Rodiklis parodo įmonės pinigų srauto apimtį, lyginant su ataskaitinio laikotarpio paskolos aptarnavimu. Kuo didesnė koeficiento reikšmė, tuo saugesnis yra esamos skolos dydžio aptarnavimas, bei galimybė vidiniais resursais finansuoti augimą.
Gryno pinigų srauto ir trumpalaikių skolų santykis	Apskaičiavimas: Prie grynojo pelno po mokesčių pridedamas nusidėvėjimas, pridedama/atimama darbinio kapitalo pasikeitimai ir padalinama iš per vienerius metus mokėtinų sumų, o po to padauginama iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, per kiek ataskaitinių laikotarpių, gryną pinigų srautui nekintant, įmonė galėtų padengti trumpalaikes paskolas.
Gryno pinigų srauto ir ilgalaikių skolų santykis	Apskaičiavimas: Prie grynojo pelno po mokesčių pridedamas nusidėvėjimas, pridedama/atimama darbinio kapitalo pasikeitimai ir padalinama iš po vienerių metų mokėtinų sumų, o po to padauginama iš 100. Išreiškiamas procentais.	Rodiklis parodo, per kiek ataskaitinių laikotarpių, grynam pinigų srautui nekintant, įmonė galėtų padengti ilgalaikes skolas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Banko Y skolininko finansinės būklės vertinimo tvarką

UAB "A"

(įmonės pavadinimas)

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA**2005.12.31**

Litais

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		1114974	940306
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		755170	649044
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		359804	291262
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		258728	220030
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		101076	71232
VI.	KITA VEIKLA		1508	1182
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(5266)	4698
VIII.	IPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		97318	77112
IX.	PAGAUTĖ			
X.	NETEKIMAI		1270	504
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		96048	76608
XII.	PELNO MOKESTIS		14598	10288
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		81450	66320

_____
 (įmonės administracijos vadovo
 pareigų pavadinimas)

_____
 (parašas)

_____
 (vardas ir pavardė)

UAB "A"

(įmonės pavadinimas)

BALANSAS

2005.12.31

LITAIŠ

Eil. Nr.	TURTAS	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
A.	ILGALAIKIS TURTAS		40514	31858
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS			
II.	MATERIALUSIS TURTAS		40514	31858
III.	FINANSINIS TURTAS			
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS			
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS		314193	174079
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR			
I.1	Atsargos		226725	107275
I.2	Išankstiniai apmokėjimai		4083	1122
I.3	nebaigtos vykdyti sutartys			51
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS		72684	23975
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS			2514
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI		10701	39142
	TURTO IŠ VISO:		354707	205937
Eil. Nr.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
C.	NUOSAVAS KAPITALAS		168416	86966
I.	KAPITALAS		10000	10000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)			
III.	REZERVAI		4769	4769
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		153647	72197
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS			
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		186291	118971
	Kitos finansinės skolos		66000	
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR		66000	
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR		120291	118971
	Skolos tiekėjams		82791	48138
	Gauti išankstiniai apmokėjimai		2290	38947
	Pelno mokesčio įsipareigojimai		20742	18513
	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai		2445	1852
	Kitos mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsip.		12023	11521
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:		354707	205937

(įmonės administracijos vadovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

8 PRIEDAS

UAB "B"

(įmonės pavadinimas)

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

2005.12.31

LIT AIS

Nurodyti - litais ar tūkstančiais litų

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		1140163	1208516
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		750562	776966
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		389601	431550
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		361086	314532
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		28515	117018
VI.	KITA VEIKLA		(6288)	
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(5291)	(4063)
VIII.	IPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		16936	112955
IX.	PAGAUTĖ			
X.	NETEKIMAI		16015	
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		921	112955
XII.	PELNO MOKESTIS			17067
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		921	95888

(įmonės administracijos vadovo
pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

UAB "B"

(įmonės pavadinimas)

BALANSAS

2005.12.31

LITAIŠ

Eil. Nr.	TURTAS	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
A.	ILGALAIKIS TURTAS		331340	255424
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS		5933	3264
II.	MATERIALUSIS TURTAS		325407	252160
III.	FINANSINIS TURTAS			
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS			
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS		490102	298887
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR		355283	87224
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS		117957	201167
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS		11724	2364
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI		5138	8132
	TURTO IŠ VISO:		821442	554311
Eil. Nr.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
C.	NUOSAVAS KAPITALAS		133969	133048
I.	KAPITALAS		10000	10000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)			
III.	REZERVAI		8320	8320
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		115649	114728
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS			
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		687473	421263
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR		265514	123776
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR		421959	297487
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:		821442	554311

(įmonės administracijos vadovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

9 PRIEDAS

UAB "C"

(įmonės pavadinimas)

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

2005.12.31

(ataskaitinis laikotarpis)

Nurodyti - litais ar tūkstančiais litų

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		271846	859515
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		75880	322765
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		195966	536750
IV.	VEIKLOS ŠAUNAUDOS		284457	482351
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		(88491)	54399
VI.	KITA VEIKLA		(34005)	(6283)
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(41295)	(14811)
VIII.	IPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		(163791)	33305
IX.	PAGAUTĖ		388	
X.	NETEKIMAI		1579	272
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		(164982)	33033
XII.	PELNO MOKESTIS		-	4955
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		(164982)	28078

(įmonės administracijos vadovo
pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

UAB "C"

(įmonės pavadinimas)

BALANSAS

2005.12.31

LITAIŠ

Eil. Nr.	TURTAS	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
A.	ILGALAIKIS TURTAS		2121847	287912
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS			
II.	MATERIALUSIS TURTAS		2121847	287912
III.	FINANSINIS TURTAS			
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS			
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS		518612	447094
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR		260287	78114
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS		209936	364637
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS			
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI		48389	4343
	TURTO IŠ VISO:		2640459	735006
Eil. Nr.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
C.	NUOSAVAS KAPITALAS		827936	151606
I.	KAPITALAS		1000000	130000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)		1000	
III.	REZERVAI			
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		(173064)	21606
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS			
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		1812523	583400
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR		1511464	105117
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR		301059	478283
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:		2640459	735006

(įmonės administracijos vadovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

10 PRIEDAS

UAB "D"

(įmonės pavadinimas)

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

200.12.31

LITAIŠ

Nurodyti - litais ar tūkstančiais litų

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		10363235	8047374
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		8346415	6025859
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		2016820	2021515
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		1649561	1793356
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		367259	228159
VI.	KITA VEIKLA		6029	24913
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(190516)	(113374)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		182772	139698
IX.	PAGAUTĖ			
X.	NETEKIMAI			
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		182772	139698
XII.	PELNO MOKESTIS		27416	19478
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		155356	120220

_____
 (įmonės administracijos vadovo
 pareigų pavadinimas)

_____
 (parašas)

_____
 (vardas ir pavardė)

10 PRIEDO tęsinys

UAB "D"

(įmonės pavadinimas)

BALANSAS
2005.12.31

LITAIŠ

Eil. Nr.	TURTAS	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
A.	ILGALAIKIS TURTAS		1219022	867597
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS		120611	152935
	Patentai licenzijos		31302	47567
	Programinė įranga		89309	105368
II.	MATERIALUSIS TURTAS		1098411	714662
	Transporto priemonės		145715	97844
	Pastatai ir statiniai		852831	507031
	Kitas materialusis turtas			34971
	Mašinos ir įrengimai		73415	74816
III.	FINANSINIS TURTAS			
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS			
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS		2879760	3195104
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR		1023465	1614520
I.1	Atsargos		943275	1438974
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai		24462	54078
I.1.2	Pirktos prekės skirtos perparduoti		918813	1384896
I.2	Išankstiniai apmokėjimai		80190	175546
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS		1778677	1453039
	Pirkėjų įsiskolinimai		1776165	1381783
	Kitos gautinos sumos		2512	71256
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS			86653
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI		77618	40892
	TURTO IŠ VISO:		4098782	4062701
Eil. Nr.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
C.	NUOSAVAS KAPITALAS		636541	407053
I.	KAPITALAS		331200	22080
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)			122353
III.	REZERVAI		122619	140001
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		182722	122619
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS		6114	8936
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		3456077	3646712
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR		867493	940647
	Kredito įstaigoms		823123	940647
	Lizingo ar panašūs įsipareigojimai		44370	
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR		2588584	2706065
	Ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis		868535	746332
	Skolos tiekėjams		1106766	1553345
	Gauti išankstiniai apmokėjimai		148147	31151
	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai		337515	272188
	Kitos mokėtino sumos ir tr. įsipareigojimai		127621	103049
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:		4098732	4062701

(įmonės administracijos vadovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

UAB "E"

(įmonės pavadinimas)

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

2005.12.31 _____ .

LITAIŠ

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
I.	PARDAVIMO PAJAMOS		98119	1228989
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA		43259	645601
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		54860	583388
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS		33647	162920
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		21213	420468
VI.	KITA VEIKLA		(10225)	(51494)
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA		(7969)	(14655)
VIII.	IPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)		3019	354319
IX.	PAGAUTĖ			
X.	NETEKIMAI			
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ		3019	354319
XII.	PELNO MOKESTIS		453	53148
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		2566	301171

_____
 (įmonės administracijos vadovo
 pareigų pavadinimas)

_____
 (parašas)

_____
 (vardas ir pavardė)

UAB "E"

(įmonės pavadinimas)

BALANSAS

2005.12.31

LITAIŠ

Eil. Nr.	TURTAS	Pastabos Nr.	Finansiniai metai	Praėję finansiniai metai
A.	ILGALAIKIS TURTAS		1956806	1525043
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS			500
II.	MATERIALUSIS TURTAS		1956806	1524543
III.	FINANSINIS TURTAS			
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS			
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS		1197913	1503419
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR		397787	454724
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS		755157	871738
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS			
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI		44969	176957
	TURTO IŠ VISO:		3154719	3028462
Eil. Nr.	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	Pastabos Nr.	Praėję finansiniai metai	Finansiniai metai
C.	NUOSAVAS KAPITALAS		1863211	2303044
I.	KAPITALAS		250000	250000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)		-	
III.	REZERVAI		1529541	833389
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)		83670	1219655
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS			
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		1291508	725418
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR		440000	248888
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR		851508	476530
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:		3154719	3028462

(įmonės administracijos vadovo pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)